

חוברת ג'

שנה מ"ד

(להופעתו בארצות הברית)
(נוסד בשנת תרע"ג בפולין ע"י הרב ר' שמואל אהרן הלוי פרדס ז"ל)

חודש כסלו, תש"ל

הפרדס

קובץ רבני חדשי

העורך והמו"ל

הרב שמחה עלבערג

ברוקלין, נ. י.

“HAPARDES”

Rabbinical Journal Published Monthly by Rabbi S. Elberg

OFFICE OF PUBLICATION c/o

United Bindery, Inc., 155 Ave. Of The Americas, New York, N.Y. 10013

Price — \$8.00 Per Year

DECEMBER, 1969

חזקת וואכנס לאינטרנט

Vol. 44, No. 3

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ב

Residence:

RABBI S. ELBERG, Editor

4809 — 14th Avenue, Brooklyn, N. Y. 11219

Entered as second class matter October 18, 1950, at the
Post Office at New York, N. Y., under the Act of March 3, 1879.

היו מן המדקדקים לקנות רק הנקניקים של וויסקינג

חותמו של „וויסקינג“ הנמצא תמיד על הכרכשאות,
ערובה נאמנה היא על איכותם וטיב עבודתם.

הכרכשאות מיסודם של „וויסקינג“ משתמשים בכל בתי
החרושת הכשרים לנקניקים, במשך שנים רצופות. הם
נשמרים ונעשים בכשרות מדויקת וראויה. כל בעלי-בתי
החרושת הכשרים מודים שאין דוגמתם באיכות-הכשרות. הכרכשאות
המלאכותיים הללו נעשים מסאלאיד, ומעוד מיני חומר-ניר, שאין
עליהם שום חשש, אין בהם שום חלב או שומן, וכשרם בתכלית הכשרות.
רבנים גדולים ומובהקים בקרו הרבה פעמים בית חרושת זה ומצאו
את הכל כדת וכדין בלי פקפוק כלל.

בעלי בית החרושת „וויסקינג“ המפורסמים ללקוחותיהם בתור
אנשים ישרים בדרכי המסחר משתדלים בכל כחותיהם להכניס אידי-
אלים חדשים לטובת תעשית-הנקניקים והתפתחותה.

לא רק גורמים הם לפתוחם ושגשוגם של פרי-עבודתם אלא
מעוררים גם תעמולה כבידה והתענינות מרובה בחוגי-המסחר בכדי
להרחיב ולהפיץ תוצרת חשובה זו.

UNION CARBIDE CORPORATION
FOOD PRODUCTS DIVISION
(formerly VISKING CO.)

6733 West Sixty-Fifth Street
CHICAGO, ILLINOIS

"Canada: VISKING LIMITED, Lindsay, Ontario, Canada

הפרדס

העתק והכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

על ידי תשס"ב

קובץ רבני חדשי

הרב שמחה עלברג, עורך ומו"ל

ברוקלין, נ. י.

חוברת ג'

כסלו, תש"ל

התוכן

מחודש לחודש

ובכן ויהי אחרי הבחירות

א. הרבנים... והבחירות בני-יורק

ב. הבחירות בא"י ונצחונן... של המפלגות הדתיות

— הרב ש. עלברג

— ירוחם הסופר

הפעלת הטלוויזיה בשבת בא"י

מדור ההלכה

בדין מעילה בשליחות — הרב אפרים בערמאן, ברוקלין, נ. י.

מוקדם ומאוחר בכרכת הפירות — הרב ישראל פורת, קליבלנד, אוהייא

בסוגיא גר הנוכה שכבתה — הרב אורי לאנגנער, ניו-יורק, נ. י.

בענין הרשאה — הרב קלמן ליכטענשטיין, טשעלסי, מאסס.

בדין ש"צ להוציא את הרבים — הרב חיים אליעזר, קנטון, אוהייא

מביעת האצבעות ובדיקת הדם לאור ההלכה

— הרב יעקב פעסמער, שיקאגו, אילל.

— הרב צבי שכטר, ניו-יורק, נ. י.

בדין הנאה בכסף — הרב שמרי' שולמאן, פלאשינג, נ. י.

בדין אין רוכבין על סוס — הרב פסח קארב, ברוקלין, נ. י.

ביאור בסוגיא דיכור — הרב פסח קארב, ברוקלין, נ. י.

ביאור שיטת הרמב"ם דכ"ג אינו נושא שתי נשים לעולם

— הרב שמחה עלברג, ברוקלין, נ. י.

משלחן הספרים

א. תוספות חכמי אנגלי' על מס' גיטין, ב. חי' הר"ן על מס' עירובין

מאת הרב אליהו דב פינס — הרב משה לייטער; על הספר "וורשה של

מעלה" — הרב אברהם זוליצקי, בזל, שווייץ.

בעולם הרבנים והרבנות

משתה הכבוד לכבודו של הרב ר"י אלטוסקי; ביקור משלחת אגודת

הרבנים בא"י; על ביקור בהודו — הרב ניסן וואקסמאן; חגיגת חתונה

נהדרה; הרב ר' חיים חייקל גרינברג ז"ל — ד. איינר; ידיעות ומודעות.

„הרבנים“ ... והבחירות בניו-יורק

אם יש את נפשנו לדעת את טיבה ורמתה הרוחנית של „הרבנות המודרנית האורטודוקסית די הי' לעקוב אחרי פעולותם, חריצותם „ריצתם“ ותמיכתם במועמדים, זה או אחר, לכורסת — ראש העיר בניו-יורק.

אם רוצים אנו לדעת כמה גדלה וכבדה היא יתמותנו, כמה גדול הוא הפער בהעדר מנהיגות תורנית מרוכזת, שתהיה חולשת ומשמיעה את חוות-עדתה המוחלטת והסופית בכל הבעיות הציבוריות הצפות ועולות על הפרק, די הוא להפתכל באותה ההתחרות של „המנהיגים“ הפרחחים והזערוריים, את „הרבנים“ הקטנים והפעוטים שכל אחד ואחד מהם היה מתאמץ להשתיק „בסמכותו הרבנות“ את מתנגדיו התומכים במועמד שני. כל אחד ואחד מנופף היה בכובע הרבני שלו וקרא „היודד“ למועמד שלו.

אמנם כן, ידוע הוא שמדי פעם בפעם תופעת הבחירות וכל הכרוך בה גורמת להשחתת המידות, ולהרעלת כל האווירה של הציבוריות ההגונה והמסודרת. בעידנא דריתחא „הקומפיינס“ מיטשטשת מדת ההגינות והמסוריות. המטרה „המקודשת“ ו„הנעלה“ לזכות בבחירות, מטהרת את כל האמצעים. שקרים וכזבים הופכים לתבונה והגיון צרוף. הלבנת פנים ו„לשון-הרע“ נעשים תכסיסים ותשמישי מצוה.

אמנם כן לתופעה מכאיבה זו היינו עדים מאז ומקדם ועל אחת כמה וכמה בתקופתנו אנו. כשנתקיימה הקללה: ותמלא הארץ חמס. ולמה יש לנו לקוות לעת כזאת כשקלחת מנגנוני הבחירות מבצצת כקיסור הכבשן והכל כשר והכל ישר אם רק זה מוביל ומביא „לנצחון הגחיל“. במרוץ הפראי אחרי כבוד, ממון וכח, מאבד הוא בן-האדם את כח הפיקוח על התנהגותו. היצרים מתלהטים, התשוקות השפלות ביותר משתפכות בכל כיעורם והוא, הבן-אדם, נעשה איש-הפקר, והכל מותר והכל שריר והכל נכון ויפה אך בכדי להשיג את המטרה.

ואמנם אין בכחנו לטהר את האטמוספירה המושחתת הנוצרת, אבל מה להם ולרבנים ליריד המכוער הזה. למה להם להיעשות שותפים ליון המצולה הזאת? מי ביקש זאת מידם, באותה עונת-גאות הלכלוך והחלאה להיעשות פתאום ל„רבנים מנהיגים“ הדוברים בשם המונות גדולים של יהודים.

לעתים קרובות מדובר אצלנו על הירידה של הרבנות המסורתית ואנו מתלבטים במציאת הסבות. והכי יש לנו מזמזם יותר מכוער מאותן פעולות הרבנים הצעירים המשליכים את נפשם מנגד לתוך היורה הקולחת הפוליטית של דברי שקר וגוזמאות ומליצות נכובות של דמגוגיה פוליטית. הנה לפנינו „מודעה“ גדולה באותיות גדולות, בעתון-יומי אידי של „קבוצת רבנים“, המכריזה בצרחנות על גדלותו של המועמד הזה ששאף כל ימיו לעזור ו„לבנות תורה“ בניו-יורק. ולמחרת מופיעה באותו עתון מודעה שני' ג"כ גדולה ובאותיות גדולות של „קבוצת רבנים“ שניה המכחישה את הראשונה וטוענת להד"ם, המועמד הזה לא בנה תורה בניו-יורק אלא בכל כחו ומרצו שאף להחריב תורה. וככה מקדירים ומשהירים את פני הרבנות בעיני הציבור שעודנו שומר מעט על טעמו האיסתטי והמסרי. ולא רק בכתיבה בעתונות מתנהל הלכלוך הזה כי אם גם ברחובות העיר. יופיע נא ברחוב אחד הקנדידטים,

והיכף-ומיד פמליא של „רבנים צעירים“ שרצים לפניו. רבש"ע! מה להם לרבנים בכל אלה החוכא ומלולא של „הקומפיינס“ לבחירות.

ולשם מה הם עושים זאת? הכי כוונתם טובת הכלל ישראל? הכי כבוד ישראל כוונתם? חס ושלום, לא מיניה ולא מקצתיה. כל אחד ואחד מהרועים חושב על עצמו וכל מסירת-נפשו הוא בעבור סיכויים שיוכל ללקה פינכא במשרד עירוני זה או אחר. ושיוכל למצא עצם שמנה בצורה זו או בצורה אחרת. מה חושבים אלה „הרבנים המנהיגים“ שמישהו הוא כל כך תמים לחשדם באידיאליזם מהור בפטרויטיזם אידיאלי. כולנו שומעים את צליל המטבע המקשקש מבעד למסירת-נפשם בעד הכלל... ואם גם נאמין שיש מן הפטרויטיזם בכל הפעולות האלה, יטפלו נא בזה אנשי הפוליטיקה והמפלגות אבל מה לכהן לבית הקברות, ומה לרבנות בשדה המערכה של הבחירות.

ואל להרבנות להיות הפקר שכל הרוצה ליטול את כתרה יבא ויטול. והלא נראה נא, שאף אחד מהרבנים, גדולי תורה, לא הביעו את דעתם בפומבי, לצידם ולטובתם של המועמד זה או אחר.

אין הבחירות למועצות העירוניות ענין של משחק והתרברבות. יש וזה הוא ענין רציני מאד. ומי זה שהסמיך את אלו „הרבנים“ שכן-לילה נעשו המנהיגים צבוריים לצאת במחול פראי שכזה? ולרקוד רקוד של שמשים עניים בפני גבאי-העיר הרוצים להשתלט עליה.

לו היתה לנו באמת, סמכות רבנות גבוהה ומכובדת כדת, כי אז בודאי שהיתה משתיקה את פיותיהם של הרבנים האלה, שבמקום לעיין בחומש-רש"י ולהשתלם קצת בידיעת התורה הם מתרוצצים ברחובות העיר לתמוך בקנדידטים וכותבים כרוזים המודבקים על כותלי העיר ועל העמודי העתונות.

ספק גדול הוא אם שהיהדות הניו-יורקית תיוושע מקנדידט זה או אחר אבל בוודאי הוא שאי-אלה הרבנים — השמשים — הרקדנים שידעו לתפוס בפיים הטוב, הם בוודאי יוושעו.

ב.

הבחירות בא"י ונצחונן... של המפלגות הדתיות?

כלם ששים, כלם שמחים, כלם מתרוננים מתוצאות הבחירות. מי שהוא שמח שזכה (גח"ל). מי שהוא שמח שלא הפסיד יותר מדאי (מערך). אגודת ישראל, פואג"י שמחות שלא קופחו הפעם ושהצליחו להחזיק באותו מספר המנדטים כמקודם. והשמחה האמיתית היא במעונה של המפד"ל, שזכתה למדנט נוסף ובמקום 11 חברי הכנסת קיבלה 12.

אמנם טובנת היא השמחה של אלה שלא הפסידו, כי לפי התנאים הרווחים כעת בא"י עלול היה להיגרם הפסד וקפוח לכחות הדתיים. מדוע? — ארץ ישראל שותתת דם מדי יום ביומו... מגלים בנהון זה טפח ומכסים טפחיים. א"י משלמת מחיר כבד ויקר מאד בקרבנות יום-יום. שאלת כל השאלות המנסרת בהללה של א"י כעת חיה היא שאלת הבטחון. שואפים ומצפים בכליון עינים למעט מנוחה. ועל מי אפשר לסמוך בתשוקה כזו? אמנם לא על משה ריין, שנחפוך, לדאבוננו הגדול ולבשתנו, לדמות של מלך-מושיע. ולכן אין זה מן הנמנע, שאלפים מישראל ממחנה הדתי הצביעו בעד רשימת המערך. אמנם כן, כואב הוא היהודי הדתי בא"י לרגלי כמה וכמה בעיות רציניות, ברם נגד הבעיה המרה של הבאת קרבנות מדי יום

ביומו, שאר הבעיות מתעמעמות. ולא יהודי דתי אחד שם את אמונו באנשים שבמובן הדתי אין לו כמעט שום קשר אתם. ומובן היה החשש שהמפלגות הדתיות — בתנאים הנוכחים — עלולות היו להפסיד. וממילא שגדלה השמחה של אי-הפסד.

ובכל זאת אחרי קראי את תוצאות הבחירות אחזתני מועקה מדי רואי שא"י נמצאת בידיהן של המפלגות השמאליות. והיהדות הדתית כמעט לא זעה ולא נעה ממקומה ואין הסיכויים טובים לעתיד הקרוב שהיא תהווה איזה כח פוטנצילי בעל מנוף.

אמנם מרובים הם מביאי הבשורות-טובות שהתורה צומחת ומתפשטת בא"י ושהיהדות החרדית בכלל משגשגת ופורחת ועולה והחסידות התפתחה והתקדמה בשנים האחרונות באופן עצום וכמה מן השושילנות האדמו"ריות הולכות ומשפיעות בעוז, ושהעליה בכלל במדה מרובה מורכבת מיהודים דתיים. ואם ככה הוא המצב למה זה לא מתגלה המראה המעודד הזה בשעת הבחירות? איפה הוא הכח של הלאומיות הדתית, שנציגיה יושבים ראשונה במלכות ושיש להם כל הזכויות והאפשרויות להפיץ את השפעתם. ובכל זאת אין לה למפד"ל לציין אלא הישג קל ולא גידול של כחות.

הישיבות מתרבות, החסידות גדלה, כל גדולי ישראל, גדולי התורה וגדולי האדמו"רים נמנים על דגל אגודת ישראל. עשרות רבנים וראשי ישיבה, הגדולים והיותר נכבדים, קראו לתמוך ברשימת אגודת ישראל — ובכל זאת, ולמרות זאת, לא הצליחה להוסיף אפילו מנדט אחד. מדוע? והאומנם היתכן לדבר על שגשיג התורה על התעוררותו של הרגש הדתי בא"י בעת שכל המפלגות הדתיות לא הצליחו, עכ"פ לשנים ושלושה מנדטים נוספים.

כמובן שאין המדובר כאן על ההצלחה של קבלת עוד מנדט אחד בכנסת. אותו האחד או השנים בין כך ובין כך לא ה' משנה את הווי העובדתי, אבל לו הצלחנו בקבלת עוד מנדט אחד ה' זה מראה לכל הפחות משהו על זיו ותנועה מתקדמת ביהדות החרדית.

בתקופתנו אנו — ביותר מאשר בבחירות הקודמות — מן הראוי היה שתתגלה תסיסת התחדשות הדתית, כי הרי קרה משהו בינתיים, בין הבחירות הנוכחות לבין הקודמות. מלחמת ששת הימים, כל היהדות הארצי-ישראלית שרויה היתה, הלא, ברחשי נסים. וביותר מהדתיים והחרדים הרי החילוניים הם הם שדברו בפה מלא על הנסים הגדולים בקשר לנצחונות צה"ל. ומי הוא זה בתוכנו שלא חשב, שלא ציפה שהנסים האלה יביאו לידי התרוממות רוחנית של היהדות הדתית? לא אחד בלבד — חשב חשבנו — ישוב לרגלי ההווי הנסיי הלזה למקור היהדות. וכבר הרבו לספר בהתפעלות עצומה על הגל של „יהדות" שצף ואפף את הנוער הארצי-ישראלי.

ולכן השאלה היא נוקבת ומטפחת על פנינו: אם אמנם כן, שתוצאות ששת ימי המלחמה היו כל כך משפיעים לטובה על הנוער שישוב למקור היהדות — אז השאלה היא: איפה הם, אותם שחזרו למקור היהדות? איפה הלכו אלו המחודשים בשעת הבחירות ע"י הקלפי. וכי אפשר להאמין שהמונות דתיים הצביעו בעד המערך. היהודי הדתי האמיתי חוזר את ה„ואמינו בה" ולא בבשר ודם [עי' מכילתא פ' ו

ובכן איפה עלינו למצא את הסכה לתופעה מדאיגה זו, שהיהדות החרדית והתורתית, למרות כל הישיגה וחיוניותה התוססת, לא גדלה כמעט במובן המספרי.

אולי יש למצוא את הסיבה במנהיגות. אין לה ליהדות הדתית אימון במנהיגיו, כי אין לנו בכל מערכת המנהיגות הדתית שלנו — בכל המפלגות, ללא יוצא מן

הכלל — מנהיג שיהא משכמו גבוה מכל. כמובן שאין בדעתי ח"ו לננס ולקפח אף אחד ממנהיגינו. כל אחד ואחד יש לו זכויותיו ומעלותיו וגם הישגיו במקצועות שונים. ברם אין הצורך הדתי הכללי הוגה ומגלה את אימונו למנהיגים אלו. ואותו העדר האימון התבטא לדאבונו בבחירות האחרונות.

ומאידך גיסא: יש לנו טענות מול מנהיג זה או אחר, אבל מה נוכל לעשות, הכי יש טובים מהם. כל נשכח שאנו חיים בדור יתום, ואותה היתמות אותותיה ניכרות בכל אתר ואתר הן בא"י והן בחו"ל, ומה נוכל לעשות.

הפעלת הטלוויזיה בשבת בא"י

פרשת הטלוויזיה בשבת גרמה לזעזוע עמוק בציבור, לא רק בשל עצם חילול השבת הפומבי והקנתרני, אלא גם, ואולי בעיקר, בשל תופעות הלוואי שנתלו לאותה פרשה אומללה ומצערת, שהעלתה מחדש על פני השטח רגשי איבה עמוקים שמצאו ביטוי פומבי וגרמו להעמקת הקרע בין המחנות.

מרגיזה וגם מחרידה אותה מדת מסירות נפש שגילו ראשי ומנהלי רשות השידור לנצל כל פירצה דחוקה ובלבד לקיים את השידור בליל שבת, אף ללא הכנה אף ללא הודעה ובצורה מקוטעת. אין זאת אלא שפעל גורם הנצחנות שהוליד את אוירת המתח ובעקבותיה אותה הילולא וחינגא של יושבי קרנות דיונגוף שחגגו את הנצחון האומלל ביותר שאפשר היה לחוג בישראל, נצחון הריקנות על כבודה וקדושתה של שבת קדשנו ותפארתנו.

מחרידה ומזעזעת התנהגותו של השופט ברנזון, אשר אף נחלק לעזרתם של עובדי עבירה, הפעיל את מערכת השיפוט הישראלית בליל שבת, בשעות של מנוחה לפי החוק, שהוא צריך להיות, כביכול, שומרו הנאמן. זהו מעשה ללא תקדים בתולדות בתי המשפט בארץ ישראל גם בתקופת המנדט. אין איש זוכר מתי נחלק בית המשפט להציל עשוק מיד עושקו שלא בשעות העבודה, ושלא בדרך הפנייה הפרוצדורלית הרגילה. אין ספק בדבר, שהשופט ברנזון ידע את משמעות המעשה שהוא עושה. הוא ידע כי אין זה צו בנינים רגיל שנועד למנוע פעולה מסוימת, אלא צו שמגמתו להפעיל עובדה בניגוד להחלטת הממשלה. יהיו כאשר יהיו נימוקי העוררים על הערער שהוגש לראש הממשלה. לא היתה בשום פנים ואופן שום דחיפות לחלל שבת בפומביות רעשנית כזאת, העושה ללעג כל הסדר חוקי.

אין לעבור לסדר היום על התנהגות זו של השופט. שופט זה נמנה בין חברי השופטים אשר צריך לחרוץ דין בענין כה רציני כמו: „מיהו יהודי" התלוי ועומד בבית הדין. שופט זה מתערב מפעם לפעם בתוקף תפקידו בענינים הנתונים לסמכותו של בית הדין הרבני, האם נשלים עם מציאות זו שאדם זה שהתגרה בצורה כה קשה ברגשותיהם של מאות אלפי מאמינים, שרמס את קדושת השבת ברגל גאוה, הוא ישב בדין ויהודים יתנו בו את אימונם כדי למצוא אצלו משפט צדק?

אנו עוקבים אחרי מאבק דרמטי זה בעירנות, בצער, בזעם ובכובשת פנים, על שהגענו למצב כה אומלל, שאנשים מזרע ישראל אינם ברישים ואינם נכלמים להרים את הגרון על העץ עליו אנו יושבים. לקטוע אחד מן האיברים שבהם נשמת ישראל תלויה, וזאת דוקא בימים בהם אנו זקוקים לרחמים מרובים, בימים שבהם העינים תלויות לשמים אל הנעשה בגבולות האוזניים כרויות לשמוע, מי ומי בין הנופלים. כאשר לבותיהם של אמהות ישראל הולמים בחזקה בחרדה ובדאגה על שלומם של הילדים הפזורים בבקעה ובתעלה ונתונים לסכנות יום יום, בשעה זו

הרב אפרים בערמאן

ברוקלין, נ. י.

סימן יח

בדין מעילה בשליחות

בגמרא מעילה כ' השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל, לא עשה שליחותו השליח מעל, כיצד אמר לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד, כבד ונתן להם בשר השליח מעל, אמר לו תן להם חתיכה חתיכה והוא אומר טלו שתים והם נטלו ג' כולם מעלו. והנה הרמב"ם בפ"ו מהל' מעילה כתב ח"ל במה דברים אמורים כשהיו החתיכות מקדשי בדק הבית, אבל אם היו בשר עולה וכו' וכיצד בו לא מעל אלא האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר על המעילה ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבד שלא יתערב איסור אחר.

והנה במשנה למלך שם מקשה במה שכתב הרמב"ם לא מעל אלא האוכל בלבד משמע דדוקא באכילה מתחייב משעת אכילה ולא משעת הגבהה, ובתוס' קדושין מ"ג ד"ה שלא מצינו בכל התורה זה נהנה וזה מתחייב משמע דמשעת הגבהה חייב ח"ל התוס' וא"ת והא איכא מעילה שאם אמר הגובר לשליח אכול ככר זה של הקדש והשליח לא ידע שהוא של הקדש דחייב המשלח ואמאי זה נהנה וזה מתחייב והא וי"ל דבמעילה לא מתחייב המשלח ע"י הנאת השליח אלא ע"י הגבהה דשליח דמיד דאגביה שליח קנייה והוא שעתידי חייב המשלח, ולפי דברי התוס' דחייב משעת הגבהה קשה דעת הרמב"ם כיון דהמעילה בא תיכף משעת

הגבהה ואז ליכא איסור אחר דהאיסור הוי משום אוכל בשר העולה דלוקה, וזה האיסור נעשה בשעת אכילה לא בשעת הגבהה, אבל כיון דמיד שהגביה הוציא מתורת הקדש לחולין ממילא לא שייך עוד לומר שיהא חייב מלקות משום אוכל בשר עולה.

וה"ל לתרץ דהנה הרמב"ם במעשר שני פ"ג הל' י"ז כתב ח"ל מעשר שני ממון גבוה שנאמר לה' הוא, לפיכך אינה נקנה במתנה אא"כ נתן לו הטבל והמקבל מפריש המעשר, ומקורו מקדושין ג"ד הפודה מע"ש שלו מוסיף חומש בין משלו ובין שניתן לו במתנה, מני אילימא ד' מאיר הוא, מי מצי יהיב ליה במתנה האמר מע"ש מ"ג וכו' לעולם ר' מאיר והכא במאי עסקינן כגון דיהיב ליה ניהליה בטיבליה וכו' נמצא דאם אמרינן מע"ש ממון גבוה לא מצי יהיב המע"ש במתנה וכיון דהרמב"ם פסק מע"ש מ"ג, ואיך אמרינן במתניתין פ"א משנה א' ממעשר שני אין מוכרין אותו וכו' אבל נותנין זה לזה במתנת חנם והא מע"ש א"א ליתן במתנה, ולפי הסברא אין שום נפ"מ בין מעט ובין הרבה, וא"א לפרש דהכוונה דנותנין זה לזה בגדר חליפין והא משנה מפורשת כאן ואין מחליפין אותו, וכן במתניתין בפ' ב' דמעשרות המזליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול חייב דחליפין כמכר רש"י ביצה ל"ה, וכן פ' הרב במתניתין, וכן משמע בב"ק מ"ט גב' החליף משלם דו"ה וכו' מבואר דחליפין כמכר דהא בתורה בדין דו"ה מכירה כתיבה, ומשום פ' הרב במתניתין אבל נותנין זה לזה במתנת חנם, כגון שמומינו לאכול על שולחנו, אבל לתת במתנה ממש לדברי האומר מתנה

פנויה דעתם של כמה רשעים להכעיס, להרבות שעשועים. אויבי ישראל יצהלו ויגילו לשמוע, במה עפוקים בישראל.

אנו עוקבים אחרי מאבק זה מתוך כאב לב, אנו מצטערים גם על שמאבק זה יוצר את הרושם, כאילו השלמנו עם כל יתר חילולי השבת במדינה ההולכים ומתרבים עם העובדה שבשראל אין חוק שבת ועם עוד הרבה דברים שיש בהם ביטול השבת. אולם מאבק זה נוגע ללבנו, מתוך שממנו משתקפת בצורה אכזרית אותה הירדרדות רוחנית והתרחקות מערכי היהדות שהיא מנת חלקו של דורנו שהתערטל מעדי הר סיני והתפרק מערכי המוסר היהודיים, על ששופט יהודי לא רעדו וידו להוציא את הצו המבוקש כליל שבת, כאילו היה זה עניין של פיקוח נפש שאינו סובל דיחוי עד ליום ראשון.

ירוחם הסופר

הרב ישראל פורת

קליזלאנה, אהיו

סימן יפ

מוקדם ומאוחר בברכת הפירות *

אנו קוראים בפרשת השבוע כי ה"א מביאך אל ארץ טובה וגו' ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש. אלה הם שבעת המינים שנשתבחה בהם אר"י. ובקשר לזה למדנו בדף היומי: רבי חנין אומר הפסוק הזה לשיעורין נאמר, חטה לבית המנוגע דתנן וכו'. כלומר אין בפסוק מוקדם ומאוחר לומר שגפן מעולה מתאנה, ותאנה חשובה מרמון, כי "לא בא הכתוב להודיע שבח חשיבות הפירות בטעם שלהם, אלא שבחה של א"י שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלין בהן, וכיון דהכי הוא לא הקפיד הכתוב על סדרן שהרי בזה כולן שווין" (רש"י).

אולם בברכות דמ"א. פליגא אדרבי חנין, דא"ר יוסף ואיתימא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה שנאמר ארץ חטה ור שעורה וגו', כלומר הכתוב "לשבח א"י בא שיש בה פירות החשובים הללו, ומנאן כסדר חשיבותן" (רש"י).

והנה הרמב"ם בהקדמתו לפה"מ לסדר זרעים כתב בזה"ל: כשאמרנו שיעורין הללמ"ס הקשו עלינו ואמרו מפני מה אתם אומרים שהם הללמ"ס והרי שיעורים נרמז עליהם בפסוק באמרו ארץ חטה ושעורה, ותהי' התשובה ש' אמנם שיעורין הללמ"ס, ואין לשיעורין עיקר להוציא אותם ממנו בדרך סברא, ואין להם רמז בכל התורה, אלא נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהא נודע ונזכר, ואינו מענין הכתוב. עכת"ד.

ובשאלת יעב"ץ ח"ב שאלה קצ"ד נשאל מנין לתלמודנו דקמא קמא חשיב (לשיטת רב יוסף זרבי יצחק) שמא כלם שווים כאחד, אלא שאי אפשר להיות כלם נכתבים בדבור אחד, ועל כרחנו צריכים להכתב זא"ז, ומנלן שהמוקדם בפסוק חשוב מהמאוחר, והרי ידענו כי זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וע"ז כבר אמרו

לו תן בשר לאורחים או נעשה הקנין והמעילה בזמן אכילה ואז תליא אם הככר או הבשר הוי של בדק הבית חייב המשלח מזמן שאכלו האורח דאין שם איסור אחר, אבל אם הככר או הבשר היה בשר עולה ואז חל על האוכלו איסור אחר, משו"ה חייב האוכל בלבד, אבל לפי שאמרנו בדעת התוס' שאמר לשלוחו אבל ככר זה ואמאי לא אמר התוס' שאמר לאחד אכל ככר זה לא בלשון שליחות, וכן בספיקו של ר"י בתוס' שם בקדושין שאמר לשליח הרשיט ידך לכד של שמן ותהנה מן הסיכה וכו' כמו כן יש להקשות אמאי לא אמר התוס' שאמר לאחד הרשיט ידך וכו' ולא בלשון שליחות, ומשו"ה נ"ל דלמעול צריך דוקא להיות בלשון שליחות שצריך לשויה שליח או מעל המשלח אבל אם לא עשהו לשליח אין המשלח חייב, דכן משמע מגמרא מעילה כ"א המפקיד מעות אצל השולחני אם צרורין לא ישתמש בהם לפיכך אם הוציא מעל, אם מותרין ישתמש בהם לפיכך אם הוציאו לא מעל, והמפקיד נמי לא מעל, וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מהל' מעילה הל' ו' דשניהם לא מעלו, ובכסף משנה שם הטעם דהמפקיד ג"כ פטור משום דלא אמר לו בלשון שליחות דלא שויה שליח, וז"ל הכ"מ א"כ אתה בא לחייבו משום שליח לא מטעם נתינתו לו בידו, וכיון שחידשה תורה במעילה אין לך בו אלא חידושו ולכך דוקא בשעשאו שליח בפירוש ואמר לו להוציאם אבל שיעשה שליח מאליה לחייבו אין לנו, עיי"ש. ומצינו ג"כ גבי קרבן פסח פסחים צ"ח חבורה שאבדה פסחה ואמרה לאחד צא ובקש ושחוט עלינו וכו' לא אמר להן ולא אמרו לו אין אחראין זה לזה וכתב שם הרמב"ם בפי' המשניות אף שהיה בלבם שישחוט כל אחד מהן על חבירו או שהיו שם רמיזות ודברים שאומדין הדעת בהן שכל אחד שימצא ישחוט על חבירו, מ"מ הוא אוכל משלו והן משלהן, והטעם מדלא עשאן לשלוחין דלא מהני בזה גילוי דעת בלבד, כמו כן גבי מעילה דאמרינן יש שליח זהו דוקא שעשה אותו לשליח, וזה כוונת התוס' שמדייק בלשונו שאמר לשלוחו אכל ככר זה, או שאמר לשליח הרשיט ידך לכד של שמן דאם לא אמר דשויה לשליח ליכא חיוב על המשלח.

* דברים שנאמרו בירחי כלה בכפר "גיר עציון" מיוסדים על פרשת עקב ודף היומי סוכה ו'.

מאכילין אותו תרומה, והנה הראשונים מקשים דאמאי לא יפריש מן הטבל תרומה ואוכל השאר המתקנים, רש"י פי' בגמרא דמיירי שצריך לאכול כולה, ומשו"ה מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומה לאכול תרומה לעצמו וחולין לעצמו דכיון דתרומה חמורה יותר מטבל מוטב שיעבור על לאו של טבל משיעבור על איסור תרומה דחמור יותר, אבל הר"ן פי' דמיירי שהטבל אינו שלו והבעלים אינם כאן אע"ג דמותר לו לאכול כדי להציל עצמו בממון חבירו (בב"ק ס') מ"מ דידיה לא הוה להפריש התרומה משום דאינו קונה מה שהוא אוכל, כנראה שרש"י והר"ן לשיטתם כמו בנדרים.

ולפי שאמרנו דלדעת רוב גדולי הראשונים דגבי אורחים ליכא קנין דאין האורח קונה במה שהוא אוכל נחא דעת הרמב"ם דפסק דלא מעל רק האוכל משום דבאיתו שעה שהוא מועל הוא חייב ג"כ מלקות משום איסור אחר, והרמב"ם מיירי בתור בשר לאורחים, וגבי אורחים המעילה אפשר להיות רק בשעת אכילה דאינם קונים ע"י הגבהה, רק מעשה אכילה בעלמא היא המחייבו במעילה, ולפי"ז דוקא אם היה בשר בדק הבית שאינו חייב רק משום אוכל קדשים ואין שום איסור אחר, אבל אם היה בשר עולה הרי בשעת אכילה הוא חייב מלקות משום אוכל בשר עולה, וניחא דעת הרמב"ם דבכל התורה אין שליח לדבר עבירה לחייב המשלח דוקא כשאין שום איסור אחר, והשליח בעצמו לא מעל דעוד לא ידע מרשות הקדש עד שעת אכילה ובשעת אכילה נתוסף עוד איסור שהיה בשר עולה, ואין בזה שום סתירה מדברי התוס' בקדושין דהתם לא מיירי באורחים כלשון התוספות שאם אמר הגוזר לשליח אבל כבר זה של הקדש השליח לא ידע שהוא של הקדש דחייב המשלח ואו בודאי יצא מרשות הקדש בשעת הגבהה, וניחא תי' התוס' דלא הוי זה נהנה וזה מתחייב דלא חייב המשלח משום הנאתו של השליח רק על הוצאתו מרשות הקדש, בזה נפ"מ בין אם אמר לשליח אבל כבר זה או בשר זה, ובין שאמר לו תן בשר או כבר לאורחים דאם אמר לו אוכל בשר זה מיד בהגבהה הרי יצא מרשות הקדש ומיד מעל המשלח, אבל במקום שאמר

כמכר אסור עכ"ל הרב, מדברי הרב משמע דדוקא מתנה שהוא כמכר אסור, דאי לא דטרח וארצי קמיה לא הוי יהיב ליה במתנה, אבל במתנה שאינה כמכר במזמינו בכי האי בודאי לא הוי כמכר ומותר, ונ"ל דהסברא דמזמינו מותר אע"ג דמע"ש מ"ג דאמרין דאין האורח קונה במה שהוא אוכל רק דיש לו רשות לאכול, דהא מע"ש נאכל לבעלים, דכן פסק הרמב"ם בפ"ב הל' א' ממע"ש וז"ל מעשר שני נאכל לבעלים לפני מוחות ירושלים שנאמר ואכלת לפני ה', ועיין בלחם משנה פ"ז הל' ב' מממרים, ובמזמינו איך הוא מקיים המצוה במה שהאורח אוכל, אלא דאמרין שכל שנאכל ברשות ובי שולחן של בעה"ב הוי בכלל של ואכלת לפני ה', ונחשב כמו שהבעלים בעצמם היו אוכלים אותם.

והנה דעת גדולי הראשונים דלעולם גבי מזמין את חבירו לאכול אצלו אין זה מה שאוכל בגדר קנין רק שיש לו רשות לאכול, בגמרא נדרים ל"ד ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו ככרי אמר ליה כי איתיה ברשותו הוא דאסור, או דלמא עליך אמר ליה עלויה שויתיה הקדש, א"ל פשיטא דאע"ג דיהבה ליה במתנה אסור אלא ככרי עליך לאפוקי מאי וכו' אלא לאפוקי דאי אומניה עלה, והנה רש"י פי' דמיירי דאומניה מעיקרא למיכל בההוא כבר והדר א"ל ככרי עליך דהתם כיון דאומניה עליה קנה חלקו כמה שהוא יכול לאכול הימנו ואינו יכול לאסרו עליו דלאו סוליה דנותן הוא אלא גם דמזומן עכ"ל, והנה ראיתי לרמב"ן ול' ריטב"א וכן לרבינו אברהם מן הדר בפ"י לנדרים שכתבו והא פי' לא דייקי, אי אמר לו קני מעכשיו ומשך פשיטא, ואי לא משך היכי קנה בהזמנתו ממנו הוא ומצי למיסרה, ומשו"ה פירשו כמו שפי' שם הר"ן לאפוקי דאי אומניה עלה תתסר ליה דהיא שעתה נמי ככרו הוא דהמזמין חבירו מפתו אוכל, משמע מדבריהם דגבי אומניה לעולם הוי של הנותן ואינו קונה האורח רק יש לו רשות לאכול, דלקנות צריך לומר לו בפירוש קני ועיין בגמרא חולין צ"ד אין האורחים רשאים ליתן ממה שלפניהם וכו' ובא"ח ס"י ק"ע ס"ק י"ט ובאה"ח ס"י קע"ה סק"ד, והנה בגמרא יומא פ"ג מי שאחזו בולמוס וכו' טבל ותרומה מאכילין אותו טבל ואין

ובעניות דעתי נראה לי לומר דבר נאה ומתקבל, והוא שחז"ל עיינו ודקדקו בלשון הכתוב שלכאורה נכתב שלא כסדרן, שהרי הי' צריך לומר ארץ שעורה וחטה, תאנה וגפן ורמון. וכן כתבו התוספות בב"ב דכ"ח בד"ה כנס את תבואתו שסדר הצמיחה והגידול הוא מתחלה שעורים ואחר כך חטים, וכן תאנים קודמים לגפן, וכך אמנם אמרו בני' בפרשת חקת לא מקום זרע, ותאנה וגפן, הרי שהקדימו תאנה לגפן. וכן בשה"ש התאנה חנטה פגי' והגפנים סמדר וגו'. וידענו שבפסח מקריבים עומר של שעורים, ואח"כ בעצרת שתי הלחם, כסדר צמיחתם. וכן בשמות כי השעורה אביב, והחטה והכוסמת לא נכו כי אפילות הנה. ו' מפני שבתורה נאמרו הדברים שלא כסדרם שהקדימה חטה לשעורה, וגפן לתאנה, מצאו חכמים רמז לדרשה כי המינים נכתבו כסדר חשיבותם. וממילא כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה. ולפיכך אר"י ואיתימא רי"צ שהכתוב משתבח בפירות הארץ לפי סדר מעלותיהם, והרי למדנו בריש פסחים כששאלו חטים נעשו יפות וענה ששעורים נעשו יפות אמר לו צא ובשר וכו', הרי שהחטים מעולים משעורים. וכן בכתובות ס"ד: המשרה את אשתו ע"י שליח לא יפחות לה משני קבים חטים, או מארבעה קבים שעורים.

זוהי שיטת ר"י ורי"צ. אבל לרבי חנין שיטה אחרת. הוא אומר כל הפסוק לשיעורין נאמר, כלומר המינים נכתבו בתורה לפי מדת גדלם זה למעלה מזה, מקודם חטה השיעור היותר קטן, ואחר כך שעורה שהיא גדולה מחטה, ואח"כ גפן שהוא ענב, ואחרי גפן באה תאנה ששיעורה כגרוגרת, ולאחרונה רמון ש' הוא השיעור היותר גדול. ומכיון שהכתוב נס' דר בהתאם לגודל הכמות של הפירות, סמכו רבנן שיעורי עונשים אל המקרא, וכדברי ה' רמב"ם "כדי שיהא נודע וניכר".

וכדאי להעיר שבמשנה דברכות דמ"ד: שנינו אכל ענבים ותאנים ורמונים, והרי זה כסדר הכתוב גפן ותאנה ורמון. אבל במשנה שבמשניות, ובירושלמי הגירסא היא תאנים וענבים. וגם בגמרא דמ"א: איתמר הביאו לפניהם תאנים וענבים. ומצאתי בתו"ט ש' העיר על שינוי הגירסאות, הסביר שהתנא

שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה ל' שמוע. — וכיו"ב העיר גם בטורי אבן לחגיגה די"ב מדברי רש"י שם את הארץ למה לי להקדים שמים לארץ, דאי לא כתיב את הוה אמינא כאחת נבראו, אלא שא"א לקרות שני שמות כאחת, להכי כתב את להקדים.

ושני גאונים הללו כיוונו לתירוץ אחד ש' עיקר הלימוד הוא מפני שהכתוב הפסיק ב' אמצע במלת ארץ: ארץ חטה ושעורה וגו', ארץ זית שמן ודבש. ומתוך כפל לשון זה למדנו שאם הביאו לפנינו תמרים ורמונים צריך להקדים ברכת תמרים לרמונים לפי ש' תמרים הם שני לארץ, ארץ זית שמן ודבש, ורמונים חמישי לארץ חטה ושעורה גפן ו' תאנה ורמון. וע"ש בתוספות כי אם יש לפנינו שעורים ותמרים, אעפ"י ששניהם שניים לארץ מכל מקום מקדימים שעורים לתמרים, לפי שהם מוקדמים בפסוק.

ואמנם מצינו מקומות שהתורה החליפה לפ' עמים את הסדר ללמדך ששניהם שקולים, ול' דוגמא בסוף כריתות תנן רש"א האב קודם לאם בכל מקום, יכול מפני שכיבוד האב קודם לכיבוד האם, ת"ל איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולים, אבל אמרו חכמים וכו'. וכיו"ב מצינו שנאמר פעם הוא משה ואהרן, ופעם הוא אהרן ומשה. ומצינו שנאמר לאברהם צפונה ונגבה וקדמה וימה, וליעקב ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה, ולמשה ימה וצפונה תימנה ומזרחה. ובבנות צלפחד נכתבו פעם כסדר תולדותן, ופעם כסדר חכמתן, ו' פעם כסדר נשואיהן, ללמדך שכלן שווין.

והנה מובן שכשם שהרמב"ם מסביר שאין לומר שהפסוק נכתב לכתחלה לשיעורין, אלא שנאמרו הדברים בדרך אסמכתא, כמו כן אי אפשר לומר שהפסוק נכתב במיוחד ללמדנו שכל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה, שהרי ברכות הנהנין עצמן אינן אלא "מדברי סופ" רים", וכמש"כ הרמב"ם ברפ"א מהלכות ב' כות, וכן בתוספות ברכות דל"ה בד"ה לפניו, ובסוכה דכ"ו: בד"ה ולא ברך אחריו, ובחולין ק"ז בד"ה ולא ברך וכו' דאותו ק"ו כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כש"כ אינו אלא גילוי מילתא בעלמא, דברכה דלפניו לאו מ' דאורייתא, ע"ש.

הרב אורי לאנגנער

מח"ס „אור המצות" ושא"ס
אדמו"ר מקוהניטש, ניראק

סימן כ

בסוגיא נר חנוכה שכבתה

איתא בגמרא שבת (כ"א ב'): א"ר זירא
אמר רב ממתנה, ואמרי ליה א"ר זירא אמר
רב, פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מד-

שוין המלים אשר, יישר כנרשם בגליון ה'
ש"ס). אבל רש"י ז"ל במנחות צ"ט: מבאר
בזה"ל: שנאמר אשר שברת, ולא אמר לו
בלשון כעס, ש"מ הסכימה עמו דעת השכינה
כשביטל תורה ושיברן כיון שנתכוון לטובה
— הרי לפנינו השקפה אחרת כי השי"ת לא
דבר למשה בלשון כעס על שבירת הלוחות.
ולמה? מפני שכוונתו היתה לטובה! — אבל
ד"ת עשירים במקור"א, בשבת דפ"ז אמרו כי
שבירת הלוחות עשה משה מדעתו, אמר ומה
פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות אמרה תורה
וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כלה כאן
תלוי' בלוחות הללו, וישראל מומרים עאכו"כ.
— והתוספות שם אומרים „אין זה ק"ו גמור,
דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מכל מקום
לא ה' לו למנוע מליתן התורה, אדרבה יש
לו ללמדם ולהחזירם בתשובה". — והרשב"א
(מובא בעין יעקב) מביא מדרש שיהושע ו'
שבעים זקנים אחזו בידי משה והתאמצו למנוע
אותו משבירת הלוחות, אלא שהתגבר עליהם.
וכך שנינו בשלהי ברכות (ס"ג:): ומשה יקח
את האהל ונטה לו מחוץ למחנה, ארי"צ א"ל
הקב"ה למשה כשם שאני הסבדתי לך פנים,
כך אתה הסבר פנים לישראל, והחזר האהל
למקומו, ושב אל המחנה וגו', א"ר אבהו א"ל
הקב"ה למשה עכשיו יאמרו הרב בכעס עליהם
משום מעשה העגל, וגם אתה מראה להם כעס
שהרחקת אהלך ממחנה, ישראל מה תהא עליי-
הם? אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב,
ואם לאו יהושע בן נון תלמידך משרת תחתך,
והיינו דכתיב ושב אל המחנה — ומשרע"ה
נצטווה לקבץ נפזרים, ולאסוף שברי הלוחות
ולשימם בארון.

כשמדבר באכילה מקדים המתבשל תחלה, וה'
מתבכר תחלה, ומביא סמוכין ממשניות ב'
מקומות אחרים. — וביומא דע"ט: אמר רבי
כשהיינו לומדים תורה אצל ר"א בן שמוע
הביאו לפנינו תאנים וענבים ואכלנום חוץ
לסוכה.

והנה בכל שבעת המינים נשתבחה ארץ יש-
ראל, אעפ"י שיש הבדל ביניהם בדין קדימה,
ובשיעורין. וכמה ערבים עלינו דברי הספרי
בפרשת האזינו המשווים פירות הארץ לדברי
תורה, שהרי כך אמרו: יערוף כמטר לקחי,
מה מטר יורד על האילנות ונותן מטעמים
לכאור"א לפי מה שהם: בגפן לפי מה שהוא;
בזית לפי מה שהוא; ובתאנה לפי מה שהיא,
כך דברי תורה כלם אחת, ויש בהם מקרא,
ומשנה, הלכות ואגדות. — כשעירים עלי דשא,
מה שעירים הללו יורדים על עשבים ומעלים
אותם, ויש בהם ידוקים, ויש בהם אדומים,
ויש בהם שחורים, ויש בהם לבנים, כך ד"ת
יש בהם רבנים, ויש בהם כשרים, ויש בהם
חכמים, ויש בהם צדיקים, ויש בהם חסידים.
וכשם שבשבעת המינים יש פירות עם קלי-
פות מבחוץ כמו חטה ושעורה, ויש שקליפתם
מבפנים כזיתים ותמרים, ויש שנאכלים עם
קליפותיהם כענבי הגפן, ויש עם קליפות מ'
בחוץ ומבפנים כרמונים, כך עלינו לחפש ר'
למצא בכל אחד מישראל הטוב והמעולה, ול'
שבד הקליפות, והרי אמרו ז"ל כפלח הרמון
רקתך, אפילו ריקנין שבהם מלאים מצוות
סרמון, ורבי מאיר דמון מצא תוכו אכל ו'
קליפתו זרק, ואם אנו דואים בחורי ישראל
מוסרים נפשותיהם להגנת העם ואה"ק, אל נא
להרחיקם ולדחותם בשתי ידיים, עלינו להאמין
כי הניצוץ האלקי בוער עמוק בתוך לבבם,
ועלינו להסביר להם פנים, ולדבר אליהם
כאבות לבנים לקרב לבותיהם לאבינו שב'
שמים.

והרי כך קראנו בפרשת השבוע, וארא כי
חטאתם לה"א וגו' ואתפוש בשני הלוחות, ו'
אשליכם מעל שתי ידי, ואשברם לעיניכם.
בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך וגו' על
הלוחות הראשונים אשר שברת, ושמתם בארון.
— וכלנו זוכרים מאמרו של ריש לקיש: אמר
לו הקב"ה למשה יישר כחך ששברת (זהו מ'

הרב קלמן ליבטענשטיין

טשעלס-בוסטון, מאַסס.

סימן כא

בענין הרשאה

ב"ק דף ע' ע"א אמרי נהרדעי לא כתבינן
אורכתא אמטלטלי אמר רב אשי לאמימר
מ"ט אמר לי' משום דר' יוחנן, דאר"י גזל
ולא נתייאסו הבעלים שניהם אינן יכולים
להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו
ברשותו איכא דאמרי אמרי נהרדעי לא כת-
בינן אורכתא אמטלטלי דכפרי', טעמא דכפרי'
דמיחזי כשיקרא אבל לא כפרי' כתבינן.

ובתוס' ד"ה לא כתבינן כתבו דוקא אמטל-
טלין דגזלי' אבל אמטלטלין דפקדון כתבינן
דהא תלי טעמא בהקדש ויש כח לאדם להק-
דיש פקדון שיש לו ביד חברו כדמוכח בב"ב
דף פ"ח גבי ההוא גברא דאייתי קרי וכו'

ראשון דמציאת הפך גופא היה נס, א"כ היה תחילת הדלקה הנס, יכולין לומר דכבתה אין זקוק לה. אבל אי אמרינן דנחלק לשמונה חלקים, אז תחילת הדלקה לא היה נס, מוכרח לומר: דכבתה זקוק לה, עיי"ש.

והנה סבר אמרינן דהתירוך השני של ה' ב"י דנחלק לשמונה חלקים, תלוי אי אמרינן כל שאינו ממנו למזבח נפסל בלינה, א"כ שפיר מיושב הסוגיא. דאמרו קמיה דאבבי משמיה דר' ירמיה ולא קבלה, כי ר' ירמיה בעי בזבחים (ל"ה): אי לינה מתעל בפרים הנשרפים, דסברתו כיון דאינו ממנו למזבח לא נפסל בלינה. א"כ יש לומר כתירוך השני של הב"י דנחלק לשמונה חלקים, א"כ לפי ההחל"ס צ"ל דסבתה זקוק לה, משום הכי לא קיבלה. אבל כשאמרו קמיה דאבבי משמיה דר' יוחנן קיבלה. כי ר' יוחנן לשטתו הלא סבר בירושלמי סוטה פ"א ובירושלמי סוטה דמי סוטה נפסלין בלינה, אע"ג דאינו ממנו ל- מזבח, א"כ לא מצי סבר כתירוך השני של הב"י אלא כתירוך הראשון דמציאת הפך היה נס, משום הכי סבר כבתה אין זקוק לה, ו' קיבלה. דור"ק.

ליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה, בין
בחול בין בשבת. א"ר ירמיה מאי טעמא דרב,
קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש
לאורה. אמרה רבנן קמיה דאבבי משמיה דר'
ירמיה ולא קיבלה. כי אתא רבנן אמרה
רבנן קמיה דאבבי משמיה דר' יוחנן וקיבלה
כו'.

מתקשים רבים כאן, מדוע כשאמרו משמיה דר' ירמיה לא קיבלה והדר דאמרו משמיה דר' יוחנן קיבלה, כלום משא פנים יש בדבר. ברם י"ל הרעיון בזה, עפ"י מה שמבואר במפרשים, דהנה ידוע הוא מה שמקשה הר"ב, למה קבעו ח' ימים חנוכה, כיון דבשמן שבפך היה בו כדי להדליק ליל אחד, נמצא שלא נעשה נס אלא לז' ימים? ותירץ דמציאת הפך גופא היה ג"כ נס. ועוד תירץ שם, דהיו מחלקים השמן לשמנה חלקים, על שמונה לילות, א"כ גם בלילה ראשונה היה נס.

אמנם עדיין קשה, לפי התירוץ דדאי מחלק השמן לשמונה חלקים, הא אמרינן בגמרא זבחים (פ"א א') כלי שרת אין מקדישין אלא שלמין, אין מקדישין אלא מלאין וכו' פירש"י כלומר שיהא בהן שיעור שלם הצריך לדבר, אם יבש הוא שיהיה שם עשרון שלם למנחה, ואם מנחת נסכים היא שנותנה בכלי, יהא שם ג' עשרונים לפי שני עשרונים לאיל, אבל אם חסר השיעור אין הכלי מקדשם וכו'.

והנה אמרינן בגמרא מנחות (פ"ח ב'): חצי
לוג למה נמשח וכו' כדי לקדש את השמן
לכל בר ובר, קודם שיתן השמן למנחה. אי"כ
הכא דמתחלק לשמונה חלקים, לא היה חצי
לוג לכל בר ובר? ואין לומר דהוי ממלא השמן
לחצי לוג לכל בר, דהוי מלאין, ואחר כך
נחלק, כיון דקדשו בכלי שרת הוי נפסלין
בלינה. אבל אי אמרינן דכל שאינו ממנו ל'
מזבח לא נפסל בלינה (עי' בירושלמי סוכה
פרק החליל ובירושלמי פ"א דסוטה) לא קשה
כיון דכאן לא היה עולה מן השמן למזבח
לא נפסל ג"כ בלינה, וכולין לומר דמחלק
לשמונה חלקים כתירדן הב"י.

ברם, בחת"ס החדשים על שבת, חידש שם
דכבתה זקוק לה או אין זקוק לה, תלוי בשני
התירוצים של הב"י. אי אמרינן כתירוצי ה"

וכן מהא דאין הגונב אחר הגנב משלם כפל משום דאין בעלים יכולים להקדיש וגונב מבית הנפקד משלם כפל לבעלים וכו'.

וברש"י ד"ה משום דר' יוחנן כתב וז"ל דהואיל ואינו ברשות הבעלים אינו יכול להקדש נותו לשליח הילכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן ע"כ.

ובב"י בטוח"מ סימן קכ"ג בראש הסימן הקשה, וז"ל, וכתבו התוס', דוקא אמטלטלי דגזילה לא כתבינן כדיהיב טעמא משום דר' יוחנן, ופירוש רש"י דהואיל ואינו ברשות הבעלים אינו יכול להקנות לשליח, הילכך אם אבד יכול לתבוע מיד הנאמן, ותמיהה, דאפילו אין בידו הרשאה אלא שעשאו שליח לקבל ממנו חובו ונתנו לידו ואבד פטור הנאמן, שהרי על פיו נתן, וכמו שנתבאר בסי' שלפני זה, וצ"ע.

וכתב על זה הפנ"י בב"ק שם וז"ל, נ"ל ליישב, דלרש"י ודאי גרע דבשלמא שליח שעשאו בעדים שתחלתו הי' שיתנם להשליח כדי להביאם לידו, וא"כ הרי עשה הנאמן כמו שצוה, ומשמסרו לשלוחו ה"ל כאילו מסרו לידו ממש, אבל כאן בהרשאה, צ"ל דס"ל לנהרדעי דלאו שלוחא שווי, אלא מקנה לו גוף המטלטלין וכיון שמצד הדין אין ההקנאה כלום משום דר"י, הרי נתבטל ההרשאה, וחזור הבע"ד על הנאמן ואומר לו, לא הי' לך ליתן לו עד שיראה לך עפ"י ביי"ד שההרשאה היתה כדי, וכמ"ש הפוסקים גבי שט"ח ש מסר המוכר ללוקח, ולא כתב לי' קני לך איהו וכל שיעבודי, והלך הלוח ופרע ללוקח המוכר חוזר וגובה חובו מלוה כ"כ הטוח"מ סימן ס"ז סי"ח והביאו בשו"מ שם ומהטעם שכתבתי וה"נ דכוותי' וק"ל. ושותא דמרן לא ידענא דאיתא בגמ' דב"ק שם ואמרי נהרדעי אורכתא דלא כתיב בה זיל דון וזכי ואפיק לנפשיך לית בה משא מ"ט דא"ל האיד לאו בע"ד ידי את, וכתב עלה הרא"ש וז"ל ונראה דאפילו לא כתב בה זיל דון וזכי ואפיק לנפשיך אי יהבי נפקד למורשה ונאנס בדרך פטור הנפקד, דדוקא לענין זה קאמר לית בה ממשא דמצוי נפקד לדחויי אי בעי אבל אי יהבי ניהלי' מיפטר דלא גרע מהא דתנן אמר לו השואל שלח לי ביד בני ביד

עבדי ביד שלוחי וכו' פטור, והרי גם שם ההרשאה לא היתה כדין ומשום דלא כתב זיל דון וזכי וכו' ואם כן גם כאן בהרשאה שלא כדין דאינה הרשאה אבל בכ"ז צריך להיות פטור אם נאנס בידי השליח דהרי הוא נותן לשליח מדעת בע"ה ולא גרע מהא דאמר שלח לי ביד עבדי, ואם כי הפנ"י כתב זאת בדעת רש"י, אבל הרי הרא"ש נתן לנו סברא מעולה דלא גרע משלח לי ביד עבדי ואם רש"י לפי הפנ"י פליג על הרא"ש אם כן מאי היא סברתו.

דאפילו אי נימא לאו שלוחא שוויי אבל עכ"פ כן היתה דעתו של בע"ה שהנפקד יתן לשליח ועשה הנפקד רצונו ואמאי יהי חייב אם נאנס ביד השליח.

והנה תירוצו של הפנ"י כתב לה הב"ח ג"כ ולפלא על הפנ"י שלא הזכירו, אבל עכ"פ דבריהם תמוהים.

ומה שמדמה לה הפנ"י לה דכתבו הפוסקים גבי שט"ח שמסר המוכר ללוקח ולא כתב לי' קני לך וכו' שהמוכר חוזר וגובה חובו מלוה הנה אין הנידון דומה להתם, דהתם היתה מכירה ואם המכירה אינה מכירה המוכר אינו רוצה שיגבה הלוקח וכי יש לנו התם גילוי דעת שרוצה שהלוה ישלם ללוקח, הרי כל דהמלוה רוצה שישלם הלוה להלוקח הוא משום דמכר לו ושייך ללוקח ובאם המכירה אינה מכירה אם כן לא מכר לו כלל ובודאי שאינו רוצה שיגבה הלוקח את החוב אם אינו שייך לו אבל בהרשאה הרי זהו רצונו שה מורשה יגבה את החוב בעדו ואם נתבטלה ההרשאה מצד שאינה כדין אטו משום זה אינו רוצה שהלוה יגבה את החוב בעדו, ואם כן היא דעתו והלוה נתן את המעות להשליח ונאנסו בדרך, הרי קיים את רצונו, ואף ד שליחות לא מהניא וכמ"ש רש"י משום דהוי כתופס לבע"ה אבל עכ"פ המלוה רוצה בזה ואמאי יהי חייב הנאמן כשנאנסו ביד השליח והרי קיים מצות המלוה ולא גרע מהא דאמר לו שלח לי ביד עבדי.

תו דקדק הפנ"י על רש"י דמלשון רש"י שכתב מיד הנאמן משמע דאיירי בפקדון והרי אי אפשר לומר כן דבפקדון לא כתבינן הרשאה, דהא טעמא הוא משום שאינו יכול

הרב חיים אלעזרי

קעמזן, אוהיו

סימן כב

בדין שליח צבור להוציא את הרבים

דרך אגב יש להעיר על הב"י בטור, תירוצו השני שרש"י כתב ארוכות, להורות שהש"ץ יוציא אף במקום שאין ט', הלא הרמב"ם מפרש „אבל בשני ימים אלו שליח צבור מוציא את היודע כשם שמוציא אינו יודע מפני שהן ברכות ארוכות" ולא מזכיר הרבה ברכות.

(*) המשך מחוברת תמוז תשכ"ט

לו. דהנימוקי יוסף כתב בשם הגאונים ד' מורשה שמחל לנפקד אין מחילתו מחילה ו' מפני שיכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי דשליח שוויי', ועיין בכס"מ דמכיון דשליח הוא, לשליח יכול לומר לתקוני וכו', ואם כן לפי מה דמשמע מר"ת דהלואה יכול להקנות הוא רק לל"ב ומשום דשליח שווי' לא מקפ' דינן בזה שא"י להקנות, ומשמע דמל"ק לא ס"ל דשליח שווי' ולל"ק באמת אינם מתביי' הרשאה על מלוה ומשום שא"י להקנות דל"ק לא ס"ל שליח שווי', וא"כ לא מצי לטעון כלל לתקוני שדרתיך אם המורשה מחל אותו ובודאי דהויא מחילה, אבל זהו רק אם ה' הרשאה הרשאה מעולה היא, אבל אם לא כתבינן הרשאה אז אין כאן הרשאה ואם כן מחילתו אינה מחילה ויכול המפקיד לתבוע מן הנפקד.

ומה שנתקשה הפנ"י בשינוי לשון הגמרא דכאן כתבה הגמ' הלשון לא כתבינן ולהלן כתבה הגמ' האי אורכתא דלא כתיב בה זיל דין וכו' לית בי' ממשא, — לענ"ד הרי הלשון מדוקדק, דכאן ס"ל לנהרדעי דלא כתבינן כלל אורכתא ואין לנו עצה לתקן דהא א"א לכתוב הרשאה ולכן אמרה הגמ' הלשון לא כתבינן, אבל להלן הרי אפשר לעשות הרשאה מעולה ורק הוא שכתב וחסר דון וזכי וכו', לכן אמרינן הלשון דלית ביה ממשא.

להקדישו ובפקדון הרי יכול להקדישו. ולענ"ד נ' ליישב דברי רש"י ז"ל, דבאמת שונה לשון רש"י מלשון הרא"ש ז"ל דהרא"ש כתב דצריך להיות פטור אם נאנס בידי ה' שליח, ורש"י לא הזכיר נאנס ורק אם אבד יכול לחזור וכו'.

והוא משום דרש"י באמת לא פליג על הרא"ש וגם הוא ס"ל דאם נאנס בידי השליח פטור הנפקד ומטעמי' דהרא"ש דלא גרע וכו'. ורש"י לא הזכיר גם כן כלל שאבד בידי השליח והיינו משום דרש"י איירי כשאבד בידי הנפקד, ואם הנפקד הוא שומר חנם יכול להיות דאבד הפקדון ע"י אבידה לא ע"י אונס, ואם הנפקד הוא שומר שכר או היתה האבידה לפי טענת הנפקד ע"י אונס. ואף ללשון ראשון דנהרדעי דמהני הרשאה ב' פקדון ומשום שיכול להקנות הרי זהו דוקא כשהפקדון הוא בעין, אבל כשהפקדון אבד ואינו בעין אז דמים הוא חייב לו או שבועה והוי כמו הלואה שאינו יכול להקנות לו והרי כן כתב הר"ת דהא דמהני הרשאה בהלואה אף שא"י להקנות לו הוא לל"ב ד' נהרדעי אבל לא ללישנא קמא, דל"ב ס"ל שליח שווי' ולכן מהני אף כשאינו יכול להקנותו אבל ל"ק ס"ל דהרשאה הקנאה גמורה וכשא"י להקנותו א"י לכתוב הרשאה, ואם ההרשאה היתה מהניא אף כשאינו יכול להקנותו ונשבע הנפקד להשליח שנאבד אצל הנפקד אם הוא שו"ת, ואם הוא שו"ש נשבע להשליח שנאבד באונס או אין המפקיד יכול לתבוע ממנו שישבע לו. ועיין בש"ך חו"מ סימן קכ"ג ס"ק י"ב שכתב על המחבר שפסק בסעיף ב' דהרשאה על שבועה ל"מ ומשום שאינו דבר שנקנה בקנין, דלמאי דקי"ל ד' תקנה עשו בשליחות יכול להרשותו אף א' שבועה.

ואם כן אפשר ללמוד דמה שכתב רש"י הילכך יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן, היינו לא את הממון אלא את תביעותיו שהיא השבועה.

ובאמת עדיפא אפשר לפרש דרש"י קאי על תביעת ממון והנפקד ה' שו"ש וטען אבד ואלא שהשליח המורשה מחל לו, אף דמדינא חייב לשלם, בכל זאת יכול המורשה למחול

ובכל זאת הוא מפרש "ויהיכ"פ של שנת היובל" הלא הטעם של ארוכות בלבד, ובכל זאת דוקא על מוסף יוה"כ דשנת היובל. וצ"ע.

כדאי להעיר שבאור"ח תקצ"א אין ההלכה הזו שחכמים מודים לרב"ג כלל וכלל. והשאלה היא מדוע ההלכה הזו לא מובאת. ראיתי שה"מג"א שם מפרש "אע"פ שש"ץ מוציא ברה"י ויהיכ"פ אפילו הבקי מ"מ אין כל אדם יכול לשמוע מתחלה ועד סוף וכו' וגם לפי פירוש רש"י ותוספות לא פטר אלא מי שהיה אנוס ולא יכול לסדר תפלתו" וכו'. אבל בביאור זה לא מתורץ מדוע האור"ח אינו מביא את הדין מי שהיה אנוס. כגון עם שבשדות או זקן או חולה כמו שהטור מונה וחולך שהש"ץ פוטר אותם. ובדרך כלל צריך ביאור מה שהטור פוסק "מ"מ מוטב שיתפללו יחידים כי מי שרוצה לצאת בתפלת ש"ץ צריך שיכוין לכל מה שאמר הש"ץ ואם חסר אפילו מלה אחת שלא כיון לה לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה" והשאלה היא מדוע החשש הזה לא נזכר בגמרא, ואולי בזמן ההוא היו הבקיאים יותר מוכשרים לכיון. וצ"ע.

ואולי זה שלא נזכרה ההלכה הזו באור"ח, לפי שהמחבר סובר כשיטת הרמב"ם שהבאנו למעלה שהחכמים מודים לרב"ג רק בזה שהש"ץ מוציא גם את הבקיאים, ומכיון שבזמן הזה קשה לכיון לשמוע כל מלה ומלה מפי הש"ץ, לזה יותר טוב שיתפללו הם בעצמם, וזה שמוציא לרב"ג העם שבשדות, האנוסים, הזקנים והחולים, לפי שיטת הרמב"ם, בזה נחלקו החכמים ורב"ג וסוברים שהש"ץ אינו יכול להוציאם. ולזה כל ההלכה אינה מובאה לגמרי.

לכאורה יש להעיר לשיטת הסוברים "דאורי" ברכות" הוא הרמת הקול, הלא אסור להתפלל בקול רם (ברכות כד ב, לא א) וכן הוא להלכה באור"ח סי' קא, ואעתיק פה מה שכתבתי בספרי "דרכי חיים" על התורה שי"ל בע"ה באר"י. "יש אומרים שבראש השנה ויו"כ מותר להשמיע קולם בתפלה אפילו בצבור" (אור"ח קא סי' ג) וכותב ע"ז במשנה ברורה "ולמיטרד צבורא לא חיישינן, כיון שסידורים ומחזורים בידם". לכאורה, באותו סימן סק"ז איתא "ואפי' בפסוקי דזמרה טוב שלא להרים קול כי הקב"ה

שומע בלחש, לא כאותם המגביהים קולם יותר מדאי". ויש להעיר, אף דליכא מיטרד ציבורא משום שיש סידורים ומחזורים בידם, אבל מהטעם שהקב"ה שומע בלחש לא היו צריכים להרשות להרים קול בתפלת ר"ה ויו"כ. הערוך השולחן מקשה עוד, וז"ל "והנה המרדכי ביומא ביאר הטעם שעושין כן, כדי שילמדו זה את זה וכו', ועתה לא שייך שילמדו זא"ז דכל אחד יודע, וא"כ לא היה לנו להתפלל בקול רם" ועיין שם ובפרט שאמרו חז"ל במס' ברכות (דף כד) "המשמיע קולו בתפלתו, ה"ז מקטני אמנה", ואיך מתירים ברה"י ויו"כ להגביה את הקול.

בבית אליהם להמבי"ט ז"ל בשער התפלה ראיתי דבר נפלא, חז"ל "ויקשה לזה ממה שמצאנו בכמה מקומות ענין תפילה בלשון צעקה שהוא הרמת קול, כמו שמצאנו למשה, ויצעק משה אל ד' על דבר הצפרדעים, ויצעק משה אל ד' לאמר אל-נא רפא נא, וכן בכמה מקומות בתהלים וכו' ונוכל לומר בתירוצו זה, כי התפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה הוא שאין ראוי לאומרם בקול כיון שהוא יכול לכיון בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער, אי אפשר שיתפלל אותם האדם בנחת מצד צערו, ולכן הוא צועק בקול רם להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער שהוא בו ואין מי שיצילהו כי אם הוא יתברך".

והנה לפי גדר המבי"ט ז"ל יש ליישב הער-תנו, כי התפלות של ר"ה ויו"כ אפשר לשייך אותם לסוג התפלות שאדם מתפלל בעת הצרה עליו, ויש לו צער גדול מזה שעומד בדין כי והצער, כי הרי אימת הדין וחרדת המשפט מי יזכה בדין, ולכן אי אפשר לו להתפלל בנחת מצד צערו, והוא צועק בקול רם להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער שהוא בו ואין מי שיצילהו כי אם השי"ת, אלא שהיינו אומרים, שלא יתפלל בקול משום טירדת הצבור, ע"ז אומר דלא חיישינן כיון שסידורים ומחזורים בידם, (עד כאן מספרי "דרכי חיים").

ז"ל הרמב"ן ז"ל שמות פי"ג פסוק טז "ולפיכך אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שכולן חמורות וחביבות מאד וכו', ואין לעליון בתח-תונים חפץ מלבד זה שידע האדם ויודה לאליהם

רות בכל יום שלא בעת צרה, הוא שאין לאומרם בקול" כלומר מכיון שהוא רגיל בהם והן סדורות אצלו, הוא מתרגל לזה ולהצרות גם כן הוא מתרגל ממילא הוא יכול להתפלל בלחש, אבל התפלה שהיא חד פעמית, והעיקר שהיא לא סדורה בכל יום, כמו תפלות ר"ה ויו"כ, ורק התפלה באה משום צרה ודאגה אז הוא צועק ומרים את הקול משום כאביו ויסוריו, ובאם הוא מתרגל למצב כזה וסובל כל הזמן אזי גם התפלה הזו נעשית מסודרת אצלו, ונעשית קבועה ואז כבר לא צועק, ויכול להתפלל בלחש. ואולי זהו המכוון מה שרבותינו ז"ל אומרים "ואל תעשה תפלתך קבע" (פרקי אבות פ"ב יג) ומבארים, באם האדם מתרגל לתפלתו היומית, אז נעשית אצלו התפלה לקבע, כלומר דבר קבוע, והוא לאט לאט שוכח את המכוון של התפלה, ומתפלל בלא הרגשות ותחנונים, והתנא מזהיר לחשוב בזה בכל תפלה ותפלה, ועיין ביכין שהוא מייצץ להוסיף בכל פעם איזה חידוש, ולזה שחנה התפללה, וזו התפלה לא היתה הפעם הראשונה שהיא התפלה במשכן, וכבר התרגלה לזאת התפללה בלחש, לפי שתפלה זו לזכות לבנים נעשית אצלה כמו תפילה קבועה של שמ"ע.

"וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכרה" (שמואל א א יב) ורש"י מפרש "שלא היו רגילין להתפלל בלחש" וכבר צווחו המפרשים היתכן שעד תפלתה של חנה היו מתפללים בקול רם, ולא היו יודעים שתפלה צריכה להיות בלחש, אתמהא.

אבל לפי דברינו נוכל לומר שהענין הוא בזה, תפלות הקבועות והתמידיות התפללו בלחש, אבל תפלה שאינה קבועה היו מתפללים בקול רם, משום הצרה והדאגה, (עלי ראה שחנה התפללה בלחש ותפלתה לא היתה מן הקבועות חשבה לשכרה, אבל חנה ענתה לו, שהיא כבר מתפללת תפלה כזו הרבה פעמים ונעשית אצלה כמו תפלה קבועה, ולזה היא התפללה בלחש. בזה נפרש את הרמב"ן ז"ל כוונת הרמב"ן היא לא על תפלות הקבועות והסדורות, או לתפלות כאלו שהמתפלל על צרתו הפרטית, עושה התפלה שלו לקבועה, אלא לתפלות חד

שבראו וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונות בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זה שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם וכו', וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל ויקראו אל אל-הים בחזקיה, מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול חציפא" וכו'. וזה פלא הלא חז"ל אמרו, שתפלה צריכה להיות בלחש, והלימוד הוא מחנה, ששפתיה נעות וקולה לא ישמע, ובדף כד בברכות הגמרא אומרת "המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה וכו' המגביה קולו בתפלתו הר"ז מנביאי השקר, דכתיב בהו קראו בקול גדול" והרמב"ן אומר "שתפלה צריכה קול חציפא".

מצאתי שערך השולחן קא מפרש "ודוקא בתפלת שמ"ע יש קפידא שהוא כעומד לפני המלך אבל שארי תפלות ותחנונים לית לן בה, ואדרבה כדי לעורר הלבבות טוב יותר כמ"ש הרמב"ן בנימוקי חומש סוף פ' בא ז"ל וכוונת רוממות הקולות בתפלות וכו' כמ"ש רז"ל ויקראו אל אל-הים בחזקה" וכו'. ותידושו של ערוך השולחן הוא קשה, אצל חנה לא כתוב שהיא התפללה שמ"ע, עיין בשערי תשובה על אר"ח שם ז"ל "ועיין במא"ב דמקראי דחנה מוכח דאף יחיד המתפלל על צרתו שלא בשעת תפלה אסור להגביה קולו, וכן מוכח לישנא דרב הונא, דקאמר מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו, כלומר אף תפלתו הפרטית שלא בעונת תפלת י"ח אסור" א"כ איך נפרש את הרמב"ן, הלא לפי שערי התשובה כל התפלות בין תפלת שמ"ע ובין תפלות פרטיות אסורות בהרמת קול.

יש סעד לדברי שערי התשובה הגמרא אומרת "המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר" ורש"י מפרש "דכתיב ויקראו בקול גדול" (מלכים א' יח) המדובר הוא על נביאי השקר שקראו בתפלתם בקול רם, ושם לא היתה תפלת שמ"ע ובאופן כזה אם אחד מגביה קולו בתפלתו הר"ז מנביאי השקר, ומשמע דגם על תפלות פרטיות אסור להגביה את הקול. אילולי דמסתפינא הייתי מפרש דעת המבי"ט ז"ל דההבדל הוא לא בין תפלת י"ח ובין תפלות פרטיות, אלא ההבדל הוא אם התפלה היא תפלה יום יומית, כלשונו הטהור "כי התפלות הסדור

הרב יעקב פעסטער
שיקאגו, אילל.

סימן כג

מביעת האצבעות ובדיקת הדם (לאור ההלכה*)

אבל מדברי הרמב"ם נראה שסובר כשיטת התוס' דמהני אומדנא דמוכח גבי ממון אבל בד"נ חולק הוא על התוס' וסובר דלא מהני אומדנא דמוכח לצרפה עם דאית העדים ולעשותם עדי ראיה ממש על המעשה, דהנה הרמב"ם בפ"ה מהל' חובל ומוזיק הל' ד' כתב וז"ל קנס קנסו חכמים לאלו השוטנים בעלי זרוע שיהא הנחבל נאמן ונשבע בנקיטת חפץ שזה חבל את זה ונוטל מה שראוי לו והוא שיהיו שם עדים, כיצד היו שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בעת שחבל בו והוא אומר לא חבלתי והלה אומר אתה חבלת בי הרי זה נשבע ונוטל עכ"ל, ובהשגות קנס קנסו וכו' א"א לא היה קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל בעצמן ע"כ האמינוהו לזה בשבועה עכ"ל, ובהל' ה' כתב הרמב"ם במה דברים אמורים כשהיתה המכה במקום שאפשר שזה הנחבל יכול להכות בעצמו או שהיה עמהם שלישי שאפשר שזה הנחבל אמר לו לחבול בו ולהתרעם על אחר, אבל אם אין עמהם אחר והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשות בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתיפיו וכ' יוצא בו, הרי זה נוטל בלא שבועה. הרי חזינו מדברי הרמב"ם דהיכא דאיתא אומדנא דמוכח האומדנא מצטרפת לראיית העדים וגובה ה' נחבל על פיהם מה שראוי לו. והביאור בדברי הרמב"ם והראב"ד בהל' ד' אפשר לומר כך, דהא באמת יש כאן שני עדים

(*) המשך מחוברת תמוז, תשכ"ט.

פעמית, שהאדם צועק ומתפלל להשי"ת, ותפלות כאלו, הן בהרמת הקול משום הצרה והסבל, אבל אחרת התפלות הן בלחש גם בו בזמן שהאדם מתפלל באופן פרטי על צרותיו.

שמעידים שראו שנכנס שלם לביתו ויצא חבול אעפ"י שלא ראו עצם החבלה מ"מ הרי יש כאן אומדנא דהא אין דרך בני אדם לחבול בעצמן א"כ תצטרף אומדנא זו לראיית העדים והרי יש כאן עדי ידיעה על המעשה לזה בא הרמב"ם וביאר לנו, דהוי רק קנס מתקנת חכמים כיון דהלכה כרבנן נגד ר"א שאין סומכין על אומדנא לצרפה לראיית ה' עדים, א"כ אין כאן עדים כלל, ומה שנוטל הנחבל בשבועה הוא רק מתקנת חכמים, וה' ראב"ד סובר כיון שיש כאן אומדנא שהחבלה נעשה ע"י אחר משום דאין דרך בני אדם לחבול בעצמן אף שאין כאן עדות מ"מ אפשר לומר דזה היה תקנת חכמים שנסמך על הוכחה זו בצירוף שבועה וזהו שכתב ה' ראב"ד שאין כאן קנס אלא חכמים האמינוהו ופשוט. אבל בד"נ נראה מהרמב"ם שסובר אפילו אומדנא דמוכח לא מהני.

דהנה כתב הרמב"ם בפ"כ מהל' סנהדרין הל' א' וז"ל אין ב"ד עונשין באומד הדעת אלא על פי עדים וראיה ברורה אפילו ראוהו עדים רודף אחר חברו והתרו בו והעלימו עיניהם או שנכנסו אחריו לחורבה ונכנסו אחריו ומצאוהו הרוג ומפרפר והסיף מנטף דם ביד ההורג הואיל ולא ראו בעת שהכהו אין ב"ד הורגין בעדות זו ועל כיוצא בו נאמר ונקי וצדיק אל תהרוג, וכן אם העידו עליו שנים שעבד עבודה זרה זה ראוהו ש' עבד את החמה והתרה בו וזה ראוהו שעבד את הלבנה והתרה בו, אין מצטרפים שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג, הואיל ויש שם צד לנקותו ולהיותו צדיק אל תהרגו עכ"ל. ו' מקורו הוא מהמכילתא בפ' משפטים. והרמב"ן בסה"מ ר"צ השיג על הרמב"ם וז"ל אומר אני שתחלת הברייתא השנויה במכילתא היה אחד מעידו שהוא עבד לחמה ואחד מעידו שהוא עבד ללבנה וראוהו רודף אחר חבירו שתיהן באסמכתא בעלמא סמכו למקרא הזה שאפילו בדיני ממונות כגון חמה ולבנה אין מצטרפין שהיא הכחשה בחקירות וכו' אם בשאינן מכחישים חצי עדות היא, וכבר יוצא לנו פטור מהפסוק לא יומת ע"פ עד אחד וכו', וכן מאומד אף בדיני ממונות פסול

ממשפט מות, ולכן למדה המכילתא מזה ה' פסוק שלא לסמוך בד"נ על אומדנא דמוכה, וחולק בזה הרמב"ם על שיטת התוס' בשבועות דסברי דאומדנא דמוכה מהני אפילו בד"נ. וקושיא השניה של הרמב"ן נראה שקבע בה מסמרים וא"א להזיזה ממקומה ובע"כ אנו צריכים בזה לדברי הגאון רשכבה"ג ר' חיים עוזר וצ"ל בספרו אחיעזר ח"א סי' כ"ה שכתב בזה דבר חכמה ותידוש גדול וז"ל, ונראה דדבר גדול השמיענו הרמב"ם כאן דזה דעדות מיוחדת מב' מעשים שהם לדין אומד שיש בו צד לנקותו היינו שאינו ברור כל כך ויש חסרון בנאמנות דכמה מדרגות בנאמנות עדים לפי הענינים דבאיסורין עד אחד נאמן אפילו פסול ובד"מ לשבועה עד כשר ולממן ב' עדים אפילו מיוחדת משא"כ בד"נ דבעינן עדים בראייה ברורה על מעשה אחת וכל שלא נצטרפו בראייה של מעשה אחד יש צד לנקותו שהוא נקי וצדיק משא"כ באחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה דשניהם ראו את המעשה ואין ספק בנאמנות דמאי נפ"מ אם ראו זה את זה או אם ראו המתרה המצרפם אלא דגזירת מלך שגזרה תורה בדין מיתה דלא יומת ע"פ אופן זה כמו שגזרה תורה הרבה דינים בדיני מיתה וכמו שפי' רש"י בסנהדרין ד' פ"א ע"ב בעדות מיוחדת דאחד רואה מחלון זה ואחד מחלון זה דעדותם אמת אלא שאין מיתתו מסורה לבי"ד עכ"ל. נמצא לפי מה שנתבאר לכל השיטות השאלה היא רק אם אנו מצרפים האומדנא לראיית העדים ונידון עפ"י הגדת העדים, ובוה ביררנו כמה שיטות, אבל לסמוך על אומדנא דמוכה בלבד בלא שום ראית עדים, אין מי שסובר שנוכל לסמוך ע"ז, ובפרט בד"נ כמו שנתבאר, זהו מה שנראה לי בזה בע"ה.

דקיימ"ל כרבנן דפליגי עליה דר"א בגמל ה' אומר, ולא בא הכתוב הזה ונקי וצדיק אל תהרוג אלא לפטור בד"נ המחייבין בדין ממון וזה ראו בעלי הגמ' ותפשו להם סוף המת- ניתא השנויה במכילתא שהיא עיקר המדרש בכתוב הזה ומ"מ שתי מניעות הן עכ"ל. והנראה בזה דהא באמת דברי הרמב"ם משוללין הבנה למה קבעה הרמב"ם הלכה זו שצריך עדים וראייה ברורה ואין סומכים על אומדנא בהל' סנהדרין וכתב אין בי"ד עונשין באומר הדעת אלא עפ"י עדים וראי' ברורה, הלא דינו של הרמב"ם הוא דין בהל' עדות, ודיני עדות אין שייך לעונשין, דהלא גם בקידושין וגירושין בעינן עדים לעיכובא ד- פסול שם אומדנא מוכחת כמו שכתב הרמ"א באה"ע סי' מ"ב סעי' ד' דצריכים העדים לראות ממש הנתינה לידה, וכן משמע מה- רמב"ם פי"ז מהל' עדות שכתב שם ואין לה עדות שמתקיימת בראייה או בידיעה אלא עדות ממון בלבד, וכן כתב הרשב"א סי' אלף קצ"ג דבקידושין בעינן שיראו העדים הנתינה ש- ממש לידה ולא סמכינן על שום הוכחות ש- בעולם, א"כ היה לו להרמב"ם לסדר הל' זו בהל' עדות וע"כ צ"ל דגם הרמב"ם סובר דאומדנא דמוכה שיוצא מכלל השערה מצ- טרפת האומדנא לראיית העדים ונעשו עדי ראייה ממש על המעשה אף בד"נ כמו שכתבו התוס', ואין כאן חסרון בדין של ע"פ שנים עדים יקום דבר, אעפ"כ כתב הרמב"ם דבדיני נפשות א"א לסמוך על עדות כזו משום דמצינו דין מיוחד בדיונים הדנים ד"נ שעליהם מוטל החיוב לחזור אחר זכותים להציל הנידון מ- מיתה כמו שמצינו ביוצא מבי"ד חייב ואמר אחד מן התלמידים שיש לו עליו זכות לה- צילו שמחזירים אותו משום שנאמר נקי אל תרהג, וזהו דין מיוחד בד"נ. ולפי"ז מתורץ קושיית הרמב"ן דהא הגמ' מצריך הכתוב של ונקי וצדיק אל תהרוג לדרשה אחרת שאחד מן התלמידים יכול לחזור אחר זכות כל זמן שלא נהרג, ולפי דברינו אין זה דרשה אחרת רק המכילתא מבאר שגם זה נכלל בהדרשא של ונקי וצדיק אל תהרוג שעל בי"ד מוטל החיוב לעשות כל מה שבעולם להציל ישראל

תמכו במוסד הקדוש

"עזרת תורה"

הרב צבי שכטר
ניו יורק, נ. י.

סימן כד

ברין הנאה ככסף*

(ה) ונראה, כדעת הר"ח ס"ל להר"מ, דהנאה ככסף קני בין במטלטלין בין בקרקע, דיעויין ר"מ סוף פ"ג ממכירה, פשתן כשהוא מחובר לקרקע ויבש שא"צ לקרקע (דמטל-טלין גינהו, דהעומד לתלוש כתלוש דמי, מגיד משנה) וא"ל יפה לי קרקע כל שהוא וקנה כל מה שעליה, כיון שתלוש כל שהוא קנה הכל מפני התנאי הזה. ובפשוטו יפלא מאי דקאמר הר"מ דקנה מפני התנאי, דהול"ל שקנה מפני שעשה קנין חזקה, דסתם תנאי בלא מעשה קנין לא קני, דזהו הנקרא אסמכתא בלשוננו של הרמב"ם, וכמש"כ רפ"א ממכירה, המקנה... והתנה תנאים שאפשר לקיימן... אם נתקיימו התנאים נקנה הדבר שהוקנה... בד"א בשקנה בדרך מן הדרכים שקונין בהם, והרי יש עליו לקיים את התנאי. אבל אם לא קנה עתה והתנה עמו שאם נתקיים התנאי זה יקנה... אע"פ שנתקיים התנאי לא קנה, שזו אסמכתא היא וכו'. וצ"ע אם כן מאי דקאמר הר"מ בדין לך ויפה לי קרקע כ"ש דקנה מפני התנאי. ועיי"ש במ"מ דמפרש בכוונת הר"מ שקונה בשכר היפוי ההוא, ועי' פיהמ"ש לרה"מ לפדק הספינה (דף פ"ד) שכו', ולפיכך זה שקנאו הוא כדרך שכירות, לפי ששכרו לעבודת זה המקום בדבר ידוע, וכשעבד כמו שפסק עמו קנה שכירותו וקנה אותו הדבר הידוע. הרי דס"ל כדעת הר"ח, דהנאה ככסף דקני מטעם שכירות פועלים, קני בין בקרקע ובין במטלטלין, דכמו ש' פעולה מהניא לקנות שעבודם, ה"נ מהניא לקנות בעין. וזוהי ג"כ כוונת הר"מ במש"כ שקנה מפני התנאי הזה, דהתנאי היינו קציצת והסכמת בעה"ב עם הפועל שיקנה דבר זה ע"י פעולתו, דתמיד בעינן קציצת בעה"ב מתחילה לקבוע כמה ישתעבד או מה יקנה.

(*) המשך מחוברת תמוז, תשכ"ט.

(ו) ומעתה נל"ז דהיינו פלוגתא דהרמב"ב וש"פ באדם חשוב אי בעינן לאמירה דידד או לא, דהקידושין באדם חשוב הלא הוי מדין הנאה ככסף אשר יסודו בפרשת שכירות פועלים, וכאן הויא האשה בעה"ב, אשר בשי בילה הרי נעשית הפעולה, והאדם החשוב הוא הוא הפועל המהנה לה קבלתו מתנתה — ובהכי פליגי, דהר"מ ס"ל כדעת בעלי התוס' בסוגי' דמבריה ארי, דלדין שכירות פועליב בעינן שיהי' שמה תחילה ציווי בעה"ב וק' ציצתו קודם לעשיית הפעולה, בכדי לקובעו כבעה"ב וכו', ולהכי מצריך באדם חשוב שתאמר היא תחילה, הילך דינר זה מתנד ואתקדש אני לך, דבלא"ה ליתא כלל לדין שכירות פועלים. ושאר פוסקים פליגי וס"ג דאיתי' לדין שכירות פועלים אפילו בלא ציווי בעה"ב מתחילה, והיינו כדעת הר"ח והר"י בסוגי' דמבריה ארי, וכמש"ב.

(ז) והנה במקדש בהנאת מחילת מלוה (ק"י דושין ו') נחלקו הראשונים באופן הקידושין. דלרש"י ור"ת הביאור הוא שמקדשה בהנאה וכדקיי"ל באדם חשוב, דהנאה ככסף, והרמב"ם והראב"ד פ"י דמיירי במקדשה דוקא בשעת מתן מעות של תחילת ההלוואה, אלא דבהכי פליגי אי הרווחת הזמן חשיבא כהלוואה חדשה או כהמשך ממלוה הישנה דמעיקרא. ועי' ראב"ד פ"ו ממלוה ולוה ה"ג שכ', דהרווחת הזמן כשעת מתן מעות דמיא, וקידושין יוכיחו, ומבואר מלשוננו דס"ל דבכדי לקדש אשה בהנאת מחילת מלוה, בעינן שיהא שעת מתן מעות, וביסוד זה שוים הרמב"ם והראב"ד, וכאמור. [כן שמעתי ממו"ר, גר"ו] ועיין רשב"א, דהרמב"ם פליג אשי' רש"י ור"ח וס"ל דדין הנאה ככסף לא שייך כאן, וצ"ע טעם הדבר, דהלא ביסוד דינא דהנאה ככסף לי תמאן דפליג, וכדקיי"ל באדם חשוב ד' מקודשת. ועי' ב"ש לאה"ע כ"ח ס"ק כ"ז שכ' דאינו מוכרח בר"מ דפליג. וצ"ע.

ולפי האמור נחא בפשיטות, דלשי' אזלי, שהרי במקדשה במחילת מלוה מיירי שלא אמרה היא תחילה מחול לי המלוה, או ארוח לי זימנא, ואתקדש אני לך, וע"כ ס"ל להר"מ דלא שייך הכא דין הנאה ככסף, דבלא ציווי

נדרים (לג.) דאברוחי ארי הוי טעמא להתיר במודר הנאה מחברו. כלומר, דהאיסור במודר הנאה מחברו היינו שלא ליהנות ממנו, ובאופן דליתי' לדין שכירות פועלים, כמברית ארי, לא מיקרי נהנה ממנו. וכן כתבו התוספות להדיא בכתובות (קח.) ד"ה תא מני, דיסוד דין מברית ארי היינו, דליכא צירוף בין המדיר והמודר, ועי' מזה בס' ברכת שמואל למס' נדרים סי' כ"א. [וכה"ג ביאר בקרן אורה בפלוגתא דתנאי בויתור אי אסור במודר הנאה, דמאחר שאין דרך בג"א ליטול שכר על כך, לא חשיב בכה"ג כנהנה ממנו. וכן צ"ל נמי בגמ' ס"פ השותפין, בדין קני ע"מ להקנות, דלר"א דויתור אסור וה"נ דאסור בכה"ג, דאף כאן הויא בעיא בצירוף ההנאה מן המודר אל המדיר]. דעיקר האיסור במודר הנאה מחברו היינו שלא יעשה הלה פעולה של הנאה בעד השני, וכלשון הגמ' נדרים (לו.) בסוגי' דתורם משלו על של חברו, הא קמהני לי' דקעביד שליחותיה. ועי' מש"כ בזה בדבר אברהם (ח"א סוס"י י"ג) בביאור סוגי' דהני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכו', דיש ב' עניינים, דיש ענין שלוחו גרידא, ויש ענין שלוחו של אדם כמותו, והם ב' עניינים נפ' רדים, ולא קרב זה אל זה, ובמודר הנאה, כל שעושה עפ"י בקשתו וציווי חשיב שפיר שלוחו ואסור, אף דאין בו משום שלוחו שא"כ, וכמבואר בשו"ע או"ח (תקפ"ט ס"ז) דהמודר הנאה מחברו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דוקא כשהוא תוקע מאליו להוציאו, אבל אם א"ל המודר תקע והוציאני אסור, דשליחותי' קעביד. ומדצירפו בגמ' ענין אברוחי ארי למודר הנאה שמעינן, דצירוף הנאת המדיר אל המודר בנדרים תלוי בגדרי שכירות פועלים, שהרי דין אברוחי ארי הוא פרט בהל' שכירות פועלים, וכמו שנתבאר לעיל. והנה איתא בכתובות (קח.) בשלמא שוקל לו את שקלו, מצוה קעביד. וכ"ה ביפהמ"ש לנדרים בטעמא דמחזיר לו אבדתו, לפי שהיא מצוה שהתורה מכריחתו עליה. וכן עי' ר"מ פ"ו מנדרים ה"ח, דמותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא, ועי' קרן אורה מזה, הרי דסברת מצוה קעביד מהניא להתיר במודר

בעה"ב מעיקרא ליתא בכלל לפרשת שכירות פועלים, אשר הוא הוא יסוד דינא דהנאה ככסף. ורש"י ור"ת פליגי, דס"ל כשאר ראשונים, וכשי' הר"ת עצמו בסוגי' דמברית ארי, דשפיר איתא לפרשת שכירות פועלים אפי' בלא קציצית בעה"ב והסכמתו מעיקרו. [וביסוד הקידושין בארוח לה זימנא לדעת הר"מ והראב"ד, דבעינן שיקדשה בשעת מתן מעות, נל"פ עפ"י דברי הגר"ח (הובא בס' ברכת שמואל למס' קידושין סי' ד'), לענין מה שהעירו רבותינו האחרונים במה נעשה חוב הריבית, דהא ע"כ חל שפיר תנאי ה' ריבית מדחשיב קציצה, דאי לא הי' חל החיוב, לא היתה חשובה קציציה, וחידשו דחלות התנאי הוי מדין שכירות, והגר"ח הי' סבור דאין ריך לבוא לזה, דבלא שכירות נמי מתחייב, אלא דאם אחד התנה עם חברו לשלם לו בעד סלע שני סלעים, נעשה כן גוף החיוב. כלומר, דאין ההלכה דהלוח מחברו חייב לשלם לו כשיעור מה שלוה, אלא גדר הענין הוא, דמתן מעות דשעת הלואה משמש כקנין שיכול לקנות שעבודים כפי מה שיסכימו ביניהם שני הצדדים, אלא שברוב פעמים האומדנא הוא שמתחייב לו כשיעור ההלואה, אא"כ קצצו אחרת. ועפ"י יל"פ דה"ט נמי דארוח לה זימנא לדעת הרמב"ם והראב"ד, דכמו ש' מתן מעות יכול לקנות שעבודי מה"נ ס"ל דיכול לקנות קידושין, והיינו דומיא ממש דדין הנאה ככסף כאשר ביארנו לעיל, דכמו שפעולה יכולה לקנות שעבודים מבעה"ב להפועל, ה"נ יכולה לקנות אישות ג"כ].

(ח) בגמ' קידושין (ח:) התקדשי לי בככר, תנהו לכלב, אינה מקודשת... בעי רב מרי כלב רץ אחריה מהו, בההוא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה גמרה ומקניא לי' נפשה או דלמא מצי אמרה לי' מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן, תיקו. ועי' אבני מילואים (לסי' כ"ז סק"ח) שכ' בדעת הרי"ף דהך ספק הוי ספקא דדינא אם יש בכה"ג תורת כסף, או דמשום דמחייב לאצולי לא הוי כסף (ולא סתם ספק במציאות, באומדנא דמילתא, אם יש לה דעת קידושין או לא). ובביאור הספק נל"פ, דהנה דהנה מבואר בגמ'

הרב שמרי' שולמאן

פלאשינג, נ. י.

סימן כה

ברין אין רוכבין על סוסו

בסנהדרין (דף צ"ה ע"א) מעשה דדוד דנתפס ע"י פלשתים, אתא אבישי ולא אשכחיה בביתא אמר, תנן אין רוכבין על סוסו כו' בשעת הסכנה מאי, אתא שאיל בי מדרשא א"ל בשעת הסכנה שפיר דמי, רכביה לפרדיה וקם אול קפצה לה ארעא כו'.

והנה כל רואה יתפלא מה זה שנסתפק אבישי הרי כלל גדול יש לנו דפקו"נ דוחה את כל התורה חוץ מג' עבירות, ומה נשתנה איסור זה של אין רוכבין על סוסו. אתמהא.

ונראה בבאור הסוגיא דהנה הערוך לנר כ' דיפלא דלא הר"ל לאבישי פרד עד שהוצרך לרכוב על פרדו של מלך. ונ"ל ע"פ מה דאמרין בידושלמי פ"ח דכלאים דאין רוכבין על הפרד ק"ו מכלאי בגדים (דהאי לחודיה שדי כו' ויחדיו אסירי ק"ו כו'), ופריך מזהרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי, ומתרץ האי בריה הוה מששת ימי בראשית ע"ש ובר"ש במשניות, ולכך אבישי דצדיק הוה לא רצה לרכוב על

הנאה. ונל"פ דה"ט, דאף כאן ליכא צירוף בין הנאת המדיר להמודר, שהרי בעושה מצוה הרי איננו עושה בעד חברו, אלא עשייתו היא אך ורק בעד עצמו ולשם מצוה. ועפ"י נראה לבאר במתני' דבכורות (כט.), דהנוטל שכר להעיד עדותיו בטלין, להזות ולקדש, מימיו מי מערה אפרו אפר מקלה. הרי דדין מה אני בחנם אף אתם בחנם נאמר לא רק אתלמוד תורה, אלא אף אעשיית כל המצוה, דאסור ליטול שכר בעד עשיית מצוות. ונל"פ בגדר הך דינא, דבכדי ליטול לשכר בתורת שכירות פועלים, בעינן למימר שנעשית זאת הפעולה בעד השני, שהוא הבעה"ב, ובמצוה הלא זה אסור, דהוי חסרון בדין לשמה, דבעינן ש' יעשה המצוות לשמן, ולא בתורת פעולה בעד השני, וז"פ.

שום פרד רק על אותו של דוד דבריה הוה מששת ימי בראשית עכ"ד הערוך לנר.

ונראה להוסיף עוד דהנה כנראה מסגול הפרד שהולך במהירות, וא"כ יש לנו כלל גדול בחולה ופקוח נפש דמאכילין אותו הקל הקל (יומא דף פ"ג) וא"כ נסתפק אבישי איזה עבירה נחשב יותר קלה דנידחי מפני פקו"נ דדוד, אם עבירה דכלאים או עבירה דמשתמש בשרביטו של מלך, דהרי זה נכנס בגדר מורד במלכות דרשות ביד המלך להורגו, והוי חזמה למש"כ הר"ן (סוף יומא זב"ב דפסחים) דבועל ארמית נחשב חייבי מיתות ב"ד דהרי קנאין פוגעין בו. שוב פשטו לו בשעת הסכנה שפיר דמי, דבאמת אין זה גורע כלל מכבוד המלך דאדרבה מכין שעושה זה כדי להציל את המלך אין לך כבוד המלך גדול מזה וזכה"ג לא איתמר כלל איסור דאין רוכבין על סוסו כו' וזהו לשון "בשעת הסכנה שפיר דמי".

ומצינו גדר זה בכמ"ק, ע' ברכות דף י"ח. המוליך עצמות ממקום למקום כו' וכן אמרו בס"ת כו' אהיא כו' אסיפא פירש"י אם היה מתיירא מפני נכרים מפני לסטים מותר לרכוב עליהם ע"ש. והטעם דזהו כבוד ס"ת והעצמות מכיון שמתכוין כדי להצילם.

וע"ע ביור"ד ה' ס"ת סי' רע"ו (בפת"ש ס"ק ט') דהיכא דבמחיקת השם גופא מתקן אין זה בכלל מחיקה.

וראה עוד בזבחים (דף ע"ה ע"ב) בעי רמב"ח התפיס בכור לבדק הבית מהו שישקול בליטרא רוחא דהקדש עדיף או דילמא זילתא דבכור עדיף.

וכ' התוס' ד"ה התפיס כו' אי האי דאמרין אינו נשקל בליטרא הוי דרבנן ניתא אבל בהדיא מוכח בחלק ובפ"ק דתמורה שהוא דאורייתא כו' ע"ש. וכ' בשטמ"ק שם דודאי אסור לשקול בליטרא מדאורייתא מ"מ מסברא הוא דמיתסר שלא לינהוג בו מנהג בזיון וכיון דאין האיסור כתוב בפסוק רק מסברא בעלמא א"כ שמא יש להתירו כמו כן מתוך סברא משום רוחא דהקדש ע"ש היטב בשטמ"ק.

וא"כ ה"ה איסור זה דאין רוכבין על סוסו אין זה מפורש בפסוק אלא דהוא סברא דנכלל בכלל

הרב ספח קארב
ברוקלין, נ. י.

סימן כו

ביאור בסוגיא דיכיר

יבמות דף ע"א. מעשה באחד שבא לפני ר' יהודה ואמר לו נתגירתני ביני לבין עצמי א"ל ר' יהודה יש לך עדים אמר ליה לא, אמר לו יש לך בנים א"ל הן א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך, ומי אמר ר' יהודה אבנים לא מהימן והתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן אמר ר' יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור נאמן לומר זה בני בן גרושה או בן חלוצה וחכ"א אינו נאמן א"ר נחמן בר יצחק ה"ק ליה לדברין עכ"ם אתה ואין עדות לעכ"ם ע"כ וכתב הרמב"ן שם וז"ל קשיא ליה להרב אב"ד ז"ל כיון דקיי"ל עכ"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר למאי נ"מ אי הלכתא כרב נחמן דאמר לדברין עכ"ם אתה וכו', וניחא ליה דגד וגירות הוו שבאי לפני ר' יהודה והיו מרחוקים לנו כישראל מעליא עכ"ל. והקשה ר' שלמה איגר בתשובה לדע"א הובאה בתשו"ב בות רע"א סימן רכ"א, דלפ"ז הרי הוא לא בא לומר שהבנים גוים מכחו אלא שהם גוים מפני שאשתו גויה וא"כ אין נ"מ אם הוא ישראל או גוי, וא"כ מכיון שאנו מחזיקים אותו בישראל גמור אמאי לא מהימן לומר שאשתו גויה וממילא הבנים גוים דאטו מי שאומר על עצמו שהוא גוי פסול לכל עדיות שבתורה ואין הסברא של לדברין עכ"ם אתה

כבוד המלך. ובכה"ג במקום סכנה סברא הוא דאין פה איסור כלל. וזהו שהשיבו בשעת הסכנה שפיר דמי.

וערמב"ם (פ"ב ממלכים) כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם שנא' שום תשים שתהא אימתו עליך, אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו כו' ע"ש. הרי דכל אלו פרטים מסברא באימתו של מלך, ובכה"ג שרי.

מעילה רק אם בא לפסול את הבן מחמת שהוא גוי ונשאר בצ"ע.

ונראה לומר בזה דהנה כתב הרמב"ם בפ"ד מה' נחלות הלכה ר' ח"ל מי שהיתה לו שפחה והוליד ממנה בן והיה נחג בו מנהג בנים או שאמר בני הוא ומשחררת היא אמו, אם ת"ח הוא וכו' הרי זה יירשנו, ואעפ"כ וכו' ואם משאר הדיעות הוא וכו' הרי זה בחזקת עבד לכל דבר ע"כ. וכתב הראב"ד בהשגות וז"ל א"א בגמ' לא מצאנו וכו' מכל מקום לא מצאנו חלוקתם אלא שבעל סתם אבל אם העיד עלינו שאמו משחררת לא דברד ולענין ירושה יירשנו עכ"ל. וכתב ה"ה שם וז"ל ואני אומר לדעת רבינו שאע"פ שנתנה תורה היכר לאב לומר זה בני כמו שנתבאר למעלה ה"מ במי שאינו מן השפחה שאפילו הוא ממזר בנו לכל דבר אבל בנו מן השפחה שאינו בנו לשום דבר אלא בנה אין היכר לאב שאעפ"י שהוא בנו אינו יורשו ולא נתנה תורה היכר לאב אלא לומר זה בני וכאן כבר אנו מחזיקין אותו בבנו אלא מפני שהוא מן השפחה לא יירשנו א"א היה אדם כשר מן הטעם שהזכרתי כך נ"ל עכ"ל.

ודבריו אינם מבוארים די הצורך ובפשוטו היה נראה לפרש שכוונתו דהא דהאב נאמן לומר דינים על בנו היינו רק כשהדין שהוא אומר על בנו נובע מכתו דכשהוא אומר זה בני או אינו בני הדבר פשוט שזה נובע ממנו ואע"פ שכשאומר אינו מני והבן ממזר אין זה נובע ממנו, מ"מ הוא אומר שאינו בנו, ועל זה הוא הרי נאמן, וממילא הבן ממזר שהרי אשת איש שזינתה הולד ממזר, וה"ה כשאומר שהולד חלל משום שאשתו גרושה או ממזר משום שאשתו חייבי כריתות הרי הבן חלל או ממזר מכח ביאת האסור שלו, אבל אם ידעין שהוא נולד ממנו אבל אין יודעים אם אמו שפחה או משחררת הרי השאלה אם הוא ישראל או עבד אינה תלויה באב כלל אלא רק באם, שאם האם שפחה הולד עבד ואם האם ישראלית הבן ישראל, ולא משנה מי האב אלא תמיד הבן יש לו דינו האם ולכן אין במקרה כזה דין יכיר, אמנם לפ"ז יהיה חידוש גדול שאם האב אומר על בנו שהוא ממזר משום שאמו ממזרת לא יהיה על זה דין יכיר,

אפילו אם האם איננה לפנינו, או שהיא מתה. (דאם האם לפנינו באמת אינו נאמן לדברי הכל משום שאינו נאמן לפסול האם כמ"ש הסוד בשם הרמ"ה בח"מ סימן רע"ח דזה שנאמן לומר בני עבד משום שאמו שפחה היינו כשהאם אינה לפנינו אבל אם היא לפנינו לאו כל כמיניה לשווא לאמו שפחה) ולא משמע כן מסתימת הפוסקים.

אמנם יש לפרש את דברי ה"ה באופן אחר דהא דקיי"ל שהאב נאמן על בנו מתורת יכיר יש בזה שתי הלכות, דין אחד שהאב נאמן לומר על מי שהוחזק לבנו ויש לו דין בן, שהוא בן גרושה או חלוצה או שהוא מחייבי כריתות והוא ממזר וישנה עוד הלכה שהאב נאמן מתורת יכיר לברר אם בן זה נולד ממנו אם לא ויש לזה שני למדים, מדין יכיר של בכורה לומדים שהאב נאמן לומר אינו בני כמ"ש התוס' בב"ב דף קכ"ז ע"ב שהתורה האמינתו לומר זה בני בכור אף על הקטן שבבנים ומה ילפין שנאמן לברר שהוא לא ילדו, ולומדים מזה ג"כ שנאמן לומר זה בני שהוא נולד ממני כמ"ש הנ"י בסוף פרק אלמנה לכ"ג שאם האמינתו תורה לפסול ולומר אינו בני כ"ש שנאמן להכשירו ולומר זה בני. ויש עוד למד שנאמן לומר על מי שהוא בנו שהוא פסול מהלמוד שהובא בתוס' ב"ב קכ"ז בשם ר' אליהו מפרי"ש שנאמר בן השנואה יכיר שנאמן לומר שהוא בן השנואה בשווא והביאו הראשונים ראיה לדבריו מן הירושלמי. נמצא לפ"ז שאם אנו יודעים שהוא נולד ממנו ואין אנו יודעים אם אמו שפחה, דהיינו שאנו מסופקים אם יש לו דין בן, אין מקום להאמינו מתורת יכיר דאם באנו להאמינו מכח שנאמן לברר אם הוא נולד ממנו, הרי כאן אין בזה ספק שהרי ידוע שנולד ממנו, ואם באנו להאמינו מכח שנאמן לומר על בניו בדין בן השנואה יכיר, הרי צריך קודם לדעת שיש לו דין בן, שהרי רק על מי שיש לו דין בן נתנה תורה נאמנות, ולכן אינו נאמן לומר שמשחררת היא אמו.

אמנם לפי זה שישנן שתי הלכות בדין יכיר, אפשר ליישב גם את הפירוש הראשון בדברי ה"ה, שלא יקשה אמה דמשמע שנאמן לומר זה בני ממזר משום שאמו ממזרת כשהאם אינה לפנינו דהנה כתב הב"ש באה"ע סימן ר'

שאם אשת כהן אומרת שהיא זינתה, והבעל אומר שהוא מאמינה הרי הוא נאמן לעשות בניו חללים מתורת יכיר אע"פ שהוא בעצמו אינו יודע עכ"ד, ומוכח מדבריו שנאמנות מתורת בעלות על הבנים שהרי הדבר פשוט שרק בנאמנות מתורת בעלים יש מקום לומר שיכול לומר שמאמין לאדם אחר, וכן המקור בש"ס לדין מאמינו בקדושין דף ס"ו גבי ההוא סמיא הוא רק בנאמנות של שווא אנפשיא חד"א שהוא פשוט שזה מתורת בעלים על עצמו. ונראה ברור שהדין של הב"ש אמור רק במקום שידועים שהוא בנו ויש לו דין בן אבל בדין יכיר שנאמן לומר זה בני אי אפשר לומר שזה מתורת בעלות על בנו שהרי זה בודאי הספק אם הוא בנו, וע"כ שדין הנאמנות של זה בני אינו מתורת בעלות אלא סתם דין נאמנות לברר אם הוא בנו אם לאו. ועיין בש"ש שער ב' פרק כ' שכתב שלדברי האומר שזה בני נאמן מתורת יכיר יכול גם לומר שמאמין לה שלא זינתה עם אחר ודבריו צ"ע דנראה כמו שכתבתי.

ולפ"ז נראה שמה שכתבנו לעיל בדברי ה"ה שדין נאמנות מתורת יכיר הוא רק במקום שאומר דינים על הבן מכחו ולא מכח הבן, זה רק במקום שזה נאמנות סתם לברר אם הוא בנו אם לאו שישוד הנאמנות היא לומר שעל הבן יש, או אין דינים מכח האב אבל במקום שהנאמנות שלו היא מכח בעלות על בנו אין נ"מ מכח מה הוא פוסל את הבן מכיון שישוד הנאמנות היא משום שהוא בעלים על הבן ולכן אם יש ספק אם אמו שפחה אינו נאמן לומר מתורת יכיר שמשחררת היא אמו שמכיון שאין אנו יודעים שיש לו דין בן, ואנו צריכים להאמינו מכח הדין שהאב נאמן לומר אם הוא בנו אם לאו, הרי בדין נאמנות זו יש דין שהוא נאמן רק במקום שהוא אומר דינים על הבן שנובעים מכחו ולא מכח האם, אבל אם הוא אומר על בנו שאמו ממזרת הרי ברור שיש לו דין בן, וא"כ יש לו כח נאמנות מתורת בעלות על בנו, וא"כ הוא נאמן אפילו כשאומר שהבן ממזר מכח האם.

ולפ"ז יש ליישב את קושית ר' שלמה איגר לפי שני הפירושים בדברי ה"ה דלפי הפירוש השני בדברי ה"ה, מכיון שידענו שהוא תולידו

הרב שמחה עלברג

עורך "הפרדס", ברוקלין, נ. י.

סימן כז

ביאור שיטת הרמב"ם דכ"ג אינו נושא שתי נשים לעולם

א

כתב הרמב"ם פ"ז מאיסורי ביאה, הי"ג: מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה כו' ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת, שנאמר אשה אחת ולא שתיים. ובהשגת הרא"ב ב"ד שם: כתב הראב"ד ז"ל לא מתחורא זאת הסברא, שלא אמרו במס' יומא אלא ביתו אמר רחמנא ולא ב' בתים, ואפשר שלא נאסר בב' נשים אלא ביוהכ"פ שמא ימשך לבו אחריהן ויבא לידי טומאה. אבל הדעת נותנת כן ככדי שלא יצטרך לגרש ערב יוהכ"פ כו' עיי"ש. — ומבואר דדעת הרמב"ם הוא דכ"ג אסור להיות לו ב' נשים לאו דווקא ביוהכ"פ אלא גם כל השנה כולה. דילפי' מהקרא אשה ולא שתיים דאינו נושא לעולם ב' נשים כאחת. אולם הראב"ד חולק עליו וסובר דרק ביוכ"פ אסור לכ"ג להיות לו ב' נשים משום הדין דבית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, אבל בכל השנה אין איסור בב' נשים בכ"ג. ועיי"ש במגיד משנה.

והנה על דעת הרמב"ם דסובר דלעולם אין כ"ג נושא ב' נשים, הקשו כולם מגמ' יומא י"ג. דקאמר שם והא כמה דלא כניס לה לאו ביתו הוא, ומשני, דכניס לה, ופריך א"כ הוה ליה שני בתים ורחמנא אמר וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד שני בתים, ולמה לא קאמר הגמ' דא"א לומר דכניס לה משום שנאמר אשה אחת ולא שתיים, כמש"כ הרמב"ם, ולמה צריך לומר טעם חדש, דלהכי א"א לומר דכניס לה משום דרחמנא אמר בית אחד ולא ב' בתים. וכן קשה הא דקאמר עוד שם הגמ' דמשני דהדר מגרש לה על תנאי, עיי"ש כל הסוגיא, אבל האיך ישא אותה לאשה עד ש יגרש אותה, הא גם כל השנה אינו נושא ב' נשים, ואיהכ"נ דאם יגרש אותה על תנאי לא יהי' לו ביוהכ"פ ב' בתים אבל קודם יוהכ"פ האריך יקדש ויכניס אותה הא בנתיים עד ש-

ואין הספק אלא אם אמו ישראלית או גויה והיינו אם יש לו דין בן, אין לו כח נאמנות על זה מכח יכיר, ולכן אם היה אומר שהוא ישראל ובא לפסול את בנו מכח שאמו גויה ואין לו דין בן לא היה נאמן כנ"ל, אבל אם הוא אומר שהוא גוי וגם אשתו גויה, והיה דין יכיר בגוי היה נאמן לומר על בניו שהם גוים משום שמקודם שחשבנו שהוא ואשתו ישראלים הבנים נחשבו לבניו, וגם עכשיו שהוא אומר שהוא ואשתו גוים הבנים נחשבים לבניו אלא שהם גוים, ומכיון שממ"נ הם בניו היה צריך להיות לו נאמנות של יכיר מתורת בן השנואה יכיר ולכן היה לר' יהודה צורך לומר לו לדבריו עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם, כלומר שאם הוא רוצה להיות נאמן מכח שהוא גוי ולכן גם עכשיו הוא בנו ויש לו יכיר, על זה אמר לו ר' יהודה שלעכו"ם אין נאמנות של יכיר.

ולפי הפירוש הראשון יש ג"כ ליישב שמכיון שהשאלה אם הבן ישראל או גוי תלויה באם ולא באב, א"כ אם הוא היה אומר שהוא ישראל אלא שאמו גויה ולכן הבן גוי, הרי ההגדה על הבן היא מכח האם, ולא מכחו, ומכיון שכאן הספק אם הוא בנו אם לאו והנאמנות היא מכח שנאמן לברר אם הוא בנו אם לאו, צריך להיות שהוא יאמר שהוא אינו בנו מכחו ולא מכח האם ומכיון שהוא אומר שהוא אינו בנו מכח האם אינו נאמן, אבל אם הוא אומר שגם הוא גוי וגם אשתו גויה אע"פ שגם במקרה זה מה שהבן גוי תלוי באם ולא בו מ"מ מכיון שמקודם שחשבנו ששניהם ישראלים היה לבנים דין בניו, וגם עכשיו שהוא אומר שהוא ואשתו גוים, יש לבנים דין בנים שלו, אלא שהם גוים, ומכיון שממ"נ הם בניו היה צריך להיות לו נאמנות של יכיר מדין בן השנואה יכיר שהוא מדין בעלות על בניו ובדין יכיר מדין בעלות אין נ"מ אם הוא אומר שהם גוים מכחו או מכח האם ולכן נאמן אף כשאומר שהם גוים מכח האם ולכן היה לר' יהודה צריך לומר לו לדבריו עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם כלומר שאם הוא רוצה להיות נאמן מכח שהוא גוי הרי אנו אומרים שאין יכיר לעכו"ם וכמו שכתבנו לעיל.

(המשך בגליון הבא)

יגרש לה יהיו לו ב' נשים ויעבור על איסור עשה, דאשה אחת ולא שתיים.

ונראה פשוט דלדעת הרמב"ם דכ"ג אינו נושא ב' נשים לעולם, גם בכל השנה, ויש בכ"ג ב' איסורים, א' משום אשה אחת ולא שתיים, וביוהכ"פ מלבד האיסור דאשה אחת ולא שתיים יש עוד איסור מיוחד משום הדין בית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים. אולם תהי' נפ"מ גדול בין איסור דאינו נושא ב' נשים כל השנה ובין האיסור דבית אחד רחמנא ולא ב' בתים ביוהכ"פ.

דהנה בקידושין ע"ה. אמר אב"י קידש [כ"ג או כהן הדיוט אחת מן הפסולות] לוקה, בעל לוקה, קידש לוקה משום לא יקח, בעל לוקה משום לא יחלל, רבא אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה [בעל אחר קידושין לוקה שתיים לא בעל אינו לוקה אפילו אחת] דכתיב לא יקח משום לא יחלל. והרמב"ם פי"ז, ה"ב מהל' איסורי ביאה פסק כרבא וכתב: כל כהן שנשא מהשלש נשים אלו בין גדול ובין הדיוט ובעל לוקה כו' שנאמר לא יקחו עד שיקח ויבעול. הרי מבואר דרבא סובר, וכן פסק הר"מ, דכ"מ שנאמר ולא יקח גבי פסולי כהונה צריך שיבעול ואיל"ה אינו חייב. א"כ הכ"ג גבי איסור דב' נשים דהוא מפסולי כהונה יש לומר דאינו עובר אלא עד שיבעול. ויותר נראה דגם אב"י דס"ל גבי שלש פסולות לכהונה דקידש לוקה, אפ"ה יסבור דכ"ג הנושא ב' נשים אינו עובר אלא אם יבעול, דהרי בגמ' שם בקידושין קאמר: ומודה אב"י ב- מחזיר גרושתו שאם קידש ולא בעל שאינו לוקה, לקחתה להיות לו לאשה אמר רחמנא והא ליכא [לקחתה להיות לו לאשה, דכיון דקיחה הוא קידושין להיות לו לאשה אישות של ביאה, רש"י שם] — הרי מתבאר דגם לאב"י דס"ל בכל מקום גבי פסולי כהונה דקיחה הכוונה לקידושין גרידא בלי בעילה, אבל היכי דכתיב להיות לו לאשה הכוונה לביאה של אשה וצריך שיבעול ואיל"ה לא מיחייב, א"כ הכ"ג גבי האיסור דב' נשים דילפי' ביבמות נ"ט. — עפ"י דעת הרמב"ם וביאורו של הרב המגיד שם — מהקרא יקח אשה, אחת ולא שתיים, הכוונה לקידושין של אישות דהרי כתיב "יקח אשה" כמו התם גבי

מחזיר גרושתו שנאמר לקחתה להיות לו לאשה, הכ"ג גבי איסור דב' נשים כתיב יקח אשה, והכוונה לקיחה של אישות דהיינו ביאה, ואם אינו בועל אינו עובר על האיסור דב' נשים.

והנה זה ברור דאף אם אמרי' דכ"ג הנושא ב' נשים אינו עובר אלא עד שיבעול כמו שארי פסולי כהונה שאינו חייב אלא עד ש' יבעול כמפורש בגמ' ובדמב"ם, אולם כ"ז לגבי הדין דב' נשים בכל השנה אבל איסור דב' נשים ביוהכ"פ דילפי' מהקרא וכפר בעדו ובעד ביתו, בית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, אז כרי שהיא תקרא בית לא צריך כלל למעשה בעילה וגם בכניס לה לבד לחופה בלי שיבעול הוי בית, דהרי ז' ימים קודם יוהכ"פ מפרשין אותו מביתו כמבואר שם בארוכה. וכן הוכיחו המפרשים. עי' תוס' יומא י"ג: ד"ה ולחדא דמביא דברי הירושלמי ש' קאמר שאם תמות אשתו דמקדש השני' ביום הכיפורים, ובירושלמי קאמר דמקדש אותה ביוהכ"פ ולא קאמר כלל דכונסה אותה לחופה, והוכיח הפרי חדש דהירושלמי ס"ל דבקידושין לחדד מיקרי ביתו וא"צ כלל כניסה לחופה. ובתשו' הרמ"א סי' קכ"ד מוכיח דלא הוי ביתו בלי כניסה לחופה ומוכיח לזה לדינא להתיר לעשות קידושין וחופה בשבת בליל שבת על פי דעת הר"ת בתוס' ביצה ל"ו: עיי"ש. והנה כל פלוגתתם הוא אם בלי כניסה לחופה, ב' קידושין לבד, מיקרי ביתו אבל זה ברור דב' כניסה לחופה בלי שיבעול הוי ביתו, דהרי לדעת הירושלמי דמקדש וגם אם כונס אותה ביוהכ"פ אין שם ביאה כמובן ואפ"ה מיקרי ביתו.

וא"כ לפי דברינו דהיכא דכנס אשה ולא בעל ליכא שום איסור משום נושא ב' נשים, לא קשה מידי מה שהקשינו, דקאמר הגמ' דכניס לה והדר מגרש לה על תנאי, והא עובר על איסור דנושא ב' נשים ואיך אפשר לומר דכנס לה, ולפי הנ"ל לא קשה כלל, דהרי ע"כ אידי שאל בעל, דו' ימים קודם יוהכ"פ א"א שיבעול משום טומאת נדה כמבואר שם, והיכא דלא בעל אינו עובר כלל וכלל על האיסור דב' נשים.

ועי' רש"י סוכה דף כ' אף אשה אחרת

ב

ומה שנראה בזה. דהנה יש לחקור בדין דכ"ג אינו נושא ב' נשים, מהו האיסור אם האיסור הוא הקיחה, והתורה אסרה לכ"ג לקחת ב' נשים ועיקר האיסור הוא הקיחה, דאסור לו לכ"ג לישא ב' נשים, או דהאיסור הוא מה שיש לו ב' נשים, דאסור לכ"ג שתהינה לו ב' נשים, ולא לבד שאסרה התורה לכ"ג שיקח ב' נשים אלא שאסור לו ג"כ שתהינה לו ב' נשים. והנפ"מ היא גדולה. דהיכי שהכ"ג נשא ב' נשים בהיתר והקיחה לא היתה באיסור — ומשכחת אופן כזה כדי חזינן לקמן — ואח"כ בעת שכבר היו לו ב' נשים מתהווה האיסור דב' נשים, דאם אמרי' דהאיסור הוא הקיחה, או אמרי' כיון שבשעת הקיחה לא הי' האיסור דב' נשים שוב לא איכפת לן כלל מה שאח"כ יש לו ב' נשים, אבל אם נימא דהאיסור הוא שלא יהיו לו ב' נשים, או תמיד, אף אם בשעת קיחה לא הי' האיסור דב' נשים אבל כיון שאח"כ נתהווה האיסור דב' נשים עובר על האיסור דב' נשים משום דאין רשאי הכ"ג שתהינה לו ב' נשים. והנה ביבמות דף ס"א. אירס את האלמנה ונתמנה להיות כ"ג יכנוס. וכן פסק הרמב"ם פי"ז, הי"ב מהל' איס"ב. ומתבאר דגבי איסור אלמנה לכ"ג עיקר האיסור הוא הקיחה, ואם נשא אותה בהיתר, ובשעת קיחה לא הי' כ"ג, ואח"כ בעת שכבר נשא אותה, נתמנה לכ"ג יכנוס. אף דעכשיו בעת שהוא כ"ג הרי יש לו אלמנה, אפ"ה אמרי' דאם נשא בהיתר דבעת שלקח אותה לא הי' כ"ג, מותר אח"כ לקיימה, ואמרי' דיכנוס.

ולפי"ז יש לומר דבר חדש דאם נשא ב' נשים קודם שנתמנה כ"ג, ובשעת קיחה נשא אותן בהיתר, ואח"כ, אחר שכבר נשא אותן, נתמנה להיות כ"ג, אין בזה משום האיסור דנושא ב' נשים, דהא עיקר האיסור הוא שלא יקח ב' נשים ובעת הקיחה נשא אותן בהיתר, שלא הי' עוד כ"ג, ושוב אח"כ אחר שנתמנה לכ"ג, רשאי לקיימן וא"צ לגרש אחת מהן. דאם הי' אמרי' דהאיסור הוא שלא תהינה לו ב' נשים או אפשר דאין נפ"מ, וגם בנושא אותן בהיתר צריך לגרש אחת מהן, דהרי

מתקנין לו לערב יוהכ"פ. ומפורש דבערב יוהכ"פ היו מתקנין לו אשה ולא מקודם. וניחא בזה מאוד גם מה שהקשינו דלדעת הרמב"ם דסובר דכ"ג לעולם אינו נושא ב' נשים, שוב למ"ל להגמ' ביזמא לומר דמשו"ה א"א לומר דכניס לה משום דאמרי' בית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, הא בלא זה הטעם אסור לכנס אשה שני' משום דאינו נושא ב' נשים, זה אינו, דהא אם מיירי שנושא אשה שני' ואינו בועל או ליכא כלל האיסור דנושא ב' נשים כמש"כ, דהיכא דאינו בועל אינו עובר על נושא ב' נשים, ומשו"ה קאמר שפיר דא"א לומר דכניס לה להשני' משום הדין דבית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים.

ועי' שג"א סי' צ"ג דמקשה קו' עצומה דלמה כל הטורח הזה דכ"ג מקדש אשה אחת בכל שנה ועי"ז מוכרח לגרש על תנאי משום הדין דב' בתים, הא אפשר לקדש אשה אחת על תנאי אם תמות הראשונה תהא השני' מקודשת מאותה שעה, ובכה"ג אין צריך ליתן גט על תנאי לאשתו הראשונה, וכניסה זו דקאמר הי' גמ' היינו כניסה לחופה וגם בחופה מועיל תנאי עי"ש. וכתב שם עוד השג"א דאין לומר דהאי כל כמה דלא כניס לה לאו ביתו היא, האי כניסה היינו ביאה וא"א לבעול על תנאי משום בעילת זנות, הא ליתא, דכניסה פי' חופה ולא ביאה. ועוד ע"כ האי כניסה דכה"ג לאו ביאה היא אלא חופה לחוד דהא ר"י אמר אף אשה אחרת מתקנין לו, משמע דקאי ארישא דמילתא דת"ק דקאמר ז' ימים קודם יוהכ"פ מפרישין כ"ג מביתו, ועלה הוסיף ר"י דאף אשה אחרת מתקנין לו בתוך אותן ז' ימים, והרי באותן ז' ימים א"א לו לגשת לאשה דהא מפרישין אותן מביתו דהיינו מ"אשתו משום שמא יבא על אשתו ותמצא ספק נדה, וע"כ אין כניסה זו אלא חופה ובהכי הוי ביתו, ואלא ע"כ כניסה היינו חופה. — ומובן מאד עפי"ז מה שכתבתי שכיון דע"כ הכניס לה בלי שיבעול אותה, א"כ אין איסור כלל משום נושא ב' נשים, ומשו"ה קאמר הגמ' דא"א לכנוס אותה משום הדין דבית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים. ועי' עוד בתורת חסד סי' י"ד שכוונתי ת"ל בדבר אחד לדבריו.

עכשיו יש לו ב' נשים, ואסור לכ"ג להיות לו ב' נשים, אבל כיון שאמרי' שהאיסור הוא הקיחה דב' נשים ולא מה שיש לו ב' נשים, וכיון שבשעת קיחה נשא אותן בהיתר אין בזה אח"כ האיסור דב' נשים ומותר לקיימן, כמו גבי אלמנה לכ"ג אמרי' יכנוס כיון שנשא אותה בהיתר, הכ"ג גבי איסור דב' נשים אמרי' כיון שנשא אותן בהיתר א"צ אח"כ לגרש אחת מהן.

ואפילו אם נימא דהאיסור הוא להיות לו ב' נשים אבל רק באופן דהקיחה הי' באיסור אבל היכא דהקיחה לא הי' באיסור או אין בזה כלל האיסור שיהי' לו ב' נשים, אבל זה מתבאר דהיכא דנשא בהיתר, דאירס האלמנה קודם שנתמנה, ואח"כ נתמנה דיכנוס משום דנשא בהיתר, והיכי דנשא בהיתר מותר ל-קיימה, הכ"ג אפשר לומר באיסור של ב' נשים, דהיכי דנשא בהיתר כגון שנשא קודם שנתמנה ואח"כ נתמנה דאין בזה האיסור דב' נשים. — ויוצא מזה דבר חדש דמשכחת שתהיינה לכ"ג ב' נשים, דהיינו באופן שנשא אותן בהיתר קודם שנתמנה לכ"ג, ואח"כ אין צריך לגרש אחת מהן, ולדעת הרמב"ם דסובר דכ"ג אינו נושא לעולם, כל השנה, ב' נשים, משכחת שתהיינה לו ב' נשים ולא יעבור על העשה יקח אשה אחת ולא שתיים.

אולם זה ברור דאף דאמרי' דהיכא שנשא ב' נשים בהיתר כגון קודם שנתמנה ואח"כ נתמנה דאינו עובר משום נשא ב' נשים, כל זה הוא לדעת הרמב"ם דאינו נושא ב' נשים כל השנה ושפיר יש לומר דהיכי דנשא בהיתר מותר לקיימן ואינו עובר על נשא ב' נשים, אבל האיסור דב' נשים ביוהכ"פ דילפי' מ-זכר בעדו ובעד ביתו, בית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, אין נפ"מ כלל, וגם אם נשא בהיתר ב' נשים, צריך לגרש אחת מהן ביום הכיפורים, דהרי גז"כ דאין כפרתו של כ"ג מכפרת אלא על אשה אחת, דאין כוח בכפרתו אלא לכפר על בית אחד [כמש"כ בגליון ה' קודם ב'הפרדס" ס"י ח'] ואם יש ב' בתים, לו גם שנשא אותן בהיתר קודם שנתמנה א"א לכפרת כ"ג לכפר עליהן, דרק על בית אחד מכפרת ולא על ב' בתים, ואם יש לו ב' בתים, גם על אחד מב' בתים אינה מכפרת.

דלגבי האיסור דאינו נושא ב' נשים שפיר יש לומר דכל היכא שנשא בהיתר כיון שאין איסור בשעת קיחה לכן אמרי' דמותר לקיימן, אבל לגבי האיסור דבית אחד ביוהכ"פ אין חילוק בין נשא ב' נשים באיסור או בהיתר, דגז"כ הוא גבי יוהכ"פ דמכפר רק על בית אחד ולא על ב' בתים ואם יש לו ב' בתים לו גם שנשא אותן בהיתר אין מכפר עליהן, דמאי נפ"מ באיזה אופן שנשא אותן דכיון שיש לו ב' נשים או אין כפרתו של כ"ג מכפרת עליהן, וזה ברור בסברא.

ואם כנים הדברים ארוחנא בזה ליישב מה שהקשו גדולי המפרשים דלדעת הרמב"ם דכ"ג אינו נושא ב' נשים כל השנה, א"כ למ"ל קרא מיוחד גבי יוהכ"פ וכפר בעדו ובעד ביתו, בית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, הא לא גרע יוהכ"פ מכל השנה וכיון דלדעת הרמב"ם דרשינן אשה אחת ולא שתיים, וכ"ג אסור בכל השנה בב' נשים, ויוהכ"פ בכלל, למ"ל קרא מיוחד על יוהכ"פ לאסור ב' בתים. — ולפי דברינו מה מאוד ניחא, דנפ"מ תהי' בנשא ב' נשים קודם שנתמנה ואח"כ נתמנה להיות כ"ג, דאם מטעם אשה אחת ולא שתיים, כדעת הרמב"ם, או באופן שנשא ב' נשים בהיתר שפיר מותר לקיימן, אבל משום הדין דבית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, אמרי' דגם אם נשא ב' נשים בהיתר כשהגיע יום הכיפורים צריך לגרש אחת מהן, דמטעם בית אחד אמר רחמנא לא מועיל כלום מה שנשא בהיתר, ולכן שפיר צריך קרא מיוחד וכפר בעדו ובעד ביתו לומר דגם בנשא בהיתר ב' נשים צריך לגרש אחת מהן, ונכון.

וראיתי דבר תמוה בלקוטי הלכות, פ"א דיומא, לרבנו החפץ-חיים זצ"ל שכתב דהא דאמרי' וכפר בעדו ובעד ביתו, בית אחד אמר רחמנא ולא ב' בתים, זהו דווקא כשנשאם אחר שנעשה כ"ג אבל כשנשאן בהיתר מקודם ש-נעשה כ"ג, אין צריך לגרש אחת מהן קודם יוהכ"פ, ומש"כ הרמב"ם, פ"ה, ה"י מכלי ה-מקדש, דאם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום הצום עד שיגרש לאחת, היינו דווקא כשנשאן באיסור אבל בנשאן בהיתר א"צ לגרש אחת מהן ועובד עבודה ב' בתים. — ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, דלגבי יוהכ"פ דצריך

ד

והנה כתב הרמב"ם, פ"ה, ה"י מכלי המקדש:
 וכבר ביארנו בספר קדושה שהוא אסור ב-
 אלמנה ומצוה על הבתולה, ואינו נושא שתי
 נשים, ואם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום
 הצום עד שיגרש לאחת. — וראיתי להרבה
 אחרונים שמקשין, דאמאי כתב הרמב"ם ש-
 אינו יכול לעבוד ביום הצום, ומשמע דווקא
 ביום הצום א"א לו לעבוד מפני שיש לו ב'
 נשים, הא גם בכל השנה כולה אסור לו לעבוד
 דהא קי"ל בבכורות מ"ה: דהנושא נשים
 בעבירה אינו עובד עד שידירנה הנאה ומגרש,
 ולשי' הרמב"ם דגם בכל השנה עובר על עשה
 דאשה אחת ולא שתיים, א"כ הוי נושא נשי' ב'-
 עבירה דאינו עובד, ולמה כתב הרמב"ם דווקא
 ביום הצום אינו עובד ביש לו ב' נשים, הא
 גם בכל השנה אינו עובד עד שיגרש.
 ולכאורה אפשר לחלק ולומר דהנושא נשים
 בעבירה הוא רק היכא שיש איסור לאו כגון
 גרושה וחלוצה או אלמנה לכ"ג, דהנושא נשים
 בעבירה פסול, פי' רש"י שם בבכורות כגון
 גרושה וחלוצה, וברבנו גרשום כתב כגון אל-
 מנה לכ"ג וחלוצה לכהן הדיוט [ולא נקיט
 גרושה ואכ"מ מזה], וכל הני איסורי לאו הם
 אבל איסור דב' נשים הוא רק איסור עשה
 דדרשי' אשה אחת ולא שתיים, ומשום כתב
 הרמב"ם דרך ביום הצום אינו יכול לעבוד.
 ואפשר לומר עוד דאין חילוק בין איסור
 עשה לאיסור לאו, והנושא אשה בעבירה עשה
 הוי ג"כ בכלל נושא נשים בעבירה, ובאמת
 כ"ג הנושא ב' נשים אינו עובד בכל השנה
 משום האי דינא, אלא הא דכתב הרמב"ם
 דאינו יכול לעבוד ביום הצום ומשמע דרך
 ביום הצום צריך לגרש אחת, זה אינו, דבאמת
 גם בכל השנה אינו עובד אלא דבכל השנה
 אין כלל עבודה המוטלת על הכ"ג, דאין כלל
 עבודה שהכ"ג צריך לעשות, דגם מנחת חביתין
 שכ"ג מביא בכל יום אין עבודתה מוכרחת
 להיעשות ע"י כ"ג דגם כהן הדיוט יכול
 להקריב המנחת חביתין של כ"ג, עי' מנח"ח
 מצוה קל"ז שכתב לדבר פשוט דעבודת מנחת
 חביתין של כ"ג כשירה בכל כהן, ולא צריך
 שהכהן גדול בעצמו יקריב אותה, ומשום צורך

בית אחד אין נפ"מ כלל בין נשא באיסור או
 נשא בהיתר, כמש"כ.

ג

וראיתי למרן השפת אמת, יומא י"ג, שכתב
 לחדש דהא דכתב הרמב"ם דכ"ג אינו נושא
 ב' נשים, זהו דווקא היכא דנושא שתיים
 כשהוא כ"ג אבל אם נשא אחת כשהי' כהן
 הדיוט, מותר ליקח אחרת אח"כ כשנעשה כ"ג.
 וכוונתו דהתורה אסרה לכהן גדול ליקח ש-
 תיים, בשעה שהוא כהן גדול אבל אם נשא
 אחת כשהי' כהן הדיוט ונתמנה להיות כהן
 גדול שפיר מותר לקחת עוד אשה משום
 דבשעת שהוא כ"ג אין הוא נושא אלא אשה
 אחת ולא איכפת לן כלל מה שיש לו עכשיו
 שתי נשים, משום דעיקר האיסור הוא שכ"ג
 לא יקח שתי נשים ולא מה שתהיינה לו ב'
 נשים, ולכן אם נשא אחת כשהי' כהן הדיוט
 מותר אח"כ שנתמנה לכ"ג ליקח עוד אשה.
 והנה הרמב"ם פט"ז, הי"א מאיסורי ביאה
 כתב: ואינו נושא שתי נשים לעולם "כאחת",
 שנאמר אשה אחת ולא שתיים, והנה מה שכתב
 הר"ם לעולם, פשוט הכוונה תמיד, לאו דווקא
 ביוהכ"פ אלא גם בכל השנה אסור לו בב'
 נשים, אלא מה שכ' הר"ם והוסיף "כאחת" מהי
 הכוונה בזה, אם כוונתו לומר דרק כאחת ו-
 לאפוקי בזה אחר זה, דהיינו אם מתה הראשונה
 דנושא שני', זה פשיטא, מדוע לא יוכל הכ"ג
 לישא עוד אשה, אדרבא הרי ביוהכ"פ בעי
 וכפר בעדו ובעד ביתו, ולשי' הרמב"ם, פ"א,
 ה"ב מהל' עבודת יוהכ"פ, ביתו מעכבא ואין
 שום ה"א לומר דלא יוכל כ"ג לישא עוד
 אשה, אדרבא הא מבואר במשנה ריש יומא
 דמתקנין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו.
 ולדברי השפ"א יתכן לומר, דמש"כ הרמב"ם
 דאינו נושא ב' נשים "כאחת" הכוונה לומר,
 דרק כאחת, דהיינו לקחת ב' נשים בשעת
 שהוא כ"ג אסור, והכוונה של "כאחת" בשעה
 שהוא כ"ג, אבל שפיר מותר לקחת ב' נשים
 לא כאחת, דהיינו אם נשא אחת כשהי' כהן
 הדיוט ונתמנה כ"ג אז מותר לקחת שני' משום
 שאין לוקח אותן כאחת אלא בשני זמנים
 שונים, אחת בשעה שהוא כהן הדיוט והשני'
 בשעה שהוא כ"ג, ודוק בזה.

עבודה אין הכרח שהכ"ג יגרש את אשתו, אבל ביהכ"פ דכל עבודות יוהכ"פ אינן כשרות אלא בו או צריך לגרש אחת מהן כדי שיוכל לעבוד העבודות המוטלות עליו, ואיהכ"ג ד' עובר על איסור של נושא ב' נשים ומצד איסור נושא נשים בעבירה עליו לגרש, אבל הרמב"ם בהל' כלי מקדש מדבר רק מדיני עבודה ולא מדיני איסורין של הנושא נשים בעבירה, ומה שיש חיוב עליו לעשות, ומצד חובת עבודה רק ביום הצום א"א לעשות עבודתו ולכן צריך לגרש אחת, אבל בכל השנה דאין שום עבודה המוטלת על הכהן גדול ואין כלל עבודה בכ"ג ושוב אין צריך לגרש כדי שיעשה עבודה, דהא אין כלל שום עבודה המחייבת אותו שיעשה אותה.

ומה שנראה, דהנה על הא דקיי"ל דהנושא נשים בעבירה פסול לעבודה, דלכאורה משמע מגמ' דהוא משום קנס שקנסו אותו חכמים מלעבוד עבודה על שנשא אשה בעבירה, אולם הרמב"ם בפ' המשנה סוטה פ"ג, מ"ז אנהיר לן בזה וכתב דז"ל: ונאמר ולא יחלל זרעו בעמיה, זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל (עי' סוטה כ"א). וענין אינו מתחלל שאינו נעשה חלל לעולם אבל הוא פסול כל זמן שהוא עומד עם זאת האשה שעשאה חללה כגון כהן שנשא גרושה כיון שבא עלי' נעשה חללה כו' ומה שאמר בכהן כהנת מתחללת אין ענינו ש' כהנת בלבד תהי' חללה ואמנם ענינו שהיא מתחללת בכלל מי שתתחלל וכשהיתה זאת האשה חללה תעמוד חללה לעולם בין שמת בעלה או גרשה, וזה הכהן כל זמן שהוא הוא פסול לעבודה ואם גרשה ונדר שלא ישא אשה בעבירה כמו שיתבאר בפרק שביעי מבכורות חוזר לכשרותו ולשון ספרא להחלו בזמן שהוא נוהג מנהג זה הרי הוא חולין, עיי"ש. ודברים נפלאים הם. ועפ"י דעת ה' ר"מ כהן שנשא בעבירה כגון שנשא גרושה אין הוא עובד מפני שהוא ג"כ מתחלל, דכל זמן שהוא נשוי לאשה פסולה לו, הוא נעשה חלל, כמו שהיא נעשה חללה, אלא היא נעשתה חללה לכל חייה, והוא רק כל זמן שהוא נשוי לה אבל כ"ז שאין הוא מגרשה יש לו דין חלל ולהכי אין עובד כמו כל חלל שאין עובד עבודה במקדש.

ולפי"ז נ"ל דאימתי הוא נעשה חלל עיי' שנושא נשים בעבירה הוא רק במקום שהיא מתחללת, כגון כהן הדיוט שנשא גרושה או כ"ג שנשא אלמנה שהוא עושה אותה חללה, או אמרי' שלא דוקא היא מתחללת אלא הוא ג"כ מתחלל, והא דאיתא בסוטה דף כ"א זרעו מתחלל הוא אינו מתחלל, הכוונה שאינו נעשה חלל לכל חייו, גם לאחר שגרשה, אבל כל זמן היותו עמה דין חלל עליו, וכל זה אם על ידי נישואין הוא עושה אותה חללה, או הוא ג"כ נעשה חלל לשעה, אבל אם עיי' נישואין הוא אינו עושה אותה חללה בודאי הוא אינו נעשה חלל גם לפי שעה, וזה ברור ופשוט בסברא.

והנה זה פשוט דכ"ג הנושא ב' נשים אע"ג דלשי' הר"מ עובר על איסור עשה דאשה אחת ולא שתים, אעפ"כ אין עושה אף לאחת מהן חללה, דהראשונה בודאי אינה נעשתה חללה דהא הנישואין היו בהיתר אלא בודאי גם השני' אינה מתחללת, דהא מפורש ברמב"ם דכשמגיע יום הצום מגרש אחת מהן, והשני' היא אשתו, וע"כ דהיא לא נעשתה חללה, ו' מר"מ משמע דיכול לגרש גם הראשונה אף שהאיסור של ב' נשים חל בעת שנשא את השני', ומוכח מכ"ז דאין אחת מהן נעשית חללה, ואם היא אינה נעשה חללה גם הוא לא נעשה חלל לשעה, ולהכי שפיר נושא ב' נשים עובד כל השנה ולא אמרי' בו הכלל דהנושא נשים בעבירה פסול לעבודה, דהרי כל ה' טעם דפסול הוא משום דנעשה חלל, וכאן כיון שהיא לא נעשתה חללה הוא בודאי לא נעשה חלל, ולהכי מותר לעבוד כל השנה, ורק ביהכ"פ א"א לעבוד מדין וכפר בעדו ובעד ביתו.

אולם צריך להבין דהרי מבואר ברמב"ם פ"ט, ה"ב מאיס"ב דכהן גדול שנשא אלמנה או שנשא בעולה הרי אלו נתחללו לעולם, ואם הוליד ממנה בן הולד חלל, עיי"ש. ומתבאר מד' הר"מ, דאף דבעולה לכ"ג הוא רק איסור עשה, עיי' יבמות נ"ט, ואפ"ה אמרי' דהולד חלל, הרי חזינן דאף מחייבי עשה הולד חלל ואם הולד חלל היא ג"כ מתחללת, איכ' הכ"ג נימא כ"ג דנושא ב' נשים כיון דעובר על העשה דאשה אחת ולא שתים הולד יעשה

לכ"ג, שאז אין צריך לגרש אחת מהן כיון שנשא אותן בהיתר, אבל כשהגיע יחזק"פ צריך לגרש לאחת משום וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד ב' בתים. ומשי"כ הרמב"ם: ואם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום ה' צום עד שיגרש לאחת מהן, הכוונה אם נשא בהיתר בהיותו כהן הדיוט, עיי"ש. — ולענ"ד א"א להעמיס בכוונת הרמב"ם דמה שכתב: ואם נשא שתיים, דקאי באופן הנשא בהיתר בהיותו כהן הדיוט, והרי הר"מ בהלכה זו כותב מקודם: ואינו נשא שתי נשים, ו' הכוונה דכ"ג אינו נשא ב' נשים בהיותו כ"ג, ואחר שכתב הר"מ: ואינו נשא ב' נשים, דקאי על כ"ג, כתב אח"כ: ואם נשא, ומשמע דמשי"כ הר"מ אח"כ: ואם נשא קאי על מה שכתב מקודם דכ"ג אינו נשא ב' נשים, ד' היינו בהיותו כ"ג וע"ז כתב הר"מ, דאם נשא שתיים, והיינו אם הכ"ג נשא שתיים, אין יסול לעמוד ביום הצום ס' ומוכח קצת מדברי הר"מ דאם נשא שתיים קאי על כ"ג הנשא שתיים בהיותו כבר כ"ג. ודו"ק בזה. (המשך יבא)

חלל, וכל היכא שהולד נעשה חלל היא נעשית חללה לכל ימי חייה, והוא נעשה חלל לפי שעה, ואם הוא נעשה חלל הרי הוא בכלל ההנשוא נשים בעבירה דפסול לעבודה, וצ"ע. שוב ראיתי באור שמת, פי"ז מהל' איס"ב, שכתב לדבר פשוט דאם נשא שתי נשים בעדו כהן הדיוט ונתמנה להיות כ"ג דאין צריך לגרש אחת מהן.

אולם משי"כ הארי"ש שם לפרש דברי הר"מ הרמב"ם פ"ה ה"י מבלי המקדש שכתב: כבר ביארנו בספר קדושה שהוא אסור באלמנה ו' מצוה על הבתולה, ואינו נשא ב' נשים, ואם נשא שתיים אינו יכול לעבוד ביום הצום עד שיגרש לאחת, ומשמע מדברי הרמב"ם דדק ביום הצום צריך לגרש אחת מהן אבל בכל השנה לא איכפת לן מה שיש לו ב' נשים ובודאי שאין צריך לגרש אחת מהן, וקשה מאד הא לשיטת הרמב"ם גם כל השנה עובר על לא הבא מכלל עשה אם יש לו ב' נשים, העשה דאשה אחת ולא שתיים, וכתב האור שמת דכוונת הרמב"ם הוא באופן דקידש ב' נשים בהיותו כהן הדיוט ואח"כ נתמנה

ברכת מז"ט חמה ונלבבה לכבוד ידידנו היקר, הרב הגאון הגדול
ר' חיים שטיין שליט"א

ראש ישיבה בישיבת טלוז

ורעינו הרבנית החשובה תחי'

להיכנס בנם היניק וחכים מ' שמואל זלמן יחי'

בעול המצוות.

יזכה יחד את הרבנית החשובה לראותו עולה בתורה וביראה.

מערכת „הפרדס"

ברכת מז"ט חמה הננו מביעים בזה לכבוד ידידנו הדגולים

הרבנים המפורסמים והחשובים

הרב ר' חיים יעקב בולקא שליט"א

ברונקס, נ. י.

לנשואי בנו היקר הרב יצחק יוסף נ"י

עב"ג הכלה המהוללה מ' שרה פיגא תחי' בת

הרב ר' ארי' ליב ריינמאן שליט"א

ניו יורק, נ. י.

יזכו לרוות ממנו רב נחת.

מערכת „הפרדס"

משלחן הספרים

על שני ספרים

א

תוספות חכמי אנגליה, על מסכת גיטין

מתורתם של חכמי אנגליה לפני הגרש
יוצאות לאור בפעם הראשונה מכתב יד יחידי בעולם
עם מראי מקומות והערות, על ידי
אליהו דב פינס
ירושלים, תשכ"ח

ב

חידושי הר"ן, על מסכת עירובין

יוצא לאור בפעם הראשונה עפ"י כתב יד
עם מראי מקומות והערות, על ידי
אליהו דב פינס
ירושלים, תשכ"ט

שני ספרים הללו שיצאו לאור זה אחר זה מעוטרים במבואות ומכתרים במראי מקומות והערות האורות המוכיחות על המלאכה הרצינית שיש בה חכ' רבה, עמקות ובקיאותו של המוציא-המהדיר. במאה שנה האחרונה נתרבו המהדירים והמו"ל כתבי יד מגדולי הראשונים שהיו שפונים טמונים בספריות של זרים וזיכו את הרבים. שני סוגים של מהדירים הם: חכמים חוקרים שעיקר מלאכתם להשוות את הכת"י שהם מוציאים עם כתבי יד אחרים מאותו מחבר הנמצאים בספריות אחרות וגם להשוותם עם דברי ראשונים אחרים ולהצביע על השנויים. וסוג שני של מהדירים הם למדנים מובהקים המחוננים גם בחוש הביקורת שבהערותיהם הארוכותיהם הם מראים את חילם לאוריתא כבעל המחבר "נחל אשכול" שהוציא לאור את ספר האשכול "יסוד רבנו אברהם בר' יצחק אבד' זצ"ל מנרבונא חותנו ורבו של הראב"ד זצ"ל. העתקתיו מכתב ספרדי ישן נושן והגהתי בשום שכל ובעומק הרעיון וכו' וערכתי עליו דברי החכמים העומדים על ימינו ופקדתי שם גם את מריביו כו' ב"נחל אשכול". וגם הביא לפנינו מבוא מלא. וב"נחל אשכול" הראה את חילו

לאוריתא ושקיל וטרי בתורתו של המחבר והערותיו הן נכסי צאן ברזל לכל מורה ודאין. וכן הוא בספר העתים להרב הגשיא רבינו יהודה בר' ברזילי הברצלוני ז"ל, יצא לאור ראשונה על פי כתב יד עם באור עתים לבינה מאתי יעקב שור אבד"ק קוטב, שנת תרס"ב. גם הגאון שור איגנו מסתפק בבאורו בהש"ו וואות בעלמא של כתבי יד שונים אך פלפל בחכמה ומצא בדברי המחבר מקורות נאמנים לפסקי מחברים אחרים וביאורו הוא מעין לא אכזב לכל מאן דעסיק באוריתא. ובשנים האחרונות ניסו מהדירים אחרים לצאת בעקבותיהם של האחרונים כהמהדיר את המאירי והמהדיר את ספר החינוך. וזה עתה נמצא גורל לשני כתבי יד האחד הוא "כתב יד יחידי בעולם" והוא "תוספות חכמי אנגליה" על מסכת גיטין, מתורתם של חכמי אנגליה לפני הגרש, השני הוא "חידושי הר"ן" לדרינו נסים בר' ראובן גירונדי על מסכת עירובין יוצא לאור בפעם הראשונה עפ"י כת"י עם מראי מקומות והערות על ידי אליהו דב פינס.

המהדיר דנן הוא למדן מובהק והוא טיפוס למדני שערשו לא עמד במזרח אירופה ולא בירושלים אך נולד ונתגדל במערב אירופה בעיר ציריך אשר בשוויצריה ונתגדל על ברכי סבו הגדול הגאון איש האשכולת רבי שלמה זלמן פינס ז"ל, שחיבר והדפיס כעשרה ספרים בהלכה (על הרמב"ם ועל סוגיות הש"ס) וגם באורים על תהלים וספר ישעיהו וספר במוסר היהדות. וסבו נתגלגל עם משפחתו לציריך, כי בקיץ שלפני מלחמת העולם הראשונה נסע עם משפחתו לסט. מוריץ וכשפרצה המלחמה לא היתה לו האפשרות לשוב לרוסיה ונשאר בציריך. לא קיבל שם שום משרה ציבורית או רבנית אך עסק בתורה והרביץ תורתו שלא על מנת לקבל פרס, וחינך את בנו יחידו הר'

שהתישבו באנגליה, וזעום מספר היצירות שלהם שהגיעו אלינו זכו' לא רק תורתם של חכמי אנגליה אנו למדים מספר זה אלא מוצאים אנו בו גם חידושים, פסקים ותשובות של גדולי חכמי צרפת ואשכנז ותלמידיהם שלא ידענו מהם... לפעמים מופיעה לפנינו גירסא חדשה בנוסחת הגמרא".

אמנם ידענו על תוס' מטוך (תוס' חכמי צרפת) ותוס' מחכמי אשכנז (ראה תוס' סוטה יז: שהביאו בעלי התוס': "מצאתי בתוס' רבינו יב"א במס' גיטין שמעתי מדברי אליהו הצרפתי" ותוס' שאנץ אבל על בעלי תוס' שבאנגליה לא שמענו אלא מי שרגיל לחטט ולחפש בספרי הביבליוגרפים שהמאמר "מתורתם של חכמי אנגליה מלפני הגירוש" (בספר היובל להרב הראשי ישראל ברודי). והנה הביא לנו הלמדן הצעיר רא"ד פינס תורתם ממש. והוא מעיר במבואו: "פירוש זה למסכ' גיטין שונה בהרבה מהתוס' שלנו. יש אמנם הרבה מקומות שהוא דן בסוגיות הגמרא כדרך בעלי התוס' בקוש' יות ופרוקים, אך דרכו העיקרית היא לפרש את דברי הגמרא ואת דברי רש"י הקצרים בלשונם, ולהרחיב עליהם את הדיבור בביאור כוונתם. פה ושם מעלה המחבר גם הלכה חדשה, שלא עולה תמיד בד בבד עם מסקנת שאר הראשונים. לפעמים יש שעל ידי הוספת מלים מעטות מתגלה אור חדש בהבנת הסוגי' כפי שנצביע בהערותנו".

ואנו מאחלים להמוציא לאור כשם שזכה להוציא לאור את התוס' מחכמי אנגלי' למס' גיטין כן יזכה להוציא לאור את פירושם ליתר המסכתות באותה המומחיות ובאותה חריפות ובקיאות בהערותיו ובאותו ההידור המגדר את תשוקתנו ללמוד בו.

ב

ואם הרב רא"ד פינס מצא את הכת"י של פירושים לבעלי תוס' מחכמי אנגלי' בספרית פלאטינה בפארמה אשר באיטליה לא נחה דעתו במציאתו יקרה זו אך טרח ונסע לעיר מנטובה שבאיטליה וגם שם העתיק מכת"י שנמצא בספריה העירונית קונטרס "חידושי עירובין להר"ן ז"ל".

יעקב על ברכי התורה והיראה והשתדך עם בת רבי משה פריי זק"ל מפרסבורג, דור רביעי מגזע הגאון "חתם סופר" ונולד להם בנם בכורם וקרא את שמו בישראל אליהו דוב: אליהו על שם הגר"א מוילנא, שהילד הרוך הוא דור עשירי להגר"א; ו"דוב" על שם אבי זקנו ר' דוב פינס ז"ל מפינסק שהוא עם עוד יחידי סגולה אמידים כלכלו את בחורי הישיבה המצויה נים אחד שממשלת הצאר נעלה את שערי הישיבה בולדוין.

ובכן המחבר המהדיר דנן הוא דור ששי לה"חתם סופר" ודור עשירי מהגר"א. והתורה חזרה לאכסניא שלה.

ואחרי שרבי שלמה זלמן פינס מילא מיינו הישן בכלי חדש זה עלה מברכי סבו ירושלימה ולמד בישיבת חברון בשקידה רבה ונתפרסם כ"המתמיד השויצאי". וכששב מירושלים מלא וגדיש בתורת ציון וראוהו הרב הגביר רבי יצחק לייב סופר בנו של הגאון רבי עקיבא סופר אבד"ק פרשבורג ומצא חן בעיניו כי ברכה בו ונתן לו את בתו לאשה. וזה כעשר שנים שהאבדך המהדיר יושב לו באהל של תורה בלוגנו (שוויץ) ומתבודד בארבע אמות של הלכה ושוקד על למדיו. ולעתים תכופות הוא טס ועולה לירושלים להיפגש עם גדולי תורה, רבותיו וחבריו ולהציע לפניהם את חידושי תורתו ושב מרוענן ומלא עוז ואומץ להמשיך את למדיו בשקידה.

ועתה אנו רואים את פרי עבודתו ואנו תמהים גם על חריפותו ובקיאותו במכמני התורה, על אף גילו הצעיר (הוא כבן ל'), ועל שהתמחה בהוצאת כתבי יד מהראשונים בהעתקה מדויקת ובהגהה יתרה ולעטרם בהערות-האדות מאי-רת עינים. ובמבואות נאות, קצרות ומענינות. הוא חיפש ומצא "כתב יד יחידי בעולם" מבעלי התוס' אשר באנגליה, אשר "קרוב לשבע מאות שנה נשאר כתב-יד חשוב זה גנוז וטמון עד אשר הגיע זמנו ובאה עת גאולתו". ומבשרנו ש"הקונטרס מכיל פירושים על עשר מסכתות מהות נכס יקר וחשוב בתחום הפרשנות התלמודית. גם מבחינת הרקע ההיסטורי אין ערוך לחשיבותו של קובץ זה, כי מעט מאד ידענו עד כה אדות תלמידי רבותינו בעלי התוספות

על הספר „וורשה של מעלה“

(זכרונות ודברי הערכה)

להציג את המחבר הרב ר' שמחה עלברג אין מהצורך, כי מי בדור הזה אשר לא שמע שמעו, לא קרא את מאמריו ולא התעמק ב"חידושי תורתו. הלא הוא כמעין הנובע אשר לא יכזבו מימיו. הוא לוחם מלחמתה של תורה והיהדות הנאמנה. הוא עז כנמר, אינו בוש משום אדם להביע את דעתו. אינו רק איש הספר והדיבור רק גם איש המעשה. לכל דבר שבקדושה מוצאים אנו אותו בראש. אין דבר שקשה עליו. מיטב כשרונותיו הוא שוקע לארגן את כחות התורה. האדם נמשך אחר מחשבתו ובמחשבתו הוא נמצא תמיד בוורשה. תלמיד חכם גדול, מחבר ספרים, מגיד שיעורים, כותב מאמרים, עוסק בצרכי ציבור, וביתו בית ועד לחכמים — באלו הוא ממשיך ומאריך את השלשלת הזזה של רבותיו אשר עלו על מוקד אש באהבה.

בתור תלמיד ובן בית ואיש סודו של רבינו הקדוש, החסיד האהוב הגאון הצדיק ר' נתן זצ"ל הי"ד, מחויב אני לתת להמחבר תודה מקרב לב עמוק, שהקדיש מיטב כוחותיו להציב מצבה ולעשות מזכרת נצח לרבינו הקדוש. יודע אני כמה שנים נקרה המחשבה הזאת את מוחו של המחבר, האיך אפשר ששמו ה"קדוש יהי' נשכח. הדאגה הזאת לא נתנה לו מרגוע, לא נתנה לו לנוח על משכבו. בפגישה הראשונה שנתפגשנו אחר חורבן הגדול, בשנת תש"ח בעיר בזל, שווייץ, החלפנו זכרונות מימי נעורים. הציר קוטב הי' רבינו האהוב. אז קיבל עליו המחבר דגן לחבר ספר אדותיו.

מסכתות פסחים, ביצה, מגילה ותענית וב"ב. ועתה זכינו לחידושי-באוריו של הר"ן ל"מסכת עירובין. אשרהו למהדיר צעיר ורענן, שהוא קנקן חדש מלא ישן שזכה לכך וזיכה אותנו במציאתו זו היקרה מפז ותעמוד זו זכותו הגדולה של הר"ן לעלות מעלה מעלה על במתי התורה.

הרב משה לייפר

ורבי אלי' דוב פינס זכה לזכותנו בשתי מתנות טובות זו אחר זו. וגם לחידושי הר"ן על מסכת עירובין כתב מבוא קצר ויפה ועיטר גם את חידושי הר"ן בהערותיו-הארו-תיו הלמדניות ובהשוואות לחידושי הרשב"א והריטב"א. זכה לפתוח לנו כוון למסכת קשה זו.

וידוע שגישתו של הר"ן בביאוריו היה מקורי. הר"ן היה מחונן בשתי הסגולות: של רש"י ושל בעלי התוס'. הצטיין בביאורו ה"ברור והבהיר של רש"י וגם הבין לנתח כל ענין לחלקיו דק מן הדק, לשקול בפלס בינתו כל חלקי הסותר והניגוד המאשר והמקיים וגם לחלק בין הדומים והשונים ולהפיץ אור בהיר על בעיות מסובכות ביושר ההגיון ונעם הסבר. בעל שכל ניתוחי החודר למעמקי סוגיות ה"תלמוד בבהירות המחשבה ובצלילות הדעת. בפירושו למסכת נדרים הרי הוא מעין תחליף לרש"י ותוספות. הלומד מסכת זו הרי עיקר למודו ועיונו בר"ן. ולפי דעתי העניה הרי שיטת למודו של הגאון רבי חיים סולוביצ'יק שורשה בר"ן, שיצא בעקבות הסברו (ראה, למשל, ר"ן נדרים ב. ובדף נב. „דרכי יהודה אזיל אחר דמיון העצם אולו רבנן אחר דמיון ההיתר“ ועוד).

הר"ן ב"ר ראובן גירונדי תלמידו של רבנו אפרים וידאל והרב המגיד משנה היה חברו. והעמיד תלמידים גדולים וביניהם היה גם הריב"ש, ראה שו"ת הריב"ש סי' שע"ב וסי' שפ"ח: „כבר שלחתי לרבנו נסים תיכף בואי למדקוסטה“. בפירושו להלכות הר"ף נתפרסם שמו בישראל, שתלמידו הג"ל מעיד עליו: „אין ערוך אליו בכל חכמי ישראל ואין ל"השוות כלם לפניו כקליפת השום וכגרגיר שומשום“. וכאשר אחד הלמדנים בדורו של הגאון בעהמ"ח „שו"ת שואל ומשיב“ זחה דעתו עליו וכתב מה שכתב נגד הר"ן גער בו הגאון „שואל ומשיב“ וכתב לו: „אבל במחכ"ת שכתב לפני מי הוא עומד לפני הר"ן אשר גדולתו ותקפו בש"ס נודע בשערים“ (ראה ספר „יד יוסף“ על הלכות חלה סי' שכ"ד סעיף מג). הר"ן חיבר חידושי כמעט לכל המסכתות אבל לא זכינו לחידושי הר"ן אלא למסכת חולין, והגאון חיד"א ראה את חידושי ל-

כסף לחזור הביתה". יעצוני ללכת לשיבת "עמק-הלכה" אשר ברחוב שלסקה 43. נשאתי את רגלי עם קבוצת בחורים והלכנו שמה. מי שלא ראה את המחזה הזה של הבחורים עם פנים זועפות, איך שבאו מערי השדה למאות ולאלפים, בתחילת הזמן לוורשה, כדי להתקבל באיזו ישיבה והיו מוכרחים לחזור הביתה מחוסר מקום בישיבות, — אינו יכול לצייר את התמרמרותם העמוקה.

הגענו לשליסקה 43. באתי אל המשרד שם ישבו ועד הבוחנים. סגרו אותי בחדר ונתנו לי גמרא ללמוד. לאחר שעה נקראתי לבוא כדי לעמוד על הבחינות. לאחר שכלו הבחינות קראו אותי ואמרו לי שנתקבלתי לקיבוץ גדול, בתמיכה שבועית של 8 זהובים. אחר ראש חודש התחיל הזמן. בדיוק בשעה 7 בבוקר הופיע ר' נתקי לאולם הישיבה. התלמידים כבר חיכו עליו. כמו ששם ישיבת "עמק הלכה" לא הי' ידוע בעירי כך לא ידענו שם שנמצא בוורשה צדיק וגאון רבי נתקי. פעם אחת בשעת התחלת השיעור התחלתי לפלפל ולשאת ולתת עם רבנו והקשיתי קושיא חמור. רה. אחר השיעור קראני להמשרד והתחיל להתעניין בי, שאל למצבי, הזמין אותי שבתות וימים טובים אהי' מאוכלי שלחנו, ואם אצטרך לאיזה דבר לא אבוש מלבקש ממנו. מאז ביתו הי' פתוח לפני.

בליל שבת אחר התפלה הלכתי לביתו, כבר היכו גם אורחים אחרים, כל אחד ספר בידו, גם אני רציתי ליקח ספר לעיין בו. נגעתי ביד הדלת הסגורה, ואחר רגעים אחדים ראיתי רבנו עומד על מפתן הדלת, לבוש בשטריימל ובגדי משי. קבלני בפנים שוחקות ובענות חן. לאחר ברכת שבת שלום ובקשת סליחה, שאל לבקשתי ואמרתי לו שאני רוצה לקחת ספר פלוני. בקש אותי להיכנס. ראיתי חדר מן הרצפה עד התקרה מלא ספרים, בין שני ארזי נות עומד כסא ולפניו שלחן קטן, וספר תורה פתוחה מונחת עליו. באותו הרגע נתדע ונתברר לי שאיני נמצא אצל סתם ראש ישיבה. לאחר שגמר את לימודו בהתבודדות, בא לי' חדר האוכל. ממש שכינה באה עמו. בשעת אמירת שלום עליכם הרגשנו מלאכים באים.

בכל פעם שנפגשנו עוד שאל אותי ידידי הרב ר"ש עלברג: מה אני יודע עוד? אבל מה שאני ידעתי עליו הוא פרק קצר מחיי רבינו, כי רק קרוב לשלש שנים זכיתי להתחמם ל' אורו. לא כן המחבר המבורך בעט מהיר ובי' כחות נפלאים שהציב מצבה חיה לרבנו הי"ד: וורשה של מעלה.

קראתי את הספר פעמים ושלש. מצאתי את עצמי ממש באותו וורשה שבילתי ימי נעורי. האישים והמקומות נגללו בזכרוני. שכחתי שזה יותר מארבעים שנה שהייתי בפעם אחרונה בוורשה. המחבר שעודנו חי בוורשה העילאית נתן בספרו רוח חיים, ובשעת קריאת הספר "וורשה של מעלה" רואים את גדולי' ושומעים את קולם... וורשה אשר עלתה בלהבות אש מוקמת לתחי' בשעה קלה, בדמיוני. עיני יורדה דמעה בהתודע לי שזה אינו אלא דמיון. אבל גם ע"י כח הדמיון יכולים להשיג הרבה. בטוח אני שכל אחד אשר יקרא את הספר בשים לב, ידע עד כמה עלתה בידי בני' וורשה להפוך ולעשות מארץ שמים. ישמשו הם לסמל בשביל רבים שישתדלו גם הם להפוך את הארציות שלהם לשמימיות ולהגיע למדרגת רבי נתקי זצ"ל. ועי' מקימים מחדש "וורשה של מעלה".

אף שהמחבר נתן תיאור מקיף מרבנו הי' קדוש, השאיר לי מה להוסיף ולרשום קווים אחדים מאישיותו הגולה והרוממה. ראשית כל כיצד באתי לרבי נתקי. אני יליד זדינסקא וואלא, פולין, בה נולדתי וגודלתי. למדתי אצל רב העיר רבי אליעזר ליבשיץ זצ"ל. מאוד גדלה אצלי התשוקה לנסוע לוורשה וללמוד בה "מתיבתא". באשר הדחקות היתה אירח קבוע בבית אבא לא הי' לי על הוצאות הדרך לנסוע לוורשה. בעזר חברי ניתנה לי האפשרות לנסוע לוורשה. אחר פסח תרפ"ד באתי לוורשה. הלכתי ישר לשווענטאיערסקא. השתוממתי על הבנין היפה אשר בו לומדים תורה. בפתחי את פתח השער נבהלתי לראות הישיבה שעל המעלות בחורים כמותי דוחקים עצמם לצד המשרד. אחר שעה קלה הודיע פקיד אחד שה"מתיבתא" מליאה ואין מקום לתלמידים חדשים. התחלתי לבכות "מה אעשה? אין לי

ולא קיבלתי התמיכה. אורתי חלצי ונסעתי לאוטבוצק לבקרהו בביתו אשר בהווילה: וחינברג. קיבלני כאורח חשוב. הזמין ארוחה כמו לאחד מן העשירים בשבילי. ספרתי מטרות בואי. תיכף נתן לי סכום הגון שהספיק על כל הקיץ. במשך הזמן נתקרבתי אליו יותר ויותר, עד שמסר לי הרבה דברים שרצה ששום איש לא ידע אותם. נעשיתי שלוחו למקומות רבים. נעשיתי איש סודו.

המחבר מיגע עצמו לתאר לנו שדבי נתקי הי' חסיד בכל דרכיו, במעשיו והשקפותיו. יכול אני להוסיף שהי' משוכנע שרק על ידי דרך החסידות יכולה התורה והיהדות להתקיים. זוכר אני דרשיה בינו ובין ר' שכנא אברך. ר' נתקי הוכיח לו שהשיבות בורשה מלאות רק מתלמידים של החסידים. ד' שכנא שהי' לומד דף גמרא בכל יום בחברה ש"ס אשר ברחוב טברדה 12 השיב לו: אנחנו המתנגדים עוד לא פשטנו רגל, יש לנו בורשה כמה חברות ש"ס. ורבי נתקי השיבו: תשוארי וקן יש לכם.

רבי נתקי הי' א' תורה-יוד, איש תורה. התורה היתה אצלו הכל. התאמץ לקיים את מאמר חז"ל, ברכות ח', משעה שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשניות כותב: שקר שיהי' תכלית האדם לאכילה ושתי' ובעילה או לבנות קיר וכו'. הנכבד שבמשכלות לצייר בנפשו אחדות הבורא, ועם ציור המשכלות יתחייב ריחוק התענוגים הי' גופניים וכו'. שאדם כשהי' חכם ונבון ומבקש תאוות אינו חכם על האמת. ורק ע"י ד' אמות של הלכה יכולים לבא לשלימות הזאת. לימוד התורה המעולה הוא רק אם לומדים לשמה. רבנו למד תורה לשמה על כן זכה למה ששנו חכמים בלשון המשנה, כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, נקרא ריע, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ועניו, ישר ונאמן וכו', ונהנין ממנו עצה ותושי' וכו' והנה צנוע ארך אפים מוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. וביאר

טעמנו טעם מעין עזה"ב. השלחן הי' שלחן של מלכים. החד קדושה והוד מלכות. רבנו עשה קידוש בכוונה עצומה. נטל את ידיו וברך המוציא בקדושה ובטהרה. הסיר מאתנו את תאות האכילה. היינו מוכנים לאכול רק ל- כבוד שבת. הוא ידע והכיר את אורחיו. אף שהרבנית נתנה לכל אורח מנה יפה, כאשר פנתה עורף החליף תיכף את צלחתו. וכאשר טעם קצת נתן את השאר לצלחת שחשב ש- צריך לו. כך עברה כל הסעודה אשר היתה כסעודת שלמה בשעתו. הנאתו היתה ממה ש- אחרים טועמים ונהנים. אף ששדרה דומי' ודרך ארץ גדול, כמו לפני מלך, אבל רצה שנרגיש עצמנו כמו בני בית. כל דבריו ו- זמירותיו היו בדבקות נפלא. כל תנועותיו היו תורה ועבודה. שמח אם אחד התחיל באיזה דבר הלכה והמשיך לשאת ולתת. אגדה או חסידות אמר רק לפרקים. זכרני פעם אחר אמירת אשת חיל אמר על הפסוק דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפי', מסמיכת צמר ו- פשתים לגדילים תעשה אנו למדים עשה דוחה ל"ת, והרמב"ן מסביר שעשה הוא אהבה ול"ת יראה, ואהבה גדולה מיראה. מהדרשה של צמר ופשתים יודעים שצריכים לעשות באה- בה ובחפץ את כל עבודת השם. וכן הוא כל מה שעשה הי' מתוך אהבה שלמה וחפץ הי'.

כן הי' בסעודה שחרית. לאחר התפילה הי' יושב סגור בחדרו וכשגמר עבודתו נפתחה הדלת. ואם אחר מלבוא ידענו שיש לו תענית חלום. פ"א חלם בליל שבת שנכדו בלחז שחל"ת, והתענה. במוצי"ש נודע שכן הי', נכדו, בן בנו מת. דברים רבים נתגלו לו בחזיוני לילה. בחג השבועות אמרתי לו שאני רוצה לילך לשלחן של איזה אדמו"ר, למי אלך. אמר לי: לך להפיאסצינער רבי, כי הוא איש קדוש וכל תנועותיו הם לשם שמים. חבל שהמחבר לא כתב בספרו יותר פרטים מדי איש קדוש זה שרבי נתקי הי' מקושר אליו בידידות, ובכל ענין מסובך בחינוך פנה אליו, כי הח- יקו לאומן ופדגוג.

בר"ח תמוז נסע רבנו לאוטבוצק לנה הקיץ. הבסף אזל מן הישיבה. עברו שבועות

מששעכניא'ו אמר, כל מקום שאמרו "חייב" הוא במסירת נפש (רבנו לא שמה יין הקידוש רק טעם קצת, וכוס של הבדלה ה' מומין תמיד בחור אחד שישתה) ברוך אתה שצונו לשמוע דברי חכמים, ברוך ברכת בפה"ג ושתה בשמחת המצוה. בזה ראינו שגם דבר היותר יקר שלו, הדעת, נתן להקב"ה מפני שכך צונו. באותו פורים שלחני עם משלוח מנות לר' אברהם ליה וויינברג. ר' אברהם'לי קבלני בכבוד הסביר לי ענין הימים האלו לא יעברו מתוך הייחודים, מפני שזה ה' אתערוותא דלתתא. מני אז השתמש בי להיות השליח בינו לר' אברהם מלה, ועי"ז ניתנה לי האפשרות לראות השוויון ביניהם, הוא ה' ריעו ועמיתו ב" מדות ובצדקות ותמימות. שניהם יעבדו תמיד בעצמם להשלים עצמם. חבל שלא נמצא עוד תלמיד סופר שיצייר אותו לפנינו כמו ש" עשה המחבר לרבנו הקדוש. פשטותו וצדקותו וענותנותו אין לשער, כשהלך ברחוב ה' ניכר תיכף שאיש קדוש הולך. ה' תפוס במחשבתו בדבקות ה', לא הגביה עיניו להביט מחוץ מר' אמותיו. לאחר שנסע חתנו ר' משה קובלסקי לארץ ישראל, עשה רבי אברהם מלה יחד את שני תלמידיו בית מסחר וגם תעשי' ליון מצימוקים, אבל ההצלחה לא האירה לו פנים. רבי נתקה ידע מצבו ודחקו, ופעמים רבות שלח אותי עם מעטפה סגורה, ועי"ז נתקרבותי לרבי אברהם מלה והכרתי אותו. אשרי העין שזכתה ליהנות מזיו הדוד.

בדף רמ"א של הספר "וורשה של מעלה" מצייר לנו המחבר את רבנו כ"כוכב חדש", הזדווגות הכחות. בפרק הזה ירד המחבר לתוך תוכו של נשמת רבנו, בזה קלע אל השערה, כל דבריו אמת וצדק ושפתיים ישק. ההבדל בין אדמו"ר לרבנו: אצל רבי נתקי הזדווגו השתי כחות אבא ואמא. כאב מסור וכאמא רחמנית. את שני התפקידים האבהי והאמהי מילא בתנופה ובמסירה רבה. הדברים האלו הם אמיתיים בלי גחמא. שתי דוגמאות: חפצי ומלבושי היו עומדים בביה"ח דא' לכסנדר אשר ברחוב סברדה. פ"א נגנב ממני כל אשר לא ולא נשאר לי שום מלבוש. בשבת הופעתי בבגדי חול. שאלני, מה זה?

המהר"ל שהוא נעשה מופשט מחומריותו ו' עומד למעלה מכל המעשים וראה הכל בעין אובייקטיבי. לכל מדות הללו זיכו לר' נתקה מן השמים, התורה הגביהתו למעלה מן ה' ארציות, או הגביהה את כל הארציות לשמי' מיות. האכילה והשת' וכל עניני הארציות ה' רק אמצעיים להכיר את קונו ולדבק לבוראו ולעשות נחת רוח ליוצרו.

נתנין ממנו עצה ותושי': דכירנא שבת אחת ה' רבי נתקי דורש ועשה למען ה' ישיבה בביה"ח דאלכסנדר טורדה 12 מקום שם התפללת. לאחר התפלה הלכתי אתו ה' ביתה. בככר גרזיבוב היה יהודי עומד ומוכר עתונות. נגש אליו ר' נתן ואמר לו: יהודי יקירי, שבת היום. הלה ענה לו: ילדי בביתי רעבים ללחם ומוכרח אני לדאוג בעבורם. כמה אתה מרויח היום? — שאלו ר' נתן — בבקשה חרוק העתונות, ואני אתן לך מניעת הרויח וגם ההפסד. הלה ענה בבח ובקלון: חסידים גנבים, אני מכיר אתכם, כמה פעמים רימו אותי. רבי נתקי התחיל לבכות: אתן לך ערבון. פשט חגורתו של משי שהיתה כבדה ונתן לו בתורת משכון. אחר כן בקש שילך עמו לביתו ולאכול אצלו. הלה בלה שם את כל היום. במוצ"ש תיכף אחר הבדלה נתן לו מה שהבטיח. ולאחר שיחה ארוכה סדר עסק להתפרנס בו, ונתן לו הכסף כדי לקנות הסחורה. האיש נעשה לשומר שבת ובכל שבת ה' מן הבאים לסעודה שלישית לביתו. מאות משפחות העמיד בדרך זה על רגלם וסדר להם פרנסתם.

בדף ק"כ מתאר המחבר שליט"א בכח עטו הנפלא ומראה לנו פורים במעונו של רבי נתקה. אבקש מאת הקורא שיקרא את הפרק הזה בטוה. הרי יש לשאול, איפוא האין מסוגל האדם מישראל להשתכר? הלא השכ" רות מהווה ניגוד בולט כל כך למהות ה' יהודי? דכירנא שפ"א אחר סעודת פורים, האורחים אכלו ושתו כיד המלך, ורבי נתקה ה' קשור ב"דעת". אמר, גם בפורים יש מצות כיבוד אב. הזמין כרכרה שתוביל אותו. קודם שעזב את ביתו אמר, חז"ל אמרו חייב אינש לבסומי נפשי ביוםא דפוריא. והצדיק

בעולם הרבנים והרבנות

משתה הכבוד לכבודו של הרב ר' יהודה אלטוסקי

אגודת הרבנים שזכתה הפעם לבית משלה, נקי מכל חובות, שהעיקו עליה משך שנים רבות, וביחד עם זה להביע את הוקרתם והכרתם להרב ר' יהודה אלטוסקי שבמדה מרובה איפ"ש את התגיגה עי"ז שבעלי בית החרושת "היברו-נעשאנאל" תרמו תרומה חשובה לכבודו של הרב ר"י אלטוסקי העומד בראש מפעל הכשרות של ביהח"ר זה.

במצב רוח מרומם ובמעמד חגיגי פתח את התגיגה הרב ר' שמחה עלברג, יר"ר וועד ההנהלה וראש וועדת הכספים ע"י אגודת הרבנים, שהתעכב במיוחד על התפקידים הקשים המוטלים על אגודת הרבנים שעליה לבצע עם ולממשם. הנואם נתן תיאור מקיף מאישינותו של הרב אלטוסקי שהודות לתכונת נפשו האצילה ויחסו האדיב לכל אחד ואחד נעשה אהוב ומקובל בין כל החברים שבאגודת הרבנים. הרב אלטוסקי — אמר הנואם — בכל מעשיו, הנהגתו ויחסו ניכרת השפעת ראדין שהטביעה את חותמה עליו ועוד כיום

שלא אחי' אצלו. ביום הוצרכתי ללכת הרבה, ובערב בשעה מאוחרת באתי לביתו והוכי רחתי לבא לחדרו ולמסור לו האיך הענין מתפתח. אברהם — פנה אלי — בודאי אתה רעב, והלך הוא בעצמו אל המטבח, והראני מה ליקח לאכול. הוא ערך בשבילי השלחן. חשבתי בדעתי: אותו צדיק, לאחר תעניתו אכל קלויקלעך בחלב, ולי ערך סעודה. — כל הנאתו מעולם הזה הי' ציגאר טוב ועישן מקטרה עם טבאק שהעלה ריח טוב, נהנה מריח, מדבר שהנשמה נהנית ממנה, וכמו ש' אמר רבינו הקדוש, כתובות ק"ג, רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצב" עותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה. כך הוא לא נהנה רק הי' מהנה.

הרב אברהם הלל זליצקי

בזל, שחי"צ

גדולי רבנים, ראשי ישיבה, אישי הצבור, מנהיגי אגודת הרבנים בראשות הגר"מ פי"נ שטיין שליט"א, נשיא אגודת"ר, השתתפו בחגיגה רבת-הרושם שהתקיימה ביום א' פ' וירא, באולם המפואר "מנורה", בורו-פארק, שנערכה מטעם אגודת הרבנים, לרגלי פדיית המשכנתא, וגם לכבודו של אחד מראשיה הגר"י אלטוסקי, בעד פעולותיו הברוכות ומעשיו הכבירים לטובת אגודת הרבנים. יותר ממאה רבנים מניו-יורק ומחוצה לה באו להביע את רחשי לבם ואהדתם לאחד מהמיוחדים בשורת אגודת"ר, לאחד שבמדותיו התרומיות ונמוסיו המוסריים הוא משמש דוגמא נפלאה, סמל אידיאלי של רב בעל מסורת עשירה מדור הקודם.

משך שעות שלש שהתגיגה ארכה שררה אווירה ידידותית שקישרה כל הרבנים-המש-תתפים לחטיבה אחת. כי כולם באו במטרה אחת יחידה להשתתף אישית בשמחתה של

ספרתי לו. אנחה עמוקה עלתה מלבם. הצטער מאוד ואמר, שאין זאת גנבה אלא רציחה. הלך עמי לחדר בנו נחום הי"ד שהי' בקומה שני' ולקח מבגדיו להחליף, ובמשך השבוע קנה לי כל מה שנגנב ממני.

לאחר חתונתי אחר שכבר עזבתי את הישיבה, נשאר בשבילי האב המסור והאם הי' רחמני'. כאשר הצרכתי לעמוד לצבא, למי פניתי לשאול עצה? לאבא ואמא רבי נתקי. נסעתי לרבי נתקי ובליתי אצלו ש"ק. במוצאי שבת נתן לי מכתב ושלחני לאדמו"ר זצ"ל מסקרנוויץ. הגעתי שמה בליל חורף קודם חצות, אחר סעודת מלוה מלכה. בדק אותי כמו רופא, וראה שהרגלים אצלי אינם כ"כ בסדר ואמר שנכון לעשות לי כף רגל שטחית. נתן לי כתובת בורשה איש יהודי שעושה את זה. הוצרכתי לבלות בורשה שבועות אחדות. אצל מי אכלתי, ישנתי. שום ספק לא הי'

בקור משלחת „אגודת הרבנים”

בביהמ"ד של „כולל אברכים” דכפר חב"ד

אלמלא כרי הדשא הנרחבים אשר מתוכם מזדקרים כאבני חן, — בתים דמויי קוביות, המבהיקים בלובנם ובאודם גגותיהם המרו-עפים, והמשתלבים להפליא ברקע בעל הגון הירקרק, אילולא הבחנתי בחקלאים עטורי זקן ופיאות היושבים בטח על „מרומי”... הטרקטור, ואשר מצחיהם חרושי הקמטים מספרים הסטוריה רווית סבל, תלאות ויסורים, ועיניהם הניבטות עמוק מחוריהן לוחשות ב"קלא דלא אשתמע ספורי בלהות מעבירי צמרמרות של „שיבה” במרתפי הבולשת של הגיהנום הרוסי — אם את תשומת לבי לא הפנית אל מאות גדולי חמד בני תשחורת, אשר מבעד לחולצותיהם מבצבצות ציציות המתבדרות ברוח, ואשר מבטא דבורם הגרוני מעיד עליהם שמארצות המזרח — מוצאם, המתנועעים ליד גמרא עבת-כרס ומתעמקים ב„מאמר” כחסידיים זקנים ורגילים, ומאידך — במלאכת הדפוס, החקלאות, המכניקה או הנגרות שולחים את ידם — בחינת „חולין על טהרת הקדש”, — אילולא נשקף אלי מבעד לחלונות שטופי האור והשמש מחזה מרנין זה — נוף חבד-י-ארצישראלי מובהק, — יכול הייתי להשלות את-עצמי שעל מפתן בית-המדרש מהטיפוס הישן שלפני השואה — דרכו רגלי... ואמנם — יין ישן נשפך כאן, יין ישן בקנקן חדש, דומה היה של-כבשן אש" נקלעתי, ואכן — אש להבה! אש — אשר השכילו להגדילה ביתר שאת וללבותה ביתר עז — שגרירי הנאמנים של עולם הי" תורה דהדור הקודם, הלא-המה חברי משלחת „אגודת הרבנים”, — הגאונים הגדולים: הרב אלטוסקי שליט"א, הרב וויליאמובסקי שליט"א, הרב ליפשיץ שליט"א, הרב עלבערג שליט"א (עורך „הפרדס”), הרב קריגר שליט"א והרב רייכמן שליט"א, אשר בשהותם האחרונה באה"ק לא פסחו כמובן על בקור — ואף לשעות מספר — בכפר חב"ד על מוסדותיו הרבים, המפיצים קרני אורה זו תורה בין כל שבות עם הקדש בארץ הקדש,

היא משמשת נר לרגליו בכל דרכי חייו היומ-יומיים.

נשיא אגודת הרבנים, הגר"מ פיינשטיין, אחראי דברי הלכה הביא את ברכת אגודה"ר וציין את הרב אלטוסקי לאחד מבוני אגודה"ר ללא שום פני-עצמית וחשבון פרטי. מילא אחרי דבריו, הגר"י קמנצקי, בשם תלמידי ישיבת לומזה.

הרב ר' יצחק אייזיק הלוי סמאל, חבר נשיאות מרכז הרבנים דשיקאגו וסגן יו"ר אגודה"ר, נשא נאום מזהיר, בדברו על התפקיד הקשה של רב מובהק בישראל שעליו למלאות בדורנו אנו, והרב אלטוסקי בכל הווייתו מייצג את הדמות המוסרית והתורתית של רב מובהק. הרב ר' יצחק פופקא הביא את ברכת ישיבת ראדין והעלה על נס את השנים בהן שאף הרב אלטוסקי תורה ויראה בישיבת החפץ חיים זצ"ל. הרב ר' מאיר כהן, דיבר על השאלות הקשות העומדות כיום על הפרק שעליהן מת-אמצת אגודה"ר למצוא את פתרונו. ציין לשבח את עבודתו המסורה של הרב אלטוסקי, העומד תמיד לשרותה של אגודה"ר ולוקח חבל בכל פעולותיה בשטחים שונים.

את ברכת וועד הרבנים דברונקס הביא היו"ר שלו הרב ר' מנדל שיק, שניצל את ההזדמנות והציע הצעות יעילות למען ביצורה של התורה והיהדות באמריקה.

אחרון הנואמים היה הרב ר' יהודא אלטוסקי שהביע את תודתו לכל המשתתפים שבאו ל-כבודו, למרות התנגדותו שלא יערך שום משתה-כבוד לכבודו. הביע את התקווה שכמו בעבר כן בעתיד יעמוד לימינה של אגודה"ר, שממנה פינה וממנה יתד לכל דבר שבקדושה. הובעה ברכת-תודה למר. פיינס ולמר. שלום-זון, על תרומתם החשובה ולמר. שמואל פאזין, ראש חברת „סיני”, שיקאגו על תמיכתו ב-סכום מסוים לטובת אגודה"ר.

מסתער אחר ומאיר את פני הדברים באור חדש, סוגיות מתלבנות ומתחשלות, וענינים מעמיקים מופזים באור יקרות.

אכן — "כבשן אש", — "כבשן אש" של תורה וחסידות השזורים זה בזה אשר כל נחשולי המים הזידונים של הגפא.א. והג.ק. ווד. לא כיבוהו ולא עיממו שלהבתו, ואף כבשני האש של מיידינק וטרבלינקה אשר גמרו אומר לסלקו ולמחקו כליל מעל במת ה- היסטוריה — לא יכלו לו.

— ומריתחא דאורייתא — לשיחת חולין של ת"ח... הלב מתרונן, הרגשות מתפרצים, ובהשתפך נפשם של הנוכחים, תחלו מתרפקים בכיסופים ובגעגועים על זכרונות משכיות החמדה של הדור הקודם, אותו דור דעה של העבר הלא-רחוק על גדוליו ומנהיגיו, הפליג בתיאורו הגר"ד ליפשיץ שליט"א כאשר שרטט-צייר חזיון נפלא בבחינת "בדידי הוא עובדא", של קריאת-התורה תוך מסג' במנין ברוסיא הסובייטית, קריאת-התורה פ' זכור... אחר הצהריים — מחוסר אפשרות "להשיג" מנין שחרית.

— אגב עמדו הנוכחים על הענינים ההלכתיים הכרוכים בקריאת פר' זכור בעשרה ובשעות אלה —

המשיך הגר"ד שליט"א — כשדמעות מ- ציפות את עיניו — דמעותיו של גדול בתורה המביעות חדוה בהיזכרו במעשה גבור' נפשית- עילאית זו, ומאידך — צער וכאב נוכח צרתם ומצוקתם — בחינת "חדוא תקיעא בליבאי מסיטרא דא, ובכיא... מסיטרא דא", אשר הרשימו עמוקות את כל הנוכחים, — בתיאור נרגש של תפילת ערבית למוצש'ק במחתרת בבימד"ר ליובאוויטשי, וסיים ואמר — ש- כאשר רוצה הוא בשעת "נעילה" דיוהכ"פ לפרוט על נימי רגשותיו על-מנת להתעורר בתפילה — מעביר הוא בזכרונו כבמחזה את אותה תפילת ערבית של קדוש השם...

ד. מאיר

ועל כולנה — כמובן שלא החמיצו עונג רוחני של הסתופפות בצילה של אותה פנינת חמד, השוקקת לילות כימים תורה ויראה, אותו מגדל של אור תורה ונר מצוה, הוא ניהו: "כולל אברכים מצוינים דכפר חב"ד, ובהו- דמנות זו לעמוד על עומק תפישתם ורוחב הבנתם של אותם אברכים — זקנים בחכמה זרכים בשנים — אלה.

ראשית — שמו פעמיהם הרבנים הגאונים שליט"א, אל ראש ה"כולל" הגאון החסיד רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, ובראותם ש- באותה שעה היה עסוקו במנחות דף ה' ע"ב, תחלו לשאת ולתת בגאונות מפליאה ולהרעיף זה לזה בחדושים הקשורים בסוגיא זו, תוך כדי השתתפותם הערה והנלהבת של חברי הכולל.

הגדילו לעשות הגר"ד ליפשיץ והגר"ש על- ברג שליט"א (שאר נשארו להשתעשע עם חברי הכולל בר"ת, בעוד חבריו הרבני שליט"א הת- פנו לשיחה עם תל' הישיבה שבמקום, שיחה אשר נסבה על הענינים שנלמדו באותה שעה על-ידם, ואשר הפליאה את כל הסובבים בחריפותה ובהיקפה) אשר ברוב גדלותו ב- תורה תחל "לצלול" לעומקה של אותה סוגיא, כשהוא סוחף עמו את כל הסובבים אשר תחלו מעמיקים במצולותיה ומעלים מקרקעיתה מט- מונים מכמנים ומרגליות טובות — הערות עניניות וסברות נפלאות, ומענין לענין באותו ענין — הולכים וגולשים לסוגיות אחרות והחלו חורשים בהם לאורכם ולרחבם. — ובית המדרש כמרקחה: מעזקים ומסקלים, זה מותיב וזה מפרק, צורב צעיר מעלה סברא, וחברו מוסיף נופך משלו. זה מגלה בקיאותו, וזה חריפותו, — מגדל רב-קומה עומד בין-רגע להתמוטט, אך לפתע מוצא את חזוקו ב- "חילוק" נכון של מאן-דהוא המוכיח בראיות ברורות שמר לשיטתיה קאי, ומר לשיטתיה קאי ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלא הנימה, אברך צעיר מנסה לדחות ולהפריך, ולעומתו

הרב ניסן ווקסמאן

פתח תקוה, א"י

על ביקור בהודו *

(רשמית ורגשים)

על הודו הכללית

חיים אנו בתקופה סילונית, כשמרגש המרחק הולך וחולף מן העולם ובומביי שבהודו היא אך כשש שעות סילונית מתל-אביב. בכל זאת שייכת תל-אביב לעולם המערבי ובומביי היתה ונשארת עיר המזרח ותחום גדול מפריד ביניהם. למרות הצטמצמותו של העולם בשנים האחרונות והתקשרותו הרבה השוררת בו יום-יומים, עדיין מעטה מזער היא הידיעה בין המערב על המזרח ואפיו המיוחד ותכונותיו המיוחדות.

כשמבקר איש המערב בפעם הראשונה את הודו, מתגלה לפניו עולם חדש עם גישות ותבנות חדשות עולם של נמוסים ותנהגות חדשות לגמרי ועולם עם דרך שונה כליל מכל הרגליו ומוקדמותיו.

הדבר הראשון שבולט לעינים, ודוקר את נפש המבקר הנרגש, הוא העוני הדלות הנוראים, השוררים פה בלי מצרים, כשאתה מגיע באירון לבומביי בעלות השחר ויוצא משדה התעופה בדרך לעיר, אתה נפגש תיכף בחזיון מעציב ומכאיב. אתה רואה איך שמאות משפחות עם ילדיהם וטפיהם, וכל כלי ביתם וסדיני מטו-תיהם מוטלים במדרכות בצידו הכביש וישנים את שנתם בשלוח כמו בחודרי שינה ממלכתיים. אם אתה תמים ונאיבי לשאל על דבר המראה המחזיר הזה, מסתכלים עליך כעל "אדם שאינו מן הישוב" ואומרים לך שזאת היא הדרך הטבעית וכל אלה האנשים חיים ככה כל ימי חייהם.

עוד שני דברים שמזדקרים לעיני המבקר הטירון: העורבים והבהמות. בשום ארץ אחרת לא ראיתי המון עורבים שחורים כאלה, שמרחפים מעל לראשך ומרבים בקול צריחתם החזק "קרא-קרא-קרא", הם מגרים את העצבים

(*) המשך מ"הפרדס" גליון חשון, ש. ז.

במראם המתועב ובחריקותיהם הצורמות אונן ונפש.

ביחוד מזדעזע מהם הארץ, שאך זה בא מן הארץ וחושב, לעומת היצורים השחורים האלה, על הצפתים הקטנים, הססגוניים הנחמדים, המרובים בארץ, איך שמקהלה מהם מעוררת אותך בכל שחר בצפצופיהם הנעימות ובסלסוליהם הנפלאים.

לאמיתו של דבר, יש לי ידידות נשנה עם צפרי הארץ והם היו גורמים חשובים להתיישבותנו פה. היו היה הדבר תיכף בהגיענו לארץ בביקורנו הראשון. מתוך התרגשות עצומה היינו נדודי שנה, ונביט א לוחזר הירח ונקשיב אל דממת הנשף. לעת אשמורת הברקר הגיע לאוזנינו צפצוף דק — כתפי אם-צפור המעוררת בחיבה את עולליה להמתיק להם סוד, וכעבור דקות מספר והנה להקת צפורים יפצחו בזמר נעים ויסלסלו בשיר כובש לבבות. אז נזכרתי מה שספרו רבותינו מזמן חורבן בית ראשון: על ההרים אשא בכי — כי נצתו מבלי איש עובר מעוף השמים ועד בהמה נדודו הלכו (ירמיה ס: ט), אמר ר' יוסי חמשים ושתים שנה [אחרי החורבן] לא נראה עוף טס בארץ ישראל (ירושלמי תענית פ"ד הל' ה' וכן בפא"ר) ומסיים על זה בילק"ש "ולעתיד כולם חוזרים" (ח"ב רמז רפ"א). חשבתי לעצמי, כיון שהלכו נדודו ביחד, תעופות כבר חזרו, למה לא יחזור גם האדם — והחלטנו.

על "הפרות הקדושות" של הודו כבר מדובר ונכתב הרבה. אכן עד שבאים להודו ורואים את התמונה בעינים, אין להשיג את מהותה. מתמיד שמענו שאנשי הודו לא אוכלים בשר הבהמות ומכבדים אותן בדרכים. אבל שיקדישו ויהאליהו אותן ופשוט "יעבדון" — זה משהו בלתי מושג לאיש המערב.

במקרה גרמה ההשגחה שהתגוררתי במלון על יד בית-כנסיה יהודית ועלה לי לראות איך שהאנשים עובדים את אליליהם ערב ובוקר מדי יום ביומו. בשעה שמונה בכל ערב ממלאים האנשים את הכנסיה מפה אל פה וכהניהם עומדים על הבימה, עם פטישים בידיהם ודופקים בהם על פעמונים גדולים, כדי "שהאלים לא ילכו לישון טרם שמקבלים את התפילות".

העבודה, שנראה כאדם מאד אינטליגנטי, על זרות המלאכה לבנין כה נעלה. הוא השיב לי תיכף בשאלה על שאלתי: «אם נביא הנה מנוף או בולדוור אחד, איך נפרנס את כל הנשים האלה הנרשאות פה בסבל?»

כך בולטים פה הנגודים וההבדלים בכל פינה שאתה פונה, בין בבית ובין ברחוב.

חרות בתוך עבדות

ראוי לציין שבמשך בקורי התרשמתי הרבה פעמים מתכונותיהם הישירות וסגולותיהם הנעלות של אנשי הודו, שהיו גם כן בניגוד גמור למושגים שלנו. אבל אמנע מלהעלות את הדברים בגלל ההלכה, שלא לספר בשבחן של עובדי עבודה זרה (שו"ע י"ד קנ"א).

אכן עלי למסור נקודה עקרית ויסודית, שאינה מתיחסת ליחידים, אלא לעם ההודי בכללו, שכולל מספר רב של דתות שונות וביניהם גם הרבה שמאמינים באחדות השם והשגחתו. העקרון היסודי שהאנשיות מתאבקת ולוחמת מראשית ימי תולדותיה, הוא התופש והדרור. המטרה הזאת היא שאיפת כל העמים וביחוד של עם ישראל. רעיון החירות והשוויון, שהתגלם והתגבש ביציאת מצרים, קבל בתורה מעמד של «מצות עשה»: «זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים (שמות י"ג: ג), והוא יסוד גחול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו (ספר החינוך מצוה כ"א), עד שהישוו אותו לעקרון של מציאות השם; כל מי שאינו מאמין «אשר הוצאתיך מארץ מצרים» אף «אנכי ה' אלקיך» אינו מאמין, כי זה [יציאת מצרים] יסוד כל התורה (אורחות חיים להרא"ש כ"ו).

תהליך השחרור הזה, «פתח חרצבות רשע — דשלה רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו», התחיל ביציאת מצרים ומתנהל בצעדים גמדיים במשך אלפי שנה והמאבק על זה עודנו בתקפו בכל פינה שבעולם והגביר באחרונה.

האורח המשכיל בהודו, משתומם לראות את רוח החופש והדרור הנטוע עמוק-עמוק בתוך נפשו של העם העתיק והנפלא הזה. למרות העוני הנורא וחלוקת המעמדים והכחות, ששרים שם מאז ימי קדם, לא נדעכו ולא נדמו רגשיהם ושאיוותיהם הטבעיים לצדק, לשוויון ולחופש. נוסף לתכונות של אצילות, צניעות

בעיני ראיתי איך שבפינה סמוך לפתח הכנסייה יש מבחץ מקום מסויים עבור הפרה העומדת שם בבוקר וכל הבא אל התפילות, עובר על ידה ושם את ידו על מצח הפרה ונושק את אצבעותיו, (להבדיל, כמו שאנו נוהגים לכבוד ספר התורה). אנשים נאמנים מסרו לי שיש ביניהם גם «אדוקים», שמשתדלים לחטוף את השתן מן הבהמה ושותים אותו בכונה. כן מלאה הארץ בכל מיני עבודת אלילים.

עם נחש בכפיפה אחת

הרי יחשבו שבומביי היא עיר אסיאתית ומזרחית ורחוקה מן הציטיליזציה המודרנית — לא מינה ולא מקצתה. עובדה היא שבומביי עיר קוסמופוליטית ונאוורה ומפותחת ותרבותית עד להפליא, עיר שנמצאים בה סניפים כמעט מכל בתי המסחר הגדולים בעולם, וכל דבר ומקרה שמתרחש באיזו פינה שהיא בכדור הארץ, יש לזה תיכף בת קול בבומביי ואנשים רבים הקשורים ומעוניינים לדעת מה ומה. אמנם פה המזרח מורכב, משולב ומזהותך יחדיו עם המערב, וניכר הדבר על כל צעד ושעל.

דוגמא אופיינית לזה אפשר לראות בבנין שנבנה פה על ידי החברה האירופית הממשלתית. הבנין הוא בן שמונה עשר קומות ויהיה מצויד בכל המכשירים החדישים, ובכל הנוחיות המודרניות. אבל את עבודת הבניה עושים פה כמו שעשו לפני אלפי שנה. אין פה שום מכונות בניה ולא שום דחפורים ועגורונים להרים את החומרים לקומות העליונות. הכל עדיין נעשה פה בידי אדם ובזיעת אפו. מכנת הובלה מביאה לבנים על יד הבנין, מיד לוקחות הנשים את הלבנים ונרשאות אותן על גבי טס של עץ, שמונה על ראשיהן, אל בן-אדם, שעומד על הרצפה של הקומה הראשונה. הלז כורך את חבילת הלבנים בחבל התלוי על ידה, וזה נמשך למעלה ונגבהה מברנש, שעומד על רצפת הקומה השנייה וכן הלאה מקומה לקומה עד שהלבנים מגיעות, דרך החבלים והאנשים שעל הקומות עד הקומה העליונה. לו צלמו את אופן הבניה, ודאי שהיו מתקבלות תמונות כדמותות מצרים העתיקה עם כתבי הירוגליפים בצדן, בזמן שבנו את פיתום ואת רעמסס. אני הרחבתי עוז ושאלתי את המהנדס המפקד על

מגורי שהגעתי מן הארץ, באו אלי צעירים הודים, שנראו כבני המעמד הבינוני, ועל כל פנים לא מן הדיוטה התחתונה, ושאלו אותי אם צה"ל מקבל שרותם של לא יהודים ואיך אפשר להתנדב לשרת בצה"ל? ... אני שאלתי אותם למה לא חושבים להתנדב לצבא של עמי הערב? הם השיבו בתמימות ובחיוך סרקסטי, שאין להם אימון בשרי צבאות עמי הערב ובכלל איך אפשר להתקשר עם צבאות שהפסידו במאבקם שלוש פעמים ועדיין אין להם האומץ אפילו להשלים!

בדרכי בחזרה לארץ נסעתי דרך טהראן אשר בפרס ושהיתי שם כארבעה ימים. מביקור קצר זה יש לי להעיר שני דברים. אף שגם פרס תחשב למדינה מזרחית, אך כשבאים מבומביי לטהראן, מרגישים תיכף שלגבי הודו, תחשב פרס כמדינה מערבית וטהראן היא עיר אירופית גמורה. הדבר השני הוא בנוגע לנו. בעוד שהמלכות בפרס מסתכלת בעין יפה על ישראל ובמשיכת חוט של חסד עליה, הנה עם הארץ הפרסית נוטה מאד לארצות הערב ועוין ליש-ראל ולשאיפותיה.

כאמור, זה ההיפך הגמור מהודו, שהממשלה שם עומדת מרותק לישראל, והעם מראה קירוב והבנה המתרחש בה ורצון לקיומה ושגשוגה.

מכתב להאדמו"ר מלובאביץ'

הו"כ הגאון מהרמ"מ שניאורסון שליט"א, האדמו"ר חב"ד.

אחדשה"ט, אולי לא ידוע להדר"ג שמו של הח"מ. אכן זכיתי להכיר את חותנו הגרי"י זצ"ל ואף, בהיותי הרב דליקבור, נידגרסי והשתדלתי לעשות שם את המרכז של חב"ד. ערכנו, אז, בשנת תר"צ קבלת פנים רשמית ממלכתית שהיה בה קידוש השם ברבים. דומה לי שעדיין זכורים הדברים וידועים לזקני חב"ד וביחוד לגיסו הרב גור-ארי' שליט"א ולידידי הדגול התמים ר' חיים ליברמן הי"ו. גם יוכל כת"ר להידוע עלי מאת אלופי ומידועי הגר"ן טלושקין שליט"א שמכיר וידוע אותי היטב הדק עוד מכד הוינא טליא.

לזאת מקרה אני שהדר"ג יתן אוזן קשבת לדברי וישקול בדעתו הרמה וינפף את ידו

ונדיבות, התרשמתי במיוחד מרוח החרות הה' שיונין, הפנימית, שמבריק מעוני ההודי, באין הבדל אם הוא מהמעמד העליון ועתיר נכסין ובין שהוא מן הירודים הפושטים יד כדי להחיות את נפשם.

אך שם על אתר, אפשר לרדת לסוף דעת הנדיבים היהודים הספרדים, ביחוד משפחות כדורי וששון, שהשקיעו הון רב במסודות צדקה וחסד עבור העם ההודי. יתכן מאד שטוב לבם חזה באומה היהודית נצוצות של השקפות וקט"עים של שאיפות ישראל, שהיו חזון רחם ותאבת נפשם.

עוד אחרת, למרות הרוחות הרשמיות הנוער-פות המגשבות מהודו בשנים האחרונות כלפי ישראל, והתעמולה השטנית הרבה של ארצות ערב, הפרוצה שם למכביר, הנה העם ההודי לא הודע מכל זה ונשאר איתן בגישתו הישרה לבעיית ישראל. אני מציין בשמחה מיוחדת שהרגשתי בין אנשי הודו ממעמדים שונים, הוקרה והערצה אופיונית לישראל ועירות לבבית לכל המתרחש בה יום יום. עובדא היא שהעתונים הגדולים באנגלית, "בומביי טיימס" וגם "בומביי עקספרס" כותבים כמעט בכל יום על ישראל ומוסרים ומתפלפלים עליה ועל פרטיה.

לפני נסיעתי, יעצו לי יודעי הודו שאקח אתי כובע-קש לעונת החום, וכי קשה להשיג כובע כזה שם. כשבאתי לבומביי מצאתי שצדקו למחצה וטעו למחצה. אמנם לא ראיתי כובע-קש על ראשי אנשים ולא בחנויות, אבל האמת שלא הצרכתי לו, כי התהלכתי תמיד בכיפתי השחורה ברחובות המרכזיים בעיר, ואף אחד לא שם לב לזה ולא הרגשתי שום עין עוינת עלי. אני התבוננתי וראיתי, שבין מהלכישתיים מדרכות בומביי היו כל כך הרבה הבדלים ושינויים, עד שאין שינוי פעוט ככיפה עושה רושם כלשהו עליהם, על כל פנים, אני מוכרח לציין שהרגשתי את עצמי בכיפתי על קדקדי בשדרת מהאטמא גאנדי, ההומה מרבבות עם בכל שעות היום, הרבה יותר נוח ונעים מאילו הרהבתי ללכת בכיפה בשדרה החמשית אשר בניו-דורק!

ימים אחדים אחרי בואי, כשנודע במקום

החוקה, כיד ה' הטובה עליו וחפץ ה' יצליח בידיו.

עכ"פ, בשנים האחרונות אני משמש בתור מזכיר ראשי של בתי הדין הרבניים, תל-אביב ובמקרה הזמינו אותי מנהלי הסוכנות היהודית לבקר את החדו ולעזור לסדר איזה ענינים עבור משפחות העומדות לעלות לארץ, והבני פה כשבועיים והתבוננתי במצב השורר פה בארץ הפלאות הזאת וחשבתי דרכי ואמרתי בלבי לפנות אל הדר"ג, שהגהו מיחידי הסגולה בעולם, בעל מוח גדול שתושב ובעל לב רחב שמרגיש בצעריו של השם ובצערן של ישראל.

בכל אופן, הראיל ושלחו אותי הנה ומן השמים עזרוני להיות פה, דומה לי שמוטל עלי הדבר למסור את מחשבותי לגדולים וטובים ממני ואולי יצליח ה' בידם לעשות חיל ולהציל נפשות מנשיה ואבדון.

ועתה למעשה:

מצאתי פה קהלה גדולה וחשובה של יותר מעשרת אלפים יהודים רק בבומביי, לבד מערים אחרות כגון פונא, דלהי, קלקוטא וקוצין, לדעתי, יש פה לכל הפחות 52 אלף יהודים כ"י — בלי רב אחד או כמעט שום בן תורה. לכל קהלת בומביי יש שו"ב צעיר שלמד בירושלים במכון גולד שו"ב המזרחי והסוכנות כשנתיים ויודע את תורת השו"ב רק מספרי הקיצורים שבקיצורים, ועוד בחורים אחדים שלמדו שם ועתה הם המורים פה.

מה שמכאיב ביותר, שכל העם פה, כקטן כגדול רעבים וצמאים לדבר ה' וכאשר נאמתי בפניהם פעמים אחדות באנגלית כמוכן, פשוט בלעו את דברי בשמחה רבה. עוד זאת, המדינה פה מאד דתית בכללה ונותנת חופש גמור לכל דת ודת בלי שום מפריע. גם רצוי לדעת שעם קום וקיום מדינת ישראל, התעוררו פה רבים וכן שלמים והתקברו רחוקים ופשוט עומדים ומצפים שיבואו וילמדום בינה ומוכנים ללכת בדרכי התורה והיהדות. כמוכן שהכל צריך להיות פה באנגלית ואין מקום לשפה אחרת. לזאת אני פונה, מבקש ומפציר בהדר"ג לתת

לב לדברי אלה היוצאים מן הלב! לשלוח פה רב צעיר, בעל תורה, דעת ושפת אנגלית בפיו. אכן אדם אחד לא יספיק, אף כי יהיה מי שיהיה יטבע בתוכם תבונות ולא תעלה מצודתו כלום. לדעתי העניה צריך לשלוח עם הרב הצעיר, עוד שני צעירים, שיהיו ראויים לארגן תיכף ומיד ישיבה קטנה ולהתחיל לעשות נפשות לתורה ולתעודה. נכון הדבר שעתה פה מדבר שממה אבל הקרקע בתולה וראויה לקבל זרע קודש מחצבתה, והעת מאד מאד מסוגלת ופעמי הזמן מהדהדים באויר וקול התור של מדינת ישראל נשמע בכל העולם ומעורר למעשים, כמו השוערים שמעוררים ופותחים את השערים והדלתות של המקדש, או צריכים להזיז — המשוררים לבוא ולהתחיל בעבודת השיר. אכן אם נעזוב העבודה רק לשוערים והמשוררים לא יבואו אחריהם — אז הרי זה מעין מה שאמרנו ז"ל: משורר ששיר — חר"ש ואי לנו מיום הדין ומה נשיב ליום פקודה?

ברור לי: שהדר"ג מסוגל להשפיע על אחדים ממקורביו, להיות נגר-טור ולבוא הנה וברור כשמש שיצליחו, גם אין ספק אצלי שהמסודות הגדולי' וביחוד הדרשוניט, ישמחו לתת עזרתם לעבודה קדושה כזאת, אך דרוש שמי שהוא יתחיל בדבר ויהי' ה"נחשון" — ואז יבוא "עמי-גדב" — ויתמכו בו. דברתי פה עם אחדים ממנהיגי הקהילה והם מוכנים לעמוד בשורה ולהשתתף בעבודה. אני מוכן מצדי להשתתף בכל מה דאפשר וגם לבוא בדברים עם גיסי הגדול, ד"ר יוסף שלרץ, שהוא עתה עם הבנדס, אבל דבריו עדיין מקובלים גם בג'וינט, מקום היותו המנהל מקודם, ואני מקוה שהוא ישים לב לדברי. אכן, אני צריך לשמוע את דעת כת"ר בכל זה ואם הוא מוכן למעשים. בסופו של דבר אני אומר שאם בזמן רגיל אמרו רז"ל: כל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא, עאכ"כ בדרגנו זה, שנשארו מעט מהרבה, הלא אפשר לקנות ש"י עולמות בעשית נפשות האלה, שעומדות ורוצות להיגאל.

חגיגת חתונה נהדרה

הרה"ג ר' חיים חייקל גרינבערג
זצ"ל

קהל נכבד ובראשו רבנים אדמו"רים ראשי ישיבות ובני תורה ליוו בהמונות למנוחות את הרה"ג ר' חיים חייקל גרינבערג זצ"ל לפניו אב"ד קענע ווילנא שנפטר לפתע ביום א' פ' חיי שרה.

המנוח נמנה בין טובי בני הישיבות בליטא שזכה להתקבלות מיוחדת ע"י הגאון רבי חיים עזר גורדזנסקי זצ"ל ויתר גאון ליטא.

בחד הגיע לארצה"ק ושם ידע סבל במה שאין למעלה הימנה אולם הרביץ תורה בע"פ בבית המדרש שבשדרות סמטס בת"א. כן הוציא לאור ירחון תורני בשם "אחיעזר" ש' תופיעו הימנו כמה גלינות.

לפני צאת ההלוויה מבית החלוויות ה' עירוני בת"א הספידוהו במלים נרגשות הרב הגאון רבי צבי מרקוביץ רבה של דמת גן, הרב הגאון רבי מיכל פיינשטיק וראש כולל אברכים בית יהודה וכן הרב זעליג ווינבערג מירושלים בשם חסידי סלונים.

**

— ר' חיים חייקל, וכי גם אתה?
וכי מה לך עם המוות, והחיים לא הגיעו אליך אף פעם...

— אף פעם, ר' חיים חייקל, אף פעם —
וכי מה מסוגל היה המוות לדרוש ממך, ממה שכבר נטל ממך הא-יחיים, ומה ניתן היה לקחת ממך יותר ממה שכבר נטלו ממך בעת שנמצאת בין החיים.

בסידור קידושין נתכבד הגר"ד קרונגלאס, מנהל רוחני ישיבת נר ישראל, בלטימור, ה' כתובה הוקראה ע"י הגאון הנפלא ר' פנחס הירשפרונג, רב הכולל של מונטריאל וראש ישיבת "מרכז התורה". בז' ברכות נתכבדו הגר"ל קרופעני, ראש ישיבת קמניץ, הרב ר' ברוך מילייקובסקי, בלטימור, הרב ר' אנשיל ווינהויז, הרב ר' יהושע שענקער, הרב ר' משה כהן והרב ר' מרדכי ראבינוביץ גיסו של הרב בארון, הרב ר' לייב קרעמער, מנהל ישיבת ליובאוויטש, והרב ר' שמחה עלברג. הרב רח"א סמסון נשא תחת החופה נאום מרתיק לכבוד החתן והכלה.

בטקס רב-רושם ובחגיגות רבה באווירה מסורתית-תורתית, בהשתתפותם של הרבה רבנים, ממונטריאל ומחוצה לה, אישי הציבור, ראשי היהדות החרדית במונטריאל, וקרוב לאלף אורחים מסלתה ומשמנה של קהלה זו, התקיימה ביום ג' פ' לך-לך בעיר מונטריאל, קנדה, החתונה של הכלה המהוללה והמושלמת והמשכלת מ' חנה תחי' עב"ג החתן המצויין במעלות ובמדות תרומיות הרב גדלי' שטרנ' שטיין נ"י.

אבי הכלה הגר"ל בארון הוא ממפורסמי גדולי רבני קנדה, אשר קנה לו שם ע"י חיבוריו הרבים, ת"ש "ברכת ראובן" ג' חל-קים, חיבורים נפלאים על ענינים עמוקים בש"ס וברמב"ם, העולים על שלחן מלכים ואשר נתקבלו בעולם הישיבות כספרים יחידים במינם בתכנם העמוק ובחידושיהם הקולעים אל אמתה של תורה.

הרב בארון היה ממניחי היסוד של ייסוד ישיבות על אדמת קנדה, ישיבות כמתכונת הישיבות מלפנים בליטא. במסירות נפלאה ובאחריות מלאה ניגש מלפני עשרים שנה להקים במונטריאל אהל של תורה ת"ש "מרכז התורה", המהווה ישיבה גדולה ואשר ממנה כבר יצאו תלמידים לעשרות גדולי תורה ויראה, המשמשים בקודש והמרביצים תורה בכמה קהלות בישראל. כראש ישיבה ראשי של "מרכז התורה" עומד הרב ר' ל' בארון על משמרתו ומשקיע כחות עצומים ב' גידולה והתפתחותה.

החתן הוא מוכתר במדות וגדול בתורה וב' חכמה, והנו ממובחרי ישיבת נר ישראל, בל' טימור, העומדת תחת הנהלתה של גאון ישראל ותפארתו הגאון ר' יעקב יצחק רודערמאן שליט"א.

אבי זקנו של הכלה הרב ר' חיים אליעזר סמסון, מראשי רבני בלטימור וראש ישיבת חפץ-חיים, בלטימור, נודע בשערים לאחד מ' גדולי הרבנים הממשיכים את הרבנות המסור' תית בכל התפארת הדרושה. בתור איש אצ"י לות ובעל נפש מוסרי תופס הוא מקום בראש הרבנות החרדית.

שקשה היה לחבר את שתי התקופות, ועיניך
האירו כשראית בן תורה אמיתי, ובכתבך
ועשית ככל יכולתך כדי לפאר את בן-הישיבה,
כדי לנחם אותו.

לנחם בנחמה שלא נמצא כלל באמתותך,
והיית מתרוצץ בין אנשים, כדי לקבל פירווי
נחמה פירווי פירסום, פירווי שמחה בשביל
אחרים.

ובלבך קיננה הבדידות האיומה, ובשעה
שמסרת את חיוךך האחרון, בכתה נפשך ב-
מסתרים.

ואף אחד לא ראה את דמעותיך מלבד ה-
שי"ת שהוא דיין אמת וכל משפטיו — צדק,
ומידי יום ביומו קיבלת עליך את הדין, ב-
אמונה עמוקה ותמימה, במסירת נפש נדירה
בבחינת "וידום אהרן". הושתיקה היתה יפה
לך, כשם שהשתיקה יפה לבית הקברות.

ריחמו עליך ר' חיים חייקל, נמצאו כאלה
שביקשו לעזור לך ולא הבינו, כי אתה מתוך
האמונה התמימה שבך לא ריחמת על עצמך
ולא על אחרים, דוקא על אלה שביקשו לרחם
עליך ולא הספיק זמנם לכך.

והנה עלה המוות בחלונך.
בחלונך — שהוילון הסתיר את פנימיותו
מעיניהם של אחרים.

והוא נשאר סגור — עד עכשיו, עד הרגע
האחרון.

וישאר סגור בשבילנו — עד בוא הגואל.
דוד איינר

כי גם אז, במשך עשרות בשנים התהלכת
בצידי דרכים, היית שקוע בעצמך וכל נטל,
וכל צרה ומצוקה, וכל דאגה ושברון לב נתקלו
בך, נדבקו בך ואתה לא אמרת אף פעם צר
לי המקום מפני הצרה החדשה. ואף פעם
לא השמעת אנחה, ואף פעם לא בקשת ממי-
שהוא שיהא קרוב לך.

וראה, זה פלא: אף פעם לא היית בודד
תמיד ליוו אותך רעיונות על עתיד מזהיר,
תמיד ראית את הגדלות של הקטן ואף פעם
לא את הקטנות של הגדול, תמיד נחלצת ל-
עזרת אחרים ואף פעם לא עלה בידך להיחלץ
מהחיים של עצמך.

עד שבא מלאך המוות ועזר לך למצוא מקום
מנוחה.

היית קשור לתורה, ללומדיה, לרכניה ול-
פוסקיה, סתינוק שנולד ואינו מניח לנתקו
משולית אמו, ובעודך כבן ששים עדיין ינקת
את חלב האם שנשאר אצלך מהישיבות, מ-
ביתו של מרן הגר"ע, מביתם של כל אלה
מגדולי ישראל אשר היית שותף בפעולותיהם,
אשר ראו בך אדם שהשתחרר מכל החיים
והשאיר בידו רק ניצוץ קטן בשביל האחרים,
רק כדי שירגישו בך שאתה חי, שאתה מוכן
לעשות למען התורה, לפרסם גדלות גדוליה,
להרים קרנם של נשכחים, שנדחקו משום מה
לקרן זוית.

כמה פעמים ראינו אותך יושב בקרן זוית
ומשור חוטי העבר בחוטי ההווה, מנסה לראות
נקודות אור בהווה, ועיניך עגומות משום

ברכת מו"ט נלכבה לכבוד ידידנו החשוב הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדל,
שמו נודע בשערים

מוה"ר יצחק גרוזלסקי שליט"א

סגן נשיא אגודת הרבנים

לארזסי בנו היקר, עלוי מצויין עדיו לגאון ולתפארת, עמקן וסדרן

הרב יחיאל צבי נ"י

את הכלה החשובה המשכלת והמלומדת

מ' שרה תחי'

בת הרב הגאון מוה"ר ר' נפתלי הערצקי שליט"א, לוס אנג'לס.

ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל.

מערכת "הפרדס"

ברכות מאליפות וברכת מז"ט לידודנו החשוב
 הרב ר' יחיאל עלבויס שליט"א
 לחגיגת בר מצוה של בנו היקר העלם הנחמד
 מ' אלי' יצחק שיחי.
 רב נחת וכל טוב.

מערכת "הפרדס"

ZION KOSHER MEAT PRODUCTS, Inc.

478 AUSTIN PL.

Bronx, N. Y. 10455

Phone: CY 2-5500

כל מיני בשר מעושן ונקיקים הנעשים בבית חרושת

ציון כשר, ברונקס

מתוקנים בדיוקנות רבה בעניני הכשרות מחל ועד כלה.
 נערכים ונעשים בתכלית הנקיון ונעימים במעם.

בית חרושת זה עומד תחת השגחתם הקפדנית של
 הרב הגאון המובהק ר' לוי בליצקי שליט"א
 והרבנים החשובים ר' יחזקאל חומסקי ור' מיכאל מלאך, שליט"א
 המפקחים כל היום על הכשרות

"מגן דוד" כשר וזיין און ברענדי

די "מגן דוד" וזיין איז באוואוסט איבערעאל פאר איהר העכסטע
 קוואליטעט און הדור הכשרות. דער פרעסען פון די גרעיסט
 ביז דער אנפיהלונג פון די וזיין אין די באטעלס (ועד בכלל),
 ווערט אלץ פון אנפאנג ביזן סוף געמאכט דורך די העכסט
 מאדערנע מאשינערי, עס ווערט געמאכט אלץ כדין וכדת אונ-
 טער דער שטרענגסטער פערזענליכער השגחה פון הרב הגאון
 המפורסם וכו' מוה"ר יהודה דוד גאלדמאן שליט"א, מנהל
 פון מרכז הרבנים דשיקאגא.

די "מגן דוד" וזיין איז כשר בתכלית הכשרות אויף פסח און א גאנץ יאהר.

MOGEN DAVID WINE CORPORATION

CHICAGO 32, ILLINOIS

בית חרושת לקייסינגס

כל הוושטים, מיני דקין, דקי פרה, דקי עגלים ודקי כבשים הכשרים
הנעבדים בנקיון בבית החרושת של

רֹזֶנְבְּלָט קייסינגס קא.

המה כשרים בתכלית הכשרות, ונעשים בדיוקנות רבה בעניני הכשרות מהחל ועד כלה.
שני משגיחים מפקחים על הכשרות כל היום, מן השחיטה והדחה עד גמר הנקיון.
מר. רֹזֶנְבְּלָט מפורסם לנאמן להדור כשרות הנעלה. בית החרושת עומד תחת
השגחת הרבנים הגאונים הרב וזים משה רוזנברג רב בקהלת „אהבת משה“, ברוקלין
והרב יעקב מאיר קאזן רב בקהלת „אנשי סלאנים“, ובהשגחת ר' שמואל אלעק.

ROSENBLATT CASING COMPANY

358 JOHNSON AVENUE

BROOKLYN, NEW YORK

POKUR PACKING INC.

WHOLESALE MEAT SPECIALTIES
Manufacturers
of

KOSHER KING MEAT PRODUCTS

1101-1109 Utica Ave.

Brooklyn, N. Y. 11203

חברה פוקיר פאקינג אינק.

עומדת תחת השגחתו האישית של
הרב הגאון המובהק ר' שמואל וואלקין שליט"א
אבד"ק לוקאטש

כשרות קפדנית למהדרין

שני משגיחים, ת"ח ויראי השם ממעם „אגודת המשגיחים“ נמצאים שם כל
היום ומפקחים על הכשרות מהחל ועד כלה.
והכל נעשה כדת וכדין ויאכלו ענוים וישבעו
כל זה משמע ערובה נאמנה ומפסקת להידור הכשרות

8582-8282

בעסערע משקה ווי

ד. ח. ק. - ח. ח. ח.

צ'ס מאַכט אייד פריש און מונטער.

לעבעדיג און פנערגיש.

קטן - קטן - קטן

איז אויסגעארבייט פון די בעסטע פליי-

וואָרעם, אַבסאַלוט רייך, סטעריליזירט.

ווילם איזער הנאה האבן פון א גומען

און געשמאקען געפראנק — צו צו

2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040

איז אויך כשר אהן אירגענד וועלכע

חשש פאר א גאנץ יאָהר און פאַר פּסט

DRINK

DRINK
Coca-Cola

REG. U.S. PAT. OFF.

KOJELI

DESSERT

**IMITATION
STRAWBERRY
FLAVOR**

MADE IN U.S.A.
BY HOLLAND STRONG, INC.
NEW YORK, N.Y.

קא-דזשעל

איז בעסער

בע'טעם'טער

א פראדוקט וואס האט געדויערט פינף יאָר
צו פאַרפּערטיגען אום עס זאל זיין אַ דעזיגן
פון העכסטן קוואַליטעט און געשמאַק. און
סטריקלי כשר.

תחת השגחת חרב ר' משה דן שיינקופ.

פאדערט פון אייער גראסערי נור „קא-דזשעל“

איהר וועט אונז דאנעבאר זיין פאר דעם.

דוועלעכערס וואס איז וועגן די וועלט צו שטילן אים
 זי איז אים:

די אדרעס:

KOSHER DESSERTS Inc.

8 West 28th St., New York

Tel. MUrray HEN 5-4672

מילך איז זויכטיג פאר דעם נוסטען בעזונט! דער וועג ווי אזוי צו סערווירען בעזונטע, געשמאק מילך, איז מיט כשר „דזשאנקעט“ רענעט-קאסטארד

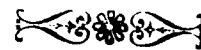
דאס ענטהאלט אין זיך א האונדערטאָר
 מילך-דעווירט, האָט איז געזונט ווי געשמאק.
 און דאָס איז דערפאר, הייל „דזשאנקעט“
 רענעט-קאסטארד באַזירט דעם מאַגישען
 רענעט ענום, האָט איז גורם אז דער
 דאָזיגער דעווירט האָל ווילן לייכטער צו
 פאַרדייען ווי די מילך זעלבסט. עס איז
 דעריבער גיט קיין האונדער האָט 9 דאָקטוֹר
 רים פון 10 רעקאָמאָדירען. צו נוצען דעם
 דעווירט אויך פאַר קינדער-בייביס, שוין אַז
 בערדס האָט דאָס הערסט גענוצט פאַר
 דערהאַקטענע.

„דזשאנקעט“ רענעט-קאסטארד איז ליכט
 צוצוגרייטען. עס נעמט נאָר מינוטען. מאַכט
 דאָס דעריבער פון „דזשאנקעט“ רענעט
 פאָדער, האָט קומט אין אַכט געשמאקע
 פלייזאַרס: האַגילאַ, ראָפּבערי שאַקאַלאַ,
 אַראָנזש, לעמאָן, סטראָבערי און מייפּעל.
 מקען אַויס נוצען „דזשאנקעט“ רענעט
 סאַבלעטס, צוגעבונדיג אייער אויסדערוויל-
 טען פלייזאַר און אַ סכום פון זיסקייטען
 ווי איר פאַרלאַנגט.

„דזשאנקעט“ איז דער טרייט מאַרק פון
SALADA-FOODS, INC.

און עס איז רעגיסטרירט אין יוניטער
 סטייטס פאַמענט אָפיס און אין קאַנאַדע.

פאַר אייערע און אַנדערע שפּייז פראָדוקטען,
 און איז רעגיסטרירט אין י.ה. עס. און
 קענענע „דזשאנקעט“ רענעט איז כשר.

ואלו נאכלין בכל מקום לכל אדם
קמעמי בתי תחרושת

סיני כשר סאסעדוש 48 כשר סטאר סאסעדוש

פ ע ק ט א ר י ק א מ פ א נ י

שנתיסדו ע"י ר' שלמה לעווין ז"ל נאכלים לחרדי עמנו המהדרין ביותר

מפני שמלבד נהדרים הם בטעמים וערבים לחיך, כבר

מצאו להם ההכרה בכשרותם המצוינת ומתודדת אצל

ראשי היהדות האורתודוכסית, אצל

גאוני ארצנו וחוצה לה;

ומפני שמנהלי בתי תחרושת,

העסקנים המפוארים מר יעקב

לעווין נ"י, בנו של ר' שלמה לעווין

ז"ל, ומר ישעי' פאזין נ"י, הולכים

בעקבות מורם ומדריכם לשמור על

הכשרות בכל כחם ואונם, וידם

פתוחה לתמוך ביד רחבה לכל מסדות התורה והצדקה.

מכשירי בתי תחרושת אלו הם, הרבנים הגאונים המפורסמים

רשעי העיר שיקגו, הרב ר' ארי' לייב הכהן קאפלמן.

הרב ר' יוסף חיים הכהן קאנאן, הרב מרדכי

כ"ץ משגיח תמיד.

הסתכלו במספר ארבעים 48 ושמנונה ואי אתם באים לידי עבירה
כמעט בכל ערי ארצנו הרחבה והגדולה אפשר למצוא מטעמי בשר של בתי תחרושת

סיני כשר סטאר

ואם לא נמצא באיזה חנות ודרו מצא תוצרי להשיג מטעמים האלה מהסוכן של העיר הקרובה

או ישר מבית תחרושת המספר 48. הוא קרוב, נאמנה בעד הכשרות וטיב הסחורה

SINAI KOSHER SAUSAGE FACTORY

3351 So. Halsted Str.

KOSHER STAR SAUSAGE CO.

Chicago, Illinois

1000 West Pershing Road, Chicago 9, Ill. Tel: YArds 7-2810

בית תחרושת של חיברו ניישאנאל כשר והאד שם

פאבריק, ברוקלין, נ. י.

הנעשים בבית תחרושת זה מתוקנים בדיוקנות רבה

נערכים בתכלית הנקיז, ונעימים במעט

החומר השקט, וכל צרכי המפורסם מריה יחדות

הם שלמים, רב גודל, סמוך עליו, משגיח תמיד

המפקח על הכשרות עסי

הוא עומד תמיד

הוא שלמים, רב גודל

הוא עומד תמיד

בא לידי טעות

H

Mau

BALSA

לעתיד וראכים לאנטרנט
www.hebrewbooks.org